YÖN
HAFTALIK GAZETE

YABANCI SERMAYE İLE KALKINMA EFSANESİ YIKILDI

EREĞLİ
DEMİR VE ÇELİK

MECLİS ARAŞTIRMA KOMİSYONU RAPORU

YIL: 4 - SAYI: 120 16 TEMMUZ 1965 125 KURUŞ

OKUYUCU'DAN YÖN'E

İki manzara

Yedeksubay Öğretmen olarak vazife gördüğüm Rize köylerinden İstanbul'a gelirken, Çorum dolaylarında, başa «Boş Beşik» piyesini hatırlatan bir tablo ile karşılaştım

Sabahın alaca karanlığı saat 3.30—4.00 sularında, daha güneş yüzünü göstermemiş. Civar çalışan, ya da çalışmaya giden insanlarla dolu.

Birden, ileride bir kadın görüyorum, elinde çapa toprakla boğuşuyor ve tarladaki tek ağacın bir dalına sakınacağı bağlanmış bir bebek.

Gece uykusunu bölüp bir lokma ekmeğe ve bitmeyen çilesine koşan bu insanın hali duygulandırıyor ve eziyor beni.

Aynı günün akşamı İstanbul'dayım. Bağdat Caddesinden geçiyorum minibüsle. Bağdat Caddesi bir çingene bohçası. Allı güllü elbiseli, ayağı pantalonlu mağrur güzeller nizam intizam tanımayan hususi arabalı züppe gençler ve hepsinden acı, kendilerine benzemiyeni ezen, hor gören bakışlar.

Birden aklıma, Anadolu'daki çilekeş, emekçi bacım geldi. Asıl onun hakkı değil miydi bu muhteşem hayat. Çalışan o, doyuran o, yaşatan o, sürünen yine oydu. Bütün varlığımla bu adaletsizliğe isyan ettim. Elbette sefalette eşitlik gibi saçma bir düşünce tarzımız yoktu ama, bu lükste, bu mutlulukta onun hiç mi hakkı yoktu, niye onu da mutlu kılmıyor hor görüyorduk?

Hele hor görenlere, Fransız ihtilâlinde haneden mensuplarına söyleneleri tekrarlamak geldi içimden:

«Bu nimetleri elde etmek için ne fedakârlık yaptınız sadece doğma zahmetine katlandınız.»

Her şeye rağmen, inanan insanların güveni içinde oturdum, ilişikteki şiiri yazdım.

Bilmiyorum, ne denli başarılı olabildim.

Rüyalarında bile mutlu Türkiye, mutlu insanlık görenlerin sayıları çığ gibi artıyor. Bunu gördüm ve inanıyorum. Siz de güvenin.

Saygılarımla
Yusuf Ziya ÇETİN

Komünistlik İftirası

115 sayılı derginizin 7'nci sayfasında «141 - 142 iflâs ediyor» başlıklı yazınızı okudum. İlgililere teşekkürlerimi sunmak ve bazı hususları aydınlatmak istiyorum.

Ben, Yenice köyü yedeksubay Öğretmeni İlhami Yıldırım'ım.

Her Türk gibi memleketini seven ve görevini ifaya çalışan, gerçekler uğruna herşeyini feda etmekten korkmayan bir kişiyim.

Schiller'in «Hayatını feda etmeği göze alamıyan yaşayamaz» özdeyişini benimsemiş ve gerçekçilik prensibini kabullenerek, ben de gerçekler uğruna hayatımı fedaya hazırım.

Yirminci yüzyılın Türkiyesi hazin bir manzara arzetmektedir. Bunların da nedenleri mevcuttur. Bunun içindir ki bu nedenlere cevap vermek, zorunda olduğumuz mücadeleyi yapmak görevimizdir. Toplum uğruna savaşmak, şahsî çıkarcıların çarklarını kırmak başlıca gayemizdir. Tehditler, iftiralar, kancalar, biz devrimcileri yıkamıyacaktır. Bilâkis bizlere mücâdele azmi kazandıracaktır.

İşte sizlere aşağıdaki yazımla bu mücadelemin nedenlerini izaha çalışacağım.

28 Ağustosta Ankaraya hareket etmiştim. 17 Eylülde ise Nallıhanın Yenice köyüne geldim. Fakat nasıl gelmiştim?. Ölüm kervanlarını andıran frensiz, bozuk araba ile yola çıkmıştık. O bozuk yollardan ite kalka nihayet Yenice köyü gözükmüştü. Köyü görünce bilseniz ne kadar sevinmiştim. Fakat ne yazık bu sevincim uzun devam etmedi. Çünkü köye girer girmez köyün hazin hali beni çok üzdü. Evvelâ göze gözüken evler olmuştu. Yıkıntı, sıvasızdı, helâsızdı. Köyün çeşmeleri çamur ve mayıs deryası manzarası veriyordu. Halkı fakirdi. Okulu yıkık ve onarıma muhtaçtı. İki kahvehanesi vardı. Kahvehanesi tıklım tıklım doluydu. Çalışan insan yoktu. Çünkü zavallı köylü asırlarca kendi kaderine bırakılmıştı. Teknolojik zirai bilgilerden yoksundu. Ne yapabilirlerdi? Köylünün bir rehbere ihtiyacı vardı. İşte köylüye rehber olacak yalnız öğretmen vardı. Fakat öğretmen nasıl olmalıydı? Öğretmen mi köylünün düşüncelerine uymalıydı, köylü mü öğretmenin düşüncelerine uymalıydı? İşte bu büyük soru meydana çıkıyor. Lütfen, çok muhterem öğretmen arkadaşlarım kızmasın. Ben gerçekleri kaleme alıyorum. Umumiyetle öğretmen arkadaşlar köylü vatandaşların düşündüklerine âlet oluyorlar. Bunun sebebi köy içinde ihtilâf çıkmasın, kendisi de huzur içinde yaşasın. Ben bu işe karşı düşüncedeyim. Çünkü öğretmen öğrencidir ve öğretmek mecburiyetindedir.

Bilindiği gibi bütün hadiseler bu düşüncemden doğmuştur. Köye geldiğim zaman vazifemi ifa etmek ve geri kalmış vatanıma ve vatandaşlarıma birşeyler kazandırmak için harekete geçtim. Köye ve köylüye birşeyler kazandırmak için gerekenlere başvurdum. Köyün çeşmelerini onarmak, fırın, çamaşırhane yapılması için köy ihtiyar heyeti ile okul müdürü ile temasa geçtim. Fakat ne yazık gerçekleşmedi düşündüklerim. Gerçekleşmemesindeki sebep de, okul müdürünün yaptıklarımdan ve köylünün etrafımda toplanmasından gocunarak menfi propaganda yapması oldu. Çünkü kendisi beş yıl gibi koca bir zamanda hiçbirşey yapmamıştı. Dahası var: Beşinci sınıfa geçirilmiş bir öğrenci okuma yazmaktan mahrumdu.

Umumiyetle beşinci sınıf öğrencileri toplama, çıkarma işlemini dahi yapamıyorlardı. Bunların nedenleri vardı. Öğretmen ders saatlerinde öğrencileri tarlalarında çalıştırıyordu. Dersler yapılmıyordu. Okul müdürü kendi selâhiyetini kullanıyordu. Kanunların mevcudiyetini unutmuştu. Öğrenci velileri hazin durumun nedenlerini bilemiyordu. Çocukları her yıl toptan sınıf geçirildiği için öğretmenin işlerine karışmıyorlardı. Halbuki öğretim yapmadan, öğretmeden mezuniyetin ne kıymeti olabilirdi. Zavallı köylüler ilerisini düşünemiyorlardı. İşte bu şekilde yıllar geçmişti. Genç kuşaklar birşeyler öğrenmeden mezun olup gitmişti.

Ben köye geldikten sonra okulun ve öğrencilerin durumunu tetkik ettim. Bu şekilde öğrenimin imkânsızlığını okul müdürü Nezyat Demir'e söyledim. Gereken tedbirlerin alınmasının zaruri olduğunu anlattım. Genç kuşakların yetiştirilmesi için elden gelenlerin esirgenmemesini söyledim. Hemen akşam kursları açtım. Okula, Orta Doğu Teknik Üniversitesi köycülük bürosundan ders araçları temin ettim. Akşam Ticaret Lisesiyle temasa geçerek lâzım gelen yardımı sağladım. Köylünün zirai bilgilerden yoksun kalmaması için ziraata ait kitap, broşür temin ettim. Ana ve çocuk sağlığına ait, bulaşıcı hastalıklara ait kitaplar, dergiler, duvar levhaları aldım. Büyük bir ecza dolabı kurdum. Acil vakalar için gereken ilâçları temin ettim.

Fakat ne yazık, bu çalışmalarım benimsenmemişti. Üstelik bana karşı menfi propaganda kampanyası açılmıştı. Yüzbinlere sahipmişim. Bu paraları gayrimeşru kazanmışım. Eskişehir İş Bankasına paralar geliyormuş. Bu paralarla köylüyü komünist yapmaya çalışıyormuşum. Kız öğrencilere açık saçık cinsi konulardan söz ediyormuşum. Memleketi Rusyaya satmak, istediğim kadınla yaşamak istiyormuşum. Türkiyeyi, Türkleri beğenmiyormuşum. Türkiyenin bir an evvel yıkılmasını arzu ediyormuşum. Gavur içinde kalıp domuz eti yediğimden soysuzlaşmışım. Allahın mevcudiyetini inkâr ediyormuşum. Daha neler.. neler.. söylememişim ki!..

Bu kadar iftirayla yetinmiyen müdür bey, beni cezalandırmak için soluğu Ankarada aldı. Beni Milli Emniyet Başmüfettişine şikâyet etti. Ama unutmuştu ki memlekette bir de Adalet var.

Yüksek vicdanlı Türk köylüsünün takdiri ve gerçek görüşü sayesinde, vazifelerini lâyıkıyle yapan muhterem savcı ve hakimlerimizin yerinde kararları ile bu asılsız iftiranın iç yüzü aydınlanmış oldu.

Gerek kararı veren Adliye mensuplarına, gerekse gazetenize teşekkürlerimi sunarım.

İlhami Yıldırım

Demirel'e bir soru

Memleketimizin bir Müslüman devleti olduğunu, partisinin insan haysiyetinin hiç bir sebeple zedelenmesine razı olmadığını ve olmıyacağını 28.6.1965 günü bir mesajında belirtmiş olan Adalet Partisi Genel Başkanı Sayın Süleyman Demirel 29.6.1965 Salı günü parti ortak grubunda sol cereyanlar hakkında (!) bir gün evvel belirttikleri ile hiç bağdaşmıyan bir konuşma yapmış ve ölmüş bulunan şair Nâzım Hikmet aleyhinde bulunmuştur.

Sayın Demirel bir san'atçının kişisel siyasi inançları ne olursa olsun, tartışılması gerekli yönünün sadece san'atçı yönü olduğunu unutarak, şairin müdafii olduklarını iddia ettiği kişilere bazı sorular soruyor. Ben Nâzım Hikmet'in müdafii olmamakla beraber şair mezarından kalkıp bu ithamlara cevap veremiyeceği ve nüfusumuzun yüzde 98'ini teşkil eden Müslüman toplumun bir ferdi olduğum için, ben Sayın Demirel'e cevap olarak aynen kendisinin sormuş olduğu soruları sadece şairin ismini çıkarıp sormak istiyorum:

«Partinizin daima kendilerini tuttuğu, yakınlarını milletvekili ve senatör olarak Meclise soktuğu sâkıt iktidar mensupları vatan haini midir? Yoksa kahraman mıdırlar? Suçlu bulunan bu şahısları Türk mahkemeleri mi, yoksa başka mahkemeler mi mahkûm etmiştir?»

Evet Sayın Süleyman Demirel sağ olduğunuza göre siz bizzat cevap verebilirsiniz.

Faruk METİN

AND OLSUN

Gözlerim günü seçemedi ama,
Seni seçti kardaşım.

Yurdumu bir baştan, bir başa aşarken
Rize'den — İstanbul'a
Binbir dertle başında...

kimi ziyafet sofrası başında,
kimi ziyafet sofrası başında,
kimi, SOĞAN-EKMEK aşında..
ve SEN,
vazifenin başında.

Samsund'an içeri doğru,
Merzifon, Çorum, Sungurlu.
Bozkır alaca alaca,
Gözlerim yarı uykulu.

Sen,
Bacım,
Paçavralara belediğin bebeciğin,
herhal arkadaşlık ediyor yanında.
Yoksa ne işi vardı onun
salıncağıyla asılı bir ağaç dalında,
sabahın bu kör karanlığında...

Elinde çapa boğuştuğun, toprak mı?,
alın yazın mıydı anlamadım.
Fakat,
kendi yarı aç tokluğumdan utandım.

Benim hizmete lâyık hizmetkârım.
Küstahça, ayaklar altında ezdiğimiz, baş tacım
ANAM, KARDAŞIM, BACIM.
Sana hor gözle bakanlar benim yabancı.

And ettim,
Seninkinden başka olmayacak aşım.

Ya savunup, senin de emeğinin hakkını alacağım,
ya da sen gibi, sonunadek açım.

Çekinme,
«Hak verilmez, alınır.»
Korkar isen yıllar, yılı aç kalınır.
Yitirme umudunu.

Tarlandaki başaklar, boy, boy yeşerecek.
Beklediğin güzel günler, pek yakında gelecek.

Yusuf Ziya ÇETİN

HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ
Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

ADRES: Yazı İşleri: Sümer sokak No: 16/8 Yenişehir — A N K A R A Telefon: 17 69 89 — İstanbul Bürosu (Satış - İlân ve Abone İşleri): Mollafenari Sok. No. 32 Cağaloğlu — İstanbul. Tel: 22 95 70 — Posta Kutusu 512 İstanbul.

ABONE: Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L., Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L.'dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

İLAN: Beher sütunda santimi 25.— T.L. dır. Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

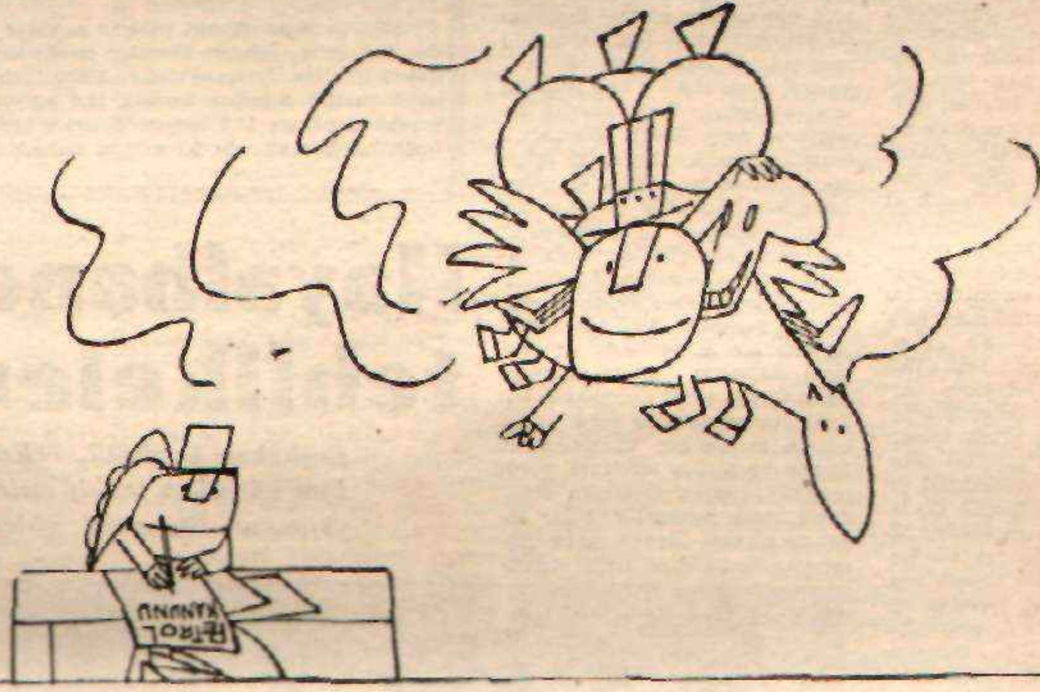
YÖN — HAFTALIK GAZETE

BAKIŞ

U SEKTÖRÜ

Hint iktisatçılarını dört beş yıldır uğraştıran bir mesele var: «Sosyalistçe» bir gelişme yolunu seçtiğini söyleyen devletin kalkınma harcamaları arttıkça, yüksek gelir *grupları zenginleşmektedir. Hint*liler, yüksek gelir grubuna, «U Sektörü» adını vermektedirler. Batılı iktisatçılar da U Sektörü kavramını kullanmaya başlamışlardır.

U Sektörü meselesini ilk ortaya atan iktisatçılardan biri B. V. Krishna Murti'dir. Murti, «Plân ve U Sektörü» yazısında kalkınma harcamalarının kârları ve yüksek ücretleri hızla çoğaltarak, U Sektörünü nasıl geliştirdiğini anlatmaktadır. U Sektörünün genişlemesi, lüks villâlar, otomobiller, pahalı süs eşyaları gibi gösteriş harcamalarını geniş ölçüde arttırmaktadır. Bu gösteriş harcamaları, yatırımlar için zorunlu kaynakları geniş ölçüde yutmaktadır. Fabrika yerine, ithal malı eşyalarla süslenen lüks köşkler mantar gibi yerden bitmektedir. Kalkınma ancak yatırımlardan sağlanan gelir artışının önemli bir kısmı, yeni verimli yatırımlara yöneltilebildiği takdirde mümkündür. Halbuki yatı*rım harcamaları U Sektörüne* akmakta ve kalkınma fonları böylece ziyan edilmektedir.

ILHAM PERISI

Başka bir Hintli iktisatçı, «U Sektörünün Doğuşu» adlı yazısında bu mutlu azınlık sektörünün gelişmesiyle nasıl korkunç bir lüksün, bina ve arsa spekülâsyonunun ortaya çıktığını belirtmekte ve bu durumda kalkınma için emekçileri kemerleri sıkmaya çağırmanın sonuç vermediğini ileri sürmektedir. Kalkınma mutlu azınlığın lüks ve israfını arttırırken emekçilerin kemerlerini sıkmaya rıza göstermesi elbette düşünülemez.

Hintli J. D. Sethi ise, U Sektörünün büyümesinin, intelligentsia arasında büyük bir öfke ve hoşnutsuzluk duygusu yarattığını ortaya koymaktadır.

OTUZ YILDA BATIYA EDISEBILIRIZ

Kapitalist yolu seçen bütün az gelişmiş ülkeler, U Sektörü meselesiyle karşı karşıyadırlar. Devletin kalkınma için bin güçlükle sağladığı fonlar, yatırımların artmasına değil, bir mutlu azınlığın lüks ve israfına gitmektedir. Yazarlarımızın «devlet eliyle fert zengin etme» formülü ile ortaya attıkları gerçek, U Sektörünün büyümesi olayından başka bir şey değildir. Türkiye'de kapitalist sınıf devlet eliyle zorla yaratılmıştır. Devletin demiryolu yatırımlarıyla birlikte, ilk büyük müteahhitler doğmuştur. Bugün de devlet sektöründen 5 milyar lira civarında para, yatırımlar için U Sektörüne akıtılmaktadır. Devletin tüketim malları ve hizmetler alımı da, her yıl milyarlarca lirayı bulmaktadır. Dış yardımlar, NATO enfrastrüktür yatırımları v.s. devlet eliyle U Sektörünü genişletmeye yaramıştır. Şu farkla ki dış yardımlarla beraber, yabancı tekeller de U Sektörü kârlarına ortak ol*muşlar, yerli iş adamlarıyla tatlı or*taklıklar kurmuşlardır. YÖN'ün bu sayısında yayınladığımız Ereğli-Çelik hikâyesi, bu ortaklıkların tipik bir örneğidir.

Dış yardımlar, U Sektörünün gelişmesini hızlandırmıştır. Bu hızlanışın sonucu, yatırım fonlarının İsviçre'de villâlar, yabancı bankalarda hesaplar, köşkler ve yatlar şeklinde israfı büyük ölçüde artmış ve bu gidiş, intelligentsia'nın öfke ve hoşnutsuzluğunu körüklemiştir. 27 Mayıs'ın su yüzüne çıkmamış temel nedeni, U Sektörünün büyümesidir.

Prof. Enos, çok kaba bir tahminle, U Sektörünün millî gelirden aldığı payın yüzde 32'yi bulduğunu hesaplamıştır. U Sektörünün yatırımları ise millî gelirin yüzde 5-6 sından ibaret kalmaktadır. Bunun da önemli bir kısmı lüks mesken yatırımlarıdır. Demek ki millî gelirin yüzde 20'yi aşan çok büyük bir kısmı U Sektörünün israfına gitmektedir. Millî gelirin yüzde 10 kadar bir kısmının bile, yatırımlar yerine U Sektörü israfına akması, Türkiye'nin neden kalkınamayıp, politik, ekonomik ve sosyal bir buhran içinde çırpındığını açıklıyacak önemdedir. Zira U Sektörünün büyümesi önlenip, millî gelirin yüzde 10'u civarında bir fon yatırımlara eklenir ve yatırım malları sanayii genişletilirse, Türkiye yılda ortalama yüzde 10-12 civarında devamlı bir kalkınma hızını gerçekleştirebilir. Yüzde 15 bir kalkınma hızı, millî gelirin 21 yıl içinde 6.5 kat, 30 yıl içinde 17 kat, bir asır sonra ise birkaç bin kat arttırılması, yani Türkiye'nin kurtulması ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşması demektir. Türkiye'nin kalkınmasına bugün en büyük engel, Çetin Altan'ın «yarım milyon kişi, 29.5 milyon insanı sömürüyor» sözleriyle ifadeye çalıştığı U Sektörüdür. Ünlü Amerikalı iktisatçı Paul Baran da geri kalmış ülkelerin hızlı ekonomik kalkınmasında başlıca engel olarak yüksek sınıfın yatırılabilir *fonları israf etmesini görmektedir.* Dış ticaret, banka, sigorta gibi hayati sektörlerin millileştirilmesi, köklü bir toprak reformuyla tarım sektörünün vergi öder hale getirilmesi, U Sektörünü besleyen kaynakların verimli yatırımlara, özellikle yatırım malları sanayiine kaydırılması için zorunludur. Başka bir iktisatçı, Martin Bronfenbrenner, U Sektörünün yatırılabilir fon*ları israf ettiği ülkelerde,* millileştirmenin ekonomik kalkınmayı önemli ölçüde hızlandıracağını örneklerle ortaya koymaktadır.

MILLIYETÇILERE KOMÜNIST DENIYOR..

Demek ki bugün Türkiye'de kalkınmamızı engelleyen parazit bir sektör mevcuttur. Bu parazit durumun kamu oyunca yavaş yavaş anlaşılmaya başlanması, U Sektörünü telâşlandırmıştır. Önüne gelenin komünistlikle suçlandırılması, U Sektörü emrindeki politikacıların komünistlikten başka *lâf etmeme*si bu uyanışın sonucudur. Son Havadis, Zafer, Yeni İstanbul, Haber gibi aylardır «komünist avı» na çıkan gazetelerin patronlarının U Sektörünün tipik örneklerini teşkil eden Menderes devri müteahhitlerinden olması bir tesadüf sayılmamalıdır. Halbuki bugün Türkiye'de komünistlik şöyle dursun, sosyalizm mücadelesi dahi yapılmamaktadır. Özel millî sanayiin dahi savunucuları, U Sektörünün seçkin temsilcileri değil, sosyalistlerdir! Bugün yapılan mücadele, kalkınmamızı imkânsız kılan engelleri gözler önüne sererek, Türkiyemizi kalkınma ve ilerleme yoluna sokabilme çabasından ibarettir. İkiyüz yıldır süren giden kalkınma çabalarına rağmen, hâlâ geri bir ülke olarak kalan Türkiyemizin hızla ilerleyen bir dünyada bir an önce kalkınması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bunun savaşını yapmak her milliyetçinin baş görevidir.

U Sektörünün mutlu temsilcileri, milliyetçilere komünist demek gibi, kısa sürede iflâsa mahkûm ters bir tutumun içindedirler. Milliyetçiler, gerçek meselelerimizi aşırı sağ - aşırı sol tartışmalarıyla unutturmaya çalışanların yaygaralarına kendilerini kaptırmadan, soğukkanlılıkla Türk halkına doğruları anlatma çabalarına hız vermelidirler.

Doğan Avcıoğlu

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI RAPORU

Yabancı Sermaye Efsanesi Yıkıldı...

Devlet Plânlama Teşkilâtı, yabancı sermayenin ekonomik etkileri hakkında Yavuz Yılmaz imzasını taşıyan ufak bir inceleme yayınladı. İnceleme, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununa göre kurulmuş firmalardan 79'unun katıldığı bir anketin sonuçlarını toplamaktadır. Asıl araştırma 46 sanayi firmasını kapsamaktadır. Bu firmaların sermayesi, 381 milyon liradır. Bunun ancak 215 milyon lirası yabancı sermayedir. 1958 devalüasyonundan önce gelen sermaye 21 milyon liradır. Devalüasyonu da gözönünde tutarak hesaplarsak 1955-64 döneminde sanayi alanına gelen yabancı sermaye 29 milyon dolardan ibarettir. Bu sermayenin de büyük kısmı malzeme olarak gelmiştir ve fiyatları D.P.T.'nin başka bir incelemesinde belirtildiği üzere, genellikle yüksek gösterilmiştir. Yani gelen sermaye aslında daha azdır. Demek ki yabancı sermaye ile kalkınma edebiyatına rağmen, yabancı sermaye, başka az gelişmiş ülkeler gibi Türkiye'ye de gelmemektedir. Bu durum, tekelci kapitalizmin özelliğidir. Tekelci kapitalizm, az gelişmiş ülkelerin sanayileşmesine karşıdır ve kendi ülkesinde kurduğu tesislerine az gelişmiş ülkelerde pazar sağlama çabası içindedir. Bu sebeple az gelişmiş ülkelere ancak montaj ve ambalâj sa*nayii gibi, bir cins ithalât sayıla*bilecek alanlara gitmektedir. Nitekim Türkiye'de de yabancı işrketler, imalâttan çok ithalât yapmakta, asıl kârı ana firma sattığı ham madde ve yarı mamullerden *sağlamaktadır.* D.P.T. anketine konu olan yabancı sermayeli 46 sanayi firması için her yıl getirdikleri sermayeden fazla ithalât yapmak gerekmektedir. Bu miktar 1963 yılında 18,6 milyon, 1944 yılında 24,3 milyon dolardır.

Getirdikler sermayenin çok az olmasına rağmen, yabancı sermaye, ithalât yoluyla sağladığı örtülü kârların dışında, önemli kâr transferlerine hak kazanmaktadır. 1955-*65 döneminde, bu firmaların trans*fer etmeye hak kazandıkları kâr miktarı 12 milyon 166 bin dolardır. Buna bir cins «hava parası» sayılabilecek olan patent, teknik bilgi gibi gayri maddi hakları eklemek gereklidir. Bunlar dolayısiyle son on yılda kazanılan döviz transfer hakkı 6 milyon 144 bin doları bulmaktadır. D.P.T. raporu, bu hava paralarını nönümüzdeki yıllarda daha da artacağını belirtmektedir: «Sermaye oranı bakımından önemli olmamakla beraber, genellikle satışlar üzerinden verilmiş olan bu gibi haklar, sermayenin ortalama üç misli satış hacmi yarattığı düşünüldüğünde ödemeler dengesini olumsuz yönde etkilediği ve bu durumun ileriki yıllarda ağırlığını duyuracağı söylenebilir.» Demek ki, 6 milyon 144 bin dolarlık bu hava parasıyla birlikte, yabancı sermayenin transfer edebileceği kâr 18 milyon 310 bin dolara yükselmektedir. Denilebilir ki şimdiden yabancı sermaye, getirdiği parayı fazlasıyla çıkarmıştır. Yalnız bu şirketler, transfere hak kazandıkları paranın tamamını dışarıya götürmeyip dahilde kullanmakta ve sermayelerini yükseltmektedirler. Nitekim 46 yabancı firma kâr ve gayri maddi hak olarak sağladıkları 18 milyon dolayın ancak 8 milyon dolarını götürmüş, 10 milyon dolarını içerde kullanmayı tercih etmiştir.

DOVIZ TASARRUFU İDDIALARI

Yabancı sermayenin ve hayranlarının en çok övündükleri husus, Türkiye'ye büyük ölçüde döviz sağladıkları noktasında toplanmaktadır. DPT Araştırması, döviz tasarrufu iddiasının lâfta kaldığını göstermektedir. 1959-64 döneminde, yabancı sermayeli 46 sanayi işletmesinin sağladıkları döviz tasarrufu oranı yüzde 20'den ibarettir. Bu firmalar dolayısiyle, 1959-64 döneminde 100 milyon dolar kadar döviz barcama durumunda bulunmaktayız. Buna karşılık firmaların aynidönemde yaptıkları üretim miktarı, DPT'nin mübalâğalı hesabına göre 125 milyon dolar civarındadır. Tasarruf 25 milyon dolardır. İnceleme, tasarruf oranının ilâç ve taşıt montaj sanayiinde çok daha düşük olduğunu belirtmektedir: «Bu haliyle denilebilir ki yabancı sermaye yatırımları ithalât ikamesi (döviz tasarrufu) sağlama yönünden yeterli olmamıştır. Özellikle bu durum ilâç ve taşıt montaj sanayiinde belirmektedir». İlâç sanayiinin ayni yollarla hesaplanan ithalât ikamesi oranı 1964 yılı için yüzde 16 seviyesindedir. Taşıt montaj sanayiinde daha düşük rakamlara rastlanmaktadır. Kaldı ki döviz tasarrufunun bu şekilde hesaplanması hatâlıdır. Zira yabancı firmalar, ithaline gitmiyeceğimiz Pepsi-Cola v.s. gibi alanlarda yatırım yapmaktadırlar. Pepsi-Cola dolayısiyle bir döviz tasarrufu yaptığımız herhalde ileri sürülemez. Aslında bir döviz israfı ve yeni sun'i ihtiyaçlar yaratarak tüketimin teşviki bahis konusudur. DPT Araştırmasında, ne yazık ki bu önemli mesele ele alınmamıştır. Mesele bu açıdan incelense, görülecektir ki döviz tasarrufu değil, döviz kaybı mevcuttur. Diğer taraftan montaj sanayii, sanayileşmemize büyük engel teşkil etmekte, lüzumsuz döviz kaybına yol açmaktadır. Onbeş yıldır bir traktör fabrikasının hâlâ kurulamaması, esas itibariyle, bir sürü traktör montaj fabrikasına müsaade edilmesinin sonucudur. Montajcılar kapı dışarı edilmeden kurulacak bir traktör fabrikasının iflâsa *mahkûm kalacağı aşikârdır.* Kamyon sanayii için de durum aynidir. Bu sebeple, yabancı sermayenin ekonomik etkilerini incelerken sadece gelen sermayeye tâbi olarak hesaplanan bir döviz tasar*rufu kavramı, gerçek durumu* noksan ve aynlış yansıtacaktır. DPT mevcut araştırmayı bir başlangıç sayarak daha derin incelemelere girişmelidir. Fakat yüzeyde kalan bu araştırma dahi, döviz tasarru*fu efsanesini yıkmaktadır.*

DPT incelemesinde daha başka ilgi çekici meseleler var. Kurumlar Vergisi matrahı gayri safi kâr sayılırsa, Yabancı Sermaye Kanununa göre gelen ve Kurumlar Vergisi ödemeye başlayan bütün şirketlerin 1959-64 döneminde sağladıkları ortalama kâr, sermayenin yüzde 50'sini bulmaktadır. Bunlar arasında yüzde 100 kâr sağlayan şirketler de mevcuttur. Nitekim DPT Araştırması şu hükme varmaktadır: «Sermayenin verimliliğinin bir hayli yüksek oluşu dikkati çekmektedir.»

Başka ilgi çekici bir nokta, yabancı firmalara aktarılan kredilerin bolluğudur. Sam Amca'nın, karşılık paraların büyük bir kısmını Amerikan şirketlerine peşkeş çekmesi ve onlara her türlü kolaylığı sağlaması dolayısiyle, yabancı sermaye şirketleri, bol yerli krediden yararlanmaktadır. 38 firma üzerinden yapılan araştırma şu sonucu ortaya koymaktadır: Bu firmalar, 216 milyon lira yabancı sermayeye sahiptirler. Bunlara sağlanan kredi miktarı ise 441 mil*yon liradır! DPT Araştırması,* durumu şu sözlerle özetlemektedir: «Yabancı sermaye ile kurulan firmaların yerli finansman kaynaklarından faydalanmaları için geniş ölçüde imkânlar hazırlandığı ve durumdan yeteri kadar faydalandıkları söylenebilir».

Diğer bir nokta, bu şirketlerin kullandıkları yabancı personele döviz olarak ödenen ücretlerin yüksekliğidir. Bu firmalar 1964 yılında 155 yabancı personel çalıştırmaktaydı. Son yıl zarfında yabancı personele, 600 bin dolar, yani 6 milyon lira tutarında döviz ödenmiştir.

Görülüyor ki DPT'nin, kısa ve meselenin bütününü kapsamıyan ufak araştırması dahi, yabancı sermaye efsanesini yıkmak için yeterlidir: Sanayi alanına çok az yabancı sermaye gelmektedir. Amaçları da iç pazarı sömürmektir. Zira sağladıkları döviz tasarrufu en lehte hesaplara rağmen yüzde 20 civarında kalmaktadır. Ne var ki, hükûmetler, memleket kalkınmasına yararı dokunmıyan bu sermayeye, her türlü nimeti sağlamak için yarış halindedirler.

D.P.T.'NIN YABANCI SERMA ANKETI SONUÇLARI (Bin dolar)

YILLAR	1959	1960	1961	1962	1963	1964
1) Yaklaşık üretim değeri	9507	16055	14291	18403	27853	40753
2) Satışlar için ithalât	6296	11280	8858	13379	18646	24281
3) Transfer edilebilir kâr	885	1231	920	2057	2636	2160
4) *Yabancı personel ücret transferi*	78	54	42	46	56	141
5) Gayri maddi haklar transferi	726	724	806	815	963	1238
6) Ödenen döviz (2+3+4+5 toplamı)		13290	10626	16296	22302	27822
7) *Sağlanan döviz tasarrufu (1-6)*	1521	2765	3665	2107	5551	12931
8) Döviz tasarrufu oranı (7/1)	% 16	% 17	% 25	% 12	% 20	% 31

YON'ün Notu : Tablo, yabancı sermaye ile kurulmuş 46 sanayi işletmesinin durumunu açıklamaktadır. Rakamlar, yabancı firmalar tarafından verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi, yabancı sermaye tesisleri ithalâta dayanmaktadır. Mübalâğalı hesaplanan üretim değerine rağmen, 1963'te 27,8 milyon dolarlık üretim değerine karşılık 18,6 milyon dolarlık ithalât yapılmıştır. Kârlar ve çeşitli haklar da hesaba katılınca, 27,8 milyon dolarlık üretim değeri için, 22,3 milyon dolar döviz ödemek gerekmektedir. Döviz tasarrufu 5,5 milyon dolardan ibarettir ki bu da yüzde 20 oranını vermektedir.

Ye Mehmet ye!

Bir adam var ki bütün enerjisini yabancı şirketlerin çıkarlarını savunmak uğrunda kullanır.

Ve Türkiyenin Enerji Bakanıdır bu..

Eskiden Bakanları övmek için:

— Enerjik bir Bakan... denirdi. *Bizim Enerji Bakanı da enerjik* bir Bakan... Ama ne yazık ki enerjisi ters taraftan..

Yabancı sermaye çıkarını korumak bakımından enerjik... milli sermayeyi korumak bakımından allerjik..

Hayalhanelerde mevcut tehlikeler ve Hükûmet

Başbakan Ürgüplü, «Emniyet Müdürünü çağırtır, solcu diye bir takım adamları tevkif ettirir, ortalığa gözdağı verirsin. Ama ben bunu yapmam. Bu yola gidenlerin akıbetlerini biliyorum» dedi.

Ürgüplü Hükûmetinin bakanları toplu halde
Tedbir peşindeler...

Geride bıraktığımız Cuma günü Başbakanlıktan gazete bürolarına telefon edilerek, Bakanlarla Özel Sektör *temsilcileri* arasında yapılması kararlaştırılmış toplatının, Bakanlar Kurulunun olağanüstü bir toplantısı dolayısıyle ertelendiği haber verildi. Bakanlar kurulunun olağan üstü bir toplantı yapacağı haberiyle bütün gözler, daha iki gün önce olağanüstü bir toplantı yapmış ve sonunda «memlekette hiç bir tehlikeli hal görülmediği» sonucuna varmış Bakanlar Kuruluna çevrildi. Demek ki, Çarşambadan Cumaya kadar yeni bir takım gelişmeler olmuştu ki, özel sektör sevgilisi hükûmet, nazenin özel sektör temsilcilerini darıltmak pahasına toplantıyı ertelemiş, kendi aralarınca toplanmayı uygun bulmuştu.

Cuma sabahı yapılan toplantı üç saatten fazla sürdü. Kapıda gazeteciler, çıkan her bakanı ayrı ayrı ve uzun uzun sıkıştırarak ne karar alındığını öğrenmeye çalıştılar. Ama hiç birşey öğrenemediler. Öğrenilen tek şey, toplantının akşam da devam edeceği oldu. Bir de gazeteciler Demirel'in «aşırı olan herşeyin» karşısında olduğunu öğrendiler. Demek ki, aşırı özel sektörcü, aşırı yabancı sermaye taraftarı Demirel kendi kendine de karşı diye düşündüler...

Gazeteler erken baskı yapmak zorunda olduklarından, ilk toplantı hakkında bir şey öğrenemediklerinden Başbakanlık önünde muhabirleri tek tek bakanlara ne sormuşsa, bunları olduğu gibi sıralamakla yetindiler.

Başbakan toplantı sonunda, «Aşırı sağ ve sol cereyanları görüştük» diyordu. Köy İşleri Bakanı Sevfi Öztürk, «Aşırı cereyanlardan özellikle sol akımlar üstünde durduk». Turizm ve Tanıtma Bakanı Dormen, «İçişleri Bakanının zararlı cereyanlar hakkında hazırladığı rapor ve bu arada Bursa olayları görüşüldü», Devlet Bakanı Hüseyin Ataman, «Her akım hakkında hükûmet çalışmaları devam ediyor.» İçişleri Bakanı Akdoğan, «Kurula herhangi bir rapor sunmadım. Sözlü olarak izahat verdim. 141 ve 142. maddelerin işleyebilmesi için gerekli tamim ve tedbirler söz konusu oldu». Ulaştırma Bakanı Mithat San, «Aşırı cereyanlar hakkında ne varsa görüştük». Başbakan Yardımcısı Demirel, «Aşırı olan herşeye karşıyız, aşırı sağa da aşırı sola da karşıyız», Eğitim

Bakanı Bilgehan, «Toplantıda sadece aşırı akımlar görüşüldü» dediler. Toplantının da böylece bir curcuna içinde geçtiği anlaşılmış oldu.

YILAN HİKAYESİ

Bakanlar aynı gün akşam üzeri tekrar toplandılar. Geç vakit sona eren bu toplantıdan sonra da edilen lâflar, sabah edilen lâflardan farklı değildi. Yani bir bakanın söylediği ötekini tutmuyordu. Birbirini tutan tek şey, aşırı akımların söz konusu edildiği ve bir karara varılamadığı için de Pazartesi günü tekrar toplanılmasına karar verildiğiydi. Ama bu arada bir takım bakanlar ve onlardan ilham alan gazeteler, kendilerince uygun görülen her türlü kararı Bakanlar Kuruluna aldırmış görünmekte hiç bir sakınca görmediler. Bunların içinde en ileri gideni de Bölükbaşının İçişleri Bakanı Akdoğan oldu ve Bakanlar Kurulunca, 141 ve 142 inci maddelerin ve Ceza kanunu maddelerinin «şiddetle» tatbiki için «gerekli tamim»in yapılacağını söyledi.

Yeni İstanbul, *Son Havadis*, Adalet ve Zafer gibi bir takım gazeteler de, Bölükbaşı ve bakanı idaresi ile aşiret idaresini birbirine karıştırmaya hazır, muhayyel bir takım tedbirlerden söz ettiler. Oysa, Bakanlar Kurulunda gerçekten çok lâf edilmiş, gerçekten çok tavsiye ve tedbir ileri sürülmüştü ama bunların bir tekinin bile tatbik kabiliyeti olmadığı da anlaşılmıştı. Bu arada Akdoğan, Bilgehan, Çağlayangil, Ataman, Erdem gibi bakanlar, gerçekten devlet anlayışı ile kabili izah olmayan bazı teklifler de ileri sürmüşler *emniyetin*, adaletin en sert şekilde harekete geçirilmesini istemişlerdi. Ama, Başta Ürgüplü olmak üzere Adalet Bakanı İrfan Baran ve bir iki bakan daha, bu tedbir ve tavsiyelerin akıl ve mantığa sığmadığını söylemişlerdi. Adalet Bakanı bu arada, kanunların her zaman tatbik edildiğini, keyfe göre bazan tatbik edip bazan etmemek gibi bir durumun olamıyacağını, bu konuda yapılacak bir tamimin devlet ve hükûmet otoritesini gülünç duruma getireceğini, nitekim eski iktidarlardan biri zamanında bazı kanun maddelerinin keyfe göre tatbikinin Yüksek Adalet Divanında işin sorumlularını ipe kadar götürdüğünü hatırlatmak zorunda kaldı. Bu yüzden de Bakanlar Kurulu toplantısı, öğleden önce olduğu gibi öğleden sonra da Koalisyonun MP. ve CKMP. kanatlarının çatışması şeklinde geçti AP.'liler zaman zaman MP.'lilerle aynı safta yer aldılar. YTP.'liler ise susup dinlemeyi tercih ettiler. Ne var ki, ertesi ve daha ertesi gün çıkan gazetelerde gene de bir takım tedbirlerden söz edilmesi, bu arada Adalet Bakanlığının 141 ve 142 in şiddetle tatbiki için genelge gönderileceği haberinin yayılması, Adalet Bakanına Anadolu Ajansı vasıtasıyla bir açıklama yapmak zaruretini duyurdu. İrfan Baran bu açıklamasında, «Kanunlar ve bunlara ait hükümler bugüne kadar tatbik edilegelmiştir Bundan sonra da tatbik edileceği tabiidir. Kanun hükümlerini idare edenlerin arzularına göre tatbik edilip bazen tatbik edilmemesi gibi sakim bir usul ve düşünceye sahip olmamız mümkün değildir. Kanun her zaman aynen tatbik edilir» dedi ve bu konuyla ilgili bir genelge yollanmış olduğu haberini yalanladı.

IKİ CAMİ ARASINDA

CKMP. ile MP., AP. çekişmesinden en çok huzursuz olan insan Başbakan Ürgüplü oldu. Cumartesi günü yaptığı özel bir konuşmada «Alınacak hiç bir zorlama tedbiri yoktur. Ben de buna müsaade edemem. Yoksa pek âlâ mümkün Emniyet Genel Müdürünü çağırırsın, sağa sola biraz sert yap dersin. O da tutar, bir takım adamları toparlar, ortalığa bir gözdağı verir, olur biter. «Ama ben bunu yapmam, yapamam, böyle şey olmaz. Sosyal vakıaları polis metotları ile önlemek mümkün değildir. Bu bir hatalı yol olur ki bu yollardan geçenlerin akıbetlerini biliyoruz» dedi. Milliyet gazetesine de verdiği aynı konudaki demecinde, azıcık kendini de kollayarak, «Hükûmet cesur ve enerjiktir. Kanunlar ne emrediyorsa o yapılmaktadır ve yapılacaktır. Demokrasi ve demokratik idare başar. Memleketi geriye götürmeye niyetim yoktur.» dedi.

Günlerdir süren aşırı akımlar toplantıları Pazartesi günü resmî bir açıklamayla son buldu. Açıklamada «kanunlarla sağlanmış hak ve hürriyetler, hürriyet rejimini ortadan kaldırmak için kullanılamaz. Fikir bağımsızlığını istismar ettirmiyeceğiz. Türk toplumunu zümre ve sınıf kavgasına itmek yolunu güden aşırı akımlara karşı her türlü tedbiri alacağız» tarzında faşist kokulu ifadeler yer almaktaydı. Aslında komünizme karşı her türlü tedbir alınmıştı, Menderes devri kanunları yürürlükteydi. Ne var ki, mahkemelerde komünizmden mahkûm olanlar yok gibiydi. Savcıların mahkemeye sevkettiği kimselerin hemen hepsi beraat etmekteydi. Adaletin bağımsızlığını ortadan kaldırmadan tedbir almak mümkün değildi. Bakanlar, bunu uzun toplantılar sırasında görmüşlerdi. Fakat yine de seçim arifesinde, Yeni Gazete'nin «kaba ve gereksiz sözler» dediği «Her türlü tedbir alacağız» formülü ile ortaya çıkmışlardı. Bir bakan durumu açıkladı: «Toplantıda sol yayının mer'i mevzuat içinde suç teşkil edenleri için mutlaka ihmal edilmeden ve geciktirilmeden savcılarca tahkikat açılmasına karar verildi. Bu kararların tatbiki ve gerekli bilgilerin verilmesi için, Adalet Bakanı en kısa zamanda savcıları Ankara'ya çağıracaktır... Toplantıda sağ akımlar da ele alındı. Fakat bugün, Türkiye'nin bünyesinde kayda değer bir tehlike arzetmediğinden uzun uzadıya üzerinde çalışılmadı. Bu akımların önlenmesi için herhangi bir tedbire lüzum görülmedi, hemen geçiştirildi.»

Durum garipti. Durumun garipliğini TİP. Genel Başkanı Aybar, Çarşamba günü verdiği bir demeçle ortaya koydu: «Aşırı sağ teşekküller ve kişiler tiyatro, sinema, açık oturum ve parti kongresi basmaktan ve cana kast edici taşlı sopalı saldırılara kadar uzanan hareketlerle Anayasayı ve kanunları düpedüz ve tekrar tekrar çiğnerken, aşırı sağ yurt sathında apaçık kol gezerken, hükûmet aşırı sol, hatta açıkça komünist olmakla suçlandırmak istediği ve kimliğini bir türlü açıklamadığı mevhum teşekkül ve kişilere karşı tedbir almaya kalmaktadır. Türkiye'de aşırı sol, komünist kimdir, nedir? Nerede, ne zaman Anayasaya, kanunlara aykırı hareketlerde bulunmuştur? Bugüne kadar nerede kanunsuz memleketin asayişini bozan hareketler olmuşsa bu hep aşırı sağdan gelmiştir ve gelmektedir... AP. çoğunluğundaki bu hükûmet bir aşırı sağ hükûmettir. Tarafsız değildir. Devlet işlerini yürütmekteki aczi bir yana, böyle bir hükûmetle seçime gidilemiyeceği artık iyice ortaya çıkmıştır. Taşlı sopalı saldırılara karşı tedbir düşünmediğini açıklayan, fakat seçime girme hakkı kazanmış bir partiye karşı tedbirler düşündüğü anlaşılan bu hükûmete güvenmiyoruz, bir seçim kabinesi kurulmalıdır.»

Aybar, savcıların Akara'ya çağırılmasını da TİP'e karşı bir tertip olarak görmektedir: «Savcılara TİP hakkında kovuşturma açmaları için direktif verilecektir. Bu direktife uyularak, TİP. merkezlerinde ve partililerin evlerinde araştırma yapılacak, sosyalizme dair her kitapçıda bulabileceğiniz kitaplar suç delili diye toplanacak ve gerici basında olay bir solcu komplonun meydana çıkarıldığı şeklinde büyük manşetlerle verilecektir. Ve belki de TİP kapatılma istemi ile Anayasa Mahkemesine sevkedilecektir. TİP'i seçim dışı bırakmak mümkün olmazsa, seçim şansını azaltmak için AP. çoğunluğundaki hükûmetin düşündüğü tedbirler, bunlar olsa gerektir.»

ÜNİVERSİTEMİZE DE EL ATMIŞLAR

Garip olan, oyun'un artık hiçbir çekingenliğe lüzum görülmeden açıkça oynanmasıdır. En sorumlu mevkilerde bulunan politikacılar en pervasız biçimde yabancı şirketlerin avukatlığını benimsemişlerdir.

Universitemizin durumu da ilgi çekicidir. Son günlerde piyasaya çıkıp yabancı şirketlerin âdeta sözcülüğünü yapan bir profesör, Teknik Universite Petrol Araştırma ve İşletme Kürsüsü sahibidir. Bu zat:

— Petrol dâvası bir politika değil, bilim meselesidir. Biz Türkler kendi petrolümüzü bulacak ve işletecek yeteneklere sahip değiliz. Yabancı şirketlere muhtacız... diye üstüste makaleler yazmıştır. Ve aynı fikirleri Petrol Kanununu tartışan Geçici Komisyonda Universite temsilcisi olarak ileri sürmüştür. Hattâ daha da ileri giderek:

— Yabancı ve tarafsız bir başkanın yönettiği ve yabancı şirket temsilcilerinin de katıldığı bir kurulda petrol kanunu incelenmelidir... diyerek bu yolda rekor kırmıştır.

Bu gibi durumlarda bu sözleri söyleyen insanlar, eğer pek saf ve gözleri kapalı değillerse, muhakkak yabancı kapitalizmin nimetlerinden bol bol yararlanan kişilerdir. Nitekim hemen ortaya çıkmıştır ki Teknik Universite Petrol Araştırma ve İşletme Kürsüsü Profesörü Amerikan Yardım Projesinin Müdürüdür. Ve Amerikalılarla ilişkisi yalnız bu kadar da değildir. YÖN'ün geçen sayısında tafsilâtı ile anlatıldığı gibi çok içli-dışlı münasebetlerle Amerikaya bağlıdır. Bu içli dışlı samimiyet, malî bakımdan hayli cazibelidir. Sayın Profesör Teknik Universitedeki Amerikan Yardım Projesi Müdürlüğü ödevinden ayda 3000 lira almaktadır.

Söylediği sözler ile Teknik Universite Petrol Araştırma ve İşletme Kürsüsünü yabancı şirketlerin görüşlerine angaje eden bilim adamının hi-*kâyesi işte budur...*

★

Fakat hikâye burada son bulmuyor... Ve kişisel bir hikâye değildir bu... Amerikan kapitalizmi üniversitelerimize elkoymuş durumdadır. Bu memleketten sömürülen paraların bir kısmıyla bol ödenekli geziler, çeşitli burslar, çeşitli imkânlar, öğretim üyelerinin Amerikaya olan muhabbetlerini perçinlemek maksadıyla kullanılmaktadır. Bunun yanısıra Türkiyeye el atmış yabancı sermaye «tatlı kâr» konusu işler için elbette Türk mühendislerinden, uzmanlarından, profesörlerinden, doçentlerinden faydalanacaklardır. Universite kadrolarında geçim zorluğu çeken nice değerli eleman ancak yabancı sermayenin bol ücretli işlerinde çalıştıkları zaman rahat nefes alabileceklerdir. Barajları, büyük inşaatı, milyonluk ihaleleri, büyük projeleri Türkiyede gerçekleştirmek isteyen büyük firmalar bu faaliyetten bilim adamlarımızı (!) da faydalandırmak mevkiindedirler. Böylece içli-dışlı menfaat ortaklığı Universite içinde Amerikanın istediği rotayı verdirmek bakımından gayet etkili olmaktadır.

Bir ülkenin iktisadî kalkınmasında «mühendis» denen insanın ne derece etken olduğu söz götürmez. Bu bakımdan Türk mühendislerinin şu andaki durumlarını gözden geçirmek, dökümlerini yapmak ve hangi yollarda nasiplerini aradıklarını incelemek çok faydalıdır.

Bu mühendislerimizden bir kısmı Doğunun dağlarında petrol ararlarken bir kısmı da İstanbulda Amerikan yardımlarından nasiplenerek yabancı petrolcuların avukatlığını yapmaktadırlar.

Bu bakımdan Teknik Universitelerimizin Amerikayla olan münasebetleri önemli meseledir. Yabancı kapitalizm emrindeki bilim adamlarından bu memlekete bir hayır geleceğini sanmak boşunadır. Universitelerimiz içindeki yabancı örgütlemenin içyüzünü ortaya çıkarmak gerekmektedir. Yabancılar eliyle üniversitelerimizde hangi yatırımlar yapılıyor?.. Ve bunlardan faydalananlar kimlerdir?

Bu yatırımlar kimlerin eliyle ne şekilde yönetilmektedir?

Peşin olarak kimseyi suçlamıyoruz. Ama nasıl doktorlarımız Türkiye sınırları içinde yaşamak imkânlarını bulamadıkları için yabancı ülkelerde hizmet yolunu tutuyorlarsa, teknik adamlarımız da kompradorların hâkim oldukları bir siyasi ortamda yaşamak için yabancı kapitalizmin hizmetine girmek zorunda kalıyorlar.

Fırsatçıların, vurguncuların, avantacıların milyonlar kazandığı, ama gerçek değerlere değerlerinin verilmediği bir sistemde başka türlü olmasına imkân yoktur.

Bakınız nice mühendisimiz memleketteki fırsatçı ve menfaatçi çarka uyamadıkları için memleketi terketmişlerdir. Terketmiyenler büyük bunalımlar içindedirler. Bir yandan Amerikaya yaslanıp öte yandan yabancı sermayenin avukatlığında halkı aldatmayı ve gününü gün etmesini de herkes beceremez. Türkiyede namuslu uzmanlara nefes alabilecekleri bir ortamı sağlamalıyız. Yoksa bu memleketin nice değerleri boğulmamak için sınır dışına kaçmaya devam edeceklerdir.

İlhan Selçuk

Petrolde vahim sonuçlar!

Bir seminer çalışmasından öteye gitmeyen Petrol Komisyonunun AP. kanadı, yabancı petrol şirketlerinin arama ruhsatlarının 8'den 5'e indirilmesini de reddettiler. Gider Vergisindeki bir soygunun önlenmeye kalkışılması üzerine Maliye Bakanına «Sonra vahim sonuçlar doğar» şeklinde telgraf göndermeye cür'et eden yabancı şirketler, tabiî bu sonuçtan çok memnun kaldı. Fakat artık iyice anlaşıldı ki, AP çoğunluğundaki Komisyon, Petrol Kanununu değişikliğine tamamen karşıdır. Petrol Komisyonunda yapacak bir iş yoktur. Bu sebepledir ki TPAO uzmanları, artık Komisyon çalışmalarına katılmama kararı almışlardır. Maliye Bakanlığı uzmanları da çalışmalara gelmemektedir. Prof. Muammer Aksoy da Bakanla tartıştıktan sonra Komisyonu terketmek zorunda kalmıştır.

Aksoy'un Bakanla tartışması, Petrol Dairesinin yabancı şirketlerin *kâr transferi konusunda* Mobil'in açıkladığı rakamlara dahi uymayan yanlış rakamlar vermesi dolayısile ortaya çıktı. Aksoy'un rakamların yanlışlığını ortaya koyması üzerine Bakan söz alarak, «Petrol Dairesinin rakamlarına inanmak zorunluluğu vardır» dedi. Aksoy soruyu yapıştırdı: «Transfer meselesinde yetkili makam Petrol Dairesi midir? En aşağı onun kadar Maliye Bakanlığı da yetkili değil midir?». Sorunun altından kalkamıyan Bakan, «Siz bana soru soramazsınız» diye sıyrılmaya kalkıştıysa da Aksoy'dan *gereken cevabı* aldı: «Siz bana nasıl soru sorarsanız, ben de size öyle soru sorarım. Bu konudaki hesaplama Petrol Kanunu hükümlerine göre, Maliyece yapılır ve herkes tarafından da yapılabilir. Siz kendinizi lâyuhti mi telâkki ediyorsunuz, siz soracaksınız, biz soramıyacak mıyız sanıyorsunuz?» Bakanın eşit haklarla konuşmayı reddetmesi üzerine «Sizinle hesabınızı basında görürüz» diyen Prof. Aksoy toplantıyı terketti. Ertesi gün de Bakan ve Prof. Feyzioğlu arasında, aynı şekilde sert bir tartışma geçti. Mesele tam bir çıkmazdaydı.

Bu arada Komisyonun geçen hafta verdiği dört günlük tâtilden yararlanarak Batman'a giden ve Mobil kuyularını da gezen Prof. Aksoy, Komisyonda şu ibret verici açıklamayı yaptı:

«Mobil 3 yıl önce keşfettiği Batı Raman bölgesinde sadece bir kuyu açmıştır. Ve yıllardan beri de bu kuyuyu işletmemektedir. Benim Komisyonumuzda [illegible] mahiyetinde söylemem belirttiğim sözlerin üzerine bu kuyu bir haftadan beri işletilmeye başlanmıştır. Tanklar doldurulmaktadır. Silvanka'daki bütün Mobil kuyuları ise durmakta hiç petrol çıkarılmamaktadır. Mobil Selmo'sundaki işletme de gereği gibi sür'atle yapılmamaktadır. Batı Raman kuyusunu 1962 yılında bulan Mobil'in 101 numaralı kuyuyu işletmediğini ve Petrol Kanununun hükümlerine aykırı olarak burada başka kuyular açmadığını açıkça belirtmiş ve bu hususun tahkik edilmesini talep etmiştim. Şimdi bu ithamlardan kurtulmak için Batı Raman 101'den petrol çıkarmaya başlıyan Mobil bunu üç seneden beri de yapabilirdi. Türkiye Petrolleri ise Batı Raman'daki kuyularından bugüe kadar yüzbinlerce ton petrol çıkarmıştır. Mobil şu son davranışı ile göstermiştir ki, Batı Raman petrolünü ancak mecbur kaldıkça işletecek ve *bütün şartlar* lehine dönünceye kadar burayı sureta işletecektir.

Silvanka'da Mobil kuyularının vanaları kapatılmış ve pompalar durmuştur. Hülâsa yabancı petrol şirketi, ancak boru hattı yapıldıktan yani en ucuz şekilde nakil imkânına kavuştuktan sonra bu kuyuları gereği gibi işletecektir. Boru hattını ise çoktan yapması lâzım geldiği halde yapmamış ve bunun millî şirket tarafından yapılmasına da engel olmak için her çabayı göstermiştir. Görülüyor ki, yabancı şirketler sür'atle üretim değil, tam aksine, yavaş yavaş hareket etmeyi tercih etmektedirler.

Zira onların sür'atle hareket etmekte ve bazı malî rizikoları göze almakta hiçbir menfaatleri yoktur. Dış memleketlerde sahip oldukları kuyulardan Dünya piyasasının muhtaç olduğundan daha fazla petrolü istihsal edebilmektedir. Türkiye'ye de pahalı bir şekilde petrol satınlıklarına göre, [illegible] rezervlerini ileriye bırakmaları onlar için zaruridir. İşte bu durumu açıkça gösteren delilleri dün tekrar yerinde tespit etmiş bulunuyorum.»

Öğretmenler Kurultayı

Adapazarında yapılan Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu Genel Kurulu, öğretmenlerin toplumun en sağlam ve ileri güçlerinden biri olduğunu bir defa daha ortaya koydu. AP. gericilerinin aylardır süren [illegible] çabalarına rağmen, 800 kadar delege içinde gericiliğin [illegible] çalanlar çok ufak bir azınlık olarak kaldı.

Gericiler, ilk gün şanslarını denediler. «Komünizmi tel'in» önergesi verdiler. Artık klasikleşmiş bu oyuna göre, herkes komünistlikle suçlanma korkusuyla, mecburen önerge lehine oy kullanacak ve gericiler puan toplıyacaktı. Öğretmenler bu oyuna gelmediler. «Herkes komünizme karşıdır. Bir karar almaya lüzum yoktur. Gericiler her alanda at oynatırken, neden bu tutum tel'in edilmiyor?» diyerek önergeyi reddettiler.

Gerici grup, ikinci şansını, Isparta Valisinin protesto edilmesinin istenmesi üzerine denedi. Isparta Valisi Ertuğrul Süer, ilerici öğretmenlere ve Federasyona karşı bir kampanyaya girişmişti. İlerici öğretmenlere baskı yapıyor, onları başka yerlere tâyin ettiriyordu. Buna karşılık gerici ve bölücü bir teşekkül olan «Milliyetçi Öğretmenler» derneğini kurduruyordu. Isparta Valisinin bu marifetlerini bir ilköğretim müfettişi dile getirdi ve Valinin protestosunu istedi. Önerge aleyhine Bakırköy delegesi İbrahim Tuncer söz aldı. Sert protestolarla karşılaşan Tuncer, süklüm büklüm mikrofonu terketmek zorunda kaldı. Onun imdadına yetişmek üzere kürsüye fırlayan sahte belgeli delege Hasan Korkmazcan, fena halde hırpalandı. Bu yüzden koridorda 20—30 kişi yumruk yumruğa kavga ettiler. Salonda Başkan Safa Güner'in ortalığı yatıştırmak için İstiklâl Marşı söyletmesine rağmen, koridorda kavga, polisler iki gericiyi götürene kadar devam etti.

GERÇEK SAYGISI

A.P.'nin DEVRİMCİ HAREKETLERİ

Hep parti kongresi basacak, tiyatro taşıyacak değiller ya, Türk halkını bilinçlendirmek için de çalışıyorlar. Metodları değişikmiş; varsın olsun!

Buğday fiatına yapılan zam elbette seçim üzeri toprak ağalarını memnun etmek için değil! Müteahhitlere işin başında ödenen ihale avansının yüzde 10'dan yüzde 25'e çıkarılmasının elbette Devlet eliyle fert zengin edilmesiyle bir ilgisi yok. Orduya verilen ek ödenek elbette zinde kuvvetlere *şirin görünmek için değil.* Hazinenin Merkez Bankası'ndan aldığı kısa vadeli avansın yüzde 5'ten yüzde 10'a çıkarılması elbette gelişigüzel harcamalar için değil.

Bütün bunlar, A.P.'nin Türk halkını uyandırmak için giriştiği devrimci hareketleri Siz bakmayın Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel'in Nâzım Hikmet için atıp tutmasına; ettiği sözlerle biraz gülünç duruma düştü ama aldırmayın, olup bitenlere bakın siz. Gerçekte Süleyman Demirel Nâzım Hikmet'in sözlerinden esinlenerek hareket ediyor. Hem de hiç çaktırmadan. Ne diyordu Nâzım Hikmet Türk halkı için: «O topraktan öğrenip — Kitapsız bilendir». Demirel de halkımızın topraktan öğrenmesi, yani bittecrübe yaşayarak öğrenmesi için elinden geleni yapıyor. Buğdaya zam mı? Zam! Müteahhitlere daha fazla mı avans? Daha fazla avans! Maksat işçiler uyansın, köylüler uyansın, memurların öfkesi artsın!

Nasıl mı? Demirel'in devrimci çalışmaları sonunda para basma makineleri faaliyete geçirilmiş ve emisyon hacmi rekor seviyeye ulaşmıştır. önümüzdeki günlerde tedavüldeki para miktarının 7 milyar lirayı aşması beklenmektedir. Demirel şunu düşünüyor: Yapılan zamlar sonunda para makineleri işletilirse fiatlar hızla yükselmeye başlar. Düşündüğü de çıkıyor adamın. Bakın, Devlet Plânlama Teşkilâtı, hazırladığı raporda, 1965 yılında ortalama fiat seviyesinde yüzde 5 bir artış olacağını belirtiyor. Bu fiat artışı, plân dönemindeki en yüksek artıştır.

Fiatlardaki artış alıp yürüdü mü Demirel'in istediği gerçekleşecektir. Köylü şehire indiği zaman bakacak ki buğdaya yapılan zamma rağmen istediklerini satın alamıyor. Sendikalar, 1966 yılında, patronlarla toplu görüşmelere oturunca *başlayacak birtakım rakamlardan söz açmaya.* «Şu tarihte şu kadar zam yaptınız. Aradan bu kdar zaman geçti hayat pahalılığı şu kadar arttı. Şimdi şu kadar zam yapmanız lâzım. Hem de işçilerin iki yıl önceki yaşama seviyelerini devam ettirebilmek için; daha iyi bir yaşama seviyesi için değil!»

Menderes de Türk halkını bu yoldan bilinçlendirmeğe çalışıyordu ama, olmadı, araya 27 Mayıs girdi, ömrü vefa etmedi. Ama öyle görülüyor ki Demirel bu işi becerecek. Çetin Altan'la İlhan Selçuk uğraşadursunlar şu buğdaya zam işini, şu müteahhitlere fazla avans ödeme işini halkımıza nasıl anlatacağız diye. Ve de durmadan Demirel'e çatsınlar! Oysa Demirel hiçbir sosyalistin beceremiyeceği kadar halkımızı bilinçlendirme *çabası içinde.*

★

«A.P.'nin devrimci faaliyetleri» başlığını görünce ne sandınızdı yani? Devrimci faaliyet dedikse... Toprak reformu mu yapacaklardı? Yoksa petrolü mü millileştireceklerdi?

Fethi Naci

Bütün toplantı boyunca Atatürkçü ve ilerici görüşleri dile getiren hatipler coşkunlukla alkışlandı. «Komünizmle Mücadele Dernekleri» nin içyüzünü anlatan Suphi Baykam büyük tezahüratla karşılancı. Başkan adaylığına pek hevesli gözüken YTP.'li *Mehmet Ali Demir, «Sizin için ne ka*nun teklifleri yaptım, neleri kanunlaştırdım» diye övünmegine rağmen ilgi görmedi. Kongrenin ileri havasını bilen Bakan Cihat Bil..han —Bilgehan'ın marifetlerini diğer sayfalarımızda okuyacaksınız— Kongreye gelmeye dahı cesaret edememiş, bir telgraf çekmekle yetinmişti. Kongreye gelmiyen ve Baknalıkta faşizan kimseleri kilit noktalarına getiren Bakan'ın telgrafı, tabii ki, sert protestolara yol açtı. Seçimlere bu hava içince gidildi. Eski Başakn Şükrü Koç, adaylığını koymadı ve delegelerin ittifakla yaptıkları *fahri başkanlığa* getirme teklifini de tüzüğe aykırı olduğu için reddetti. Başkanlık mücadelesi, Federasyon Genel Sekreteri Hayrettin Uysal ile yazar-öğretmen

Prof. Tinbergen
İyimser bir zat

İkinci Beş yıllık Plân

Daima iyimser olmaya dikkat eden DPT Başmüşaviri Tinbergen, düzenlediği basın toplantısında pek de iyimser şeyler söylemedi. Başmüşavir, vergiler ve diğer alanlarda alınması gerekli tedbirlerin ihmali yüzünden yüzde 7 kalkınma hızına ulaşılamadığını açıkladı. Plânda öngörülen tedbirler yerine getirilmemiş, yani plân yapılmış, fakat tam uygulanmamıştı. Bu yüzden yüzde 7 kalkınma hızına varılamıyordu. Fakat yine de Tinbergen yüzde 7 kalkınma hızından vazgeçilmemesi hususunda ısrarlıdır. Kapalı bir dille, vergi gelirlerinin artırılmasını istemektedir: «Yüzde 7'ye ulaşılması konusunda ben bütün imkânların kullanıldığı kanısında değilim. Şimdiye kadar meydana gelen gecikmelerin ortadan kaldırılması için gerekiyorsa, vergi politikası yeni gelişmelerin ışığı altında bir kere daha gözden geçirilmelidir... Yüzde 7 hız Türkiye için muhakkak gerçekleştirilmelidir. Çünkü Batı ile olan mesafesin kapatması ve hızlı nüfus artışının doğurduğu istihdam meselesini k..patması ve hızlı nüfus artıtur. Bu sebeple ikinci beş yıllık plân için de yüzde 7'lik hızdan vazgeçmemelidir.»

Ne var ki Devlet Plânlama Teşkilâtı, yüzde 7 hızdan ümidi kesmişe benzemektedir. Bu sebeple, farklı kalkınma hızlarına göre çeşitli modeller hazırlanmış ve her birinin gerektirdiği fedakârlık belirtilmiştir. *Politikacılar, ne kadar* fedakârlığa razıysalar, o kalkınma hızını seçeceklerdir. Meselâ yüzde 4,6 oranında bir kalkınma hızını gerçekleştirmek için, 5 yıllık plân döneminde 63 milyar lira vergi toplanmasına, 53 milyar liralık yatırım yapılmasına ihtiyaç vardır. Eğer yüzde 7'ye ulaşılmak istenirse, 9 milyar lira fazlasıyla 72 milyar lira vergi almak gerekecektir. Yatırımlar da 86 milyar liraya çıkacaktır.

Ama getirilmek istenen açıklığa rağmen, politikacıları yine de yüzde 7 kalkınma hızını seçip, bunun gerektirdiği külfetten kaçmasından korkulur.

Coca-Cola

YON'ün Coca - Cola yazısı, şirketin Türkiye'deki yetkilisi Amerikalının küplere binmesine yol açtı. Amerikalı yetkili, avukatlarını çağırdı ve «Derhal bu adamları mahkemeye verelim» dedi. Yalnız bu mesele bu kadar basit değildi. Avukat Tayyar Çullu, anlattı ki, «Coca - Cola zehirdir» yazısı, Amerika'da yayınlanmıştı ve Coca - Cola'nın zararlı olduğu birçok Amerikalı profesör tarafından iddia ediliyordu. Sigaranın kanser yaptığı her gün yazılıyordu. Ama Tekel İdaresi bu yüzden dâva açsa kazanabilir miydi?

Kızgın Amerikalı, avukatların tavsiyesi üzerine şimdilik dâva açmak fikrinden vazgeçti. Susma yolu seçildi. Radyoda da «Coca - Cola sağlığa zararlı değildir» tarzında reklâmlar arttırıldı.

Amerikanın sabunculara baskısı!

Amerikan hükûmeti yetkilileri, binbir güçlükle, çok kısa bir süre için yürürlükten kaldırabildiğimiz soya yağı anlaşmasını, bize pahalıya ödetme çabası içindedirler. Bilindiği gibi, soya yağı anlaşmazlığı, zeytinyağı ihracımızı son derece sınırlandırmaktaydı. Halbuki elimizde büyük miktarda zeytinyağı stokları birikmişti.. *Amerika müsaade etmediğinden* aylar boyu bu zeytinyağını satamadık, fiyatlar düştü, üretici büyük zararlara uğradı. Nihayet soya yağı anlaşmasının uygulanması kısa bir süre için durdurulabildi de zeytinyağı ihracı mümkün oldu. Ama şimdi Amerikalılar, «don yağı da vermeyiz» diyerek, soya *yağının acısını çıkartmaktadırlar.*

Et ve Balık Kurumu, stoklarının tükendiği gerekçesiyle, sabun imalâtçılarına don yağı veremiyeceğini açıklamıştır. Bu, sabun imalâtçılarının ham maddesiz kalması demektir. Amerika, soya yağı satmak için, don yağı satışını bir silâh olarak kullanmak istemektedir. Sam Amcanın en ufak ölçüde dahi, çıkarlarının zedelenmesine *tahammülü* yoktur. Amerikan dolarıyla kalkınmanın, sadece Amerika'yı kalkındıracağını bilmeliyiz.

Sermayesiz kapitalistler!

Bu iktidar, İsmet Paşa iktidarını Bütçeye kırmızı oy vererek düşürdü.

Bu, Cumhuriyet tarihinde görülmemiş birşeydi.

Bu iktidarın Enerji Bakanı Petrol Kanunu konusunda «Görüşümüz yoktur» diye ortaya çıktı.

Bu da Cumhuriyet tarihinde görülmemiş bir şeydi.

Bu iktidarın Tarım Bakanı Toprak Reformu konusunda «Görüşümüz yoktur» diye ortaya çıktı.

Bu da Cumhuriyet tarihinde görülmemiş bir şeydi.

Anlaşılan bu iktidar görüşü olmıyan bir görülmemiş iktidar...

Yani iktidarın körü...

Aslında böylesine iktidara körü değil, elinin körü derler.

İ. S.

TİP Kongreleri

Hâdiseli geçen Bursa Kongresinden sonra, saldırtıcıların düşüncelerinin aksine TİP'in çalışmaları daha da gelişti. Alınan tedbirler sayesinde kongreler hâdisesiz geçtiği *gibi, bu arada birçok yeni üye de* TİP'e katıldı. Bunların en önemlisi üçü General diğerleri de albay yarbay olan 14 subaydır. Emekli Tümgeneral Fahrettin Yakel, Celâlettin Sorguç, Kadri Otken, Emekli Albay Mustafa Oncü, Hasan Doğansel, Osman Savaş, Cemal Barut, Faik Ateşli, Muammer Çayırlı, Emekli Yarbay Remzi Ungur, Kemal Olcay, ve Galip Arda'nın katılmaları münasebeti ile İstanbul İl Başkanı Yılmaz Halkacı bir basın toplantısı yaptı. Toplantıda katılan subaylara çeşitli sorular soruldu. Bunlardan birisi subayların önümüzdeki seçimlere katılıp katılmayacaklarıydı. Okuyucularımızın YON'deki yazılarıyla tanıdığı Tümgeneral Dr. Fahrettin Yakel cevaplandırdı. Yakel «Adaylık meselesi *önemli değil.* Bütün amacımız bir partiye hizmet etmektir. Gerekirse adaylığımızı da koyarız» dedi.

TİP. yöneticileri aynı gün 7 tem*muz Anayasanın* milletçe kabul günü dolayısıyla Taksim ve Beyazıt anıtlarına siyah bantlı bir Anayasa buketi koydu. Bu münasebetle yayınlanan bildirede «Bugün 6 milyon Türk'ün Anayasaya evet dediği günün beşinci yıldönümüdür. Ama içinde bulunduğumuz şartlar altında ne yazık ki bu günü bir bayram havası içinde kutlama durumunda değiliz. Ana*yasanın emrettiği* kanunlar bugüne kadar çıkarılmadığı gibi, her geçen gün Anayasaya aykırı kanunlarla karşılaşmaktyız» deniliyordu.

TİP yeni katılan üyeleri ile birlikte kongrelerine devam etti. Cumartesi günü yapılan Yalova kongresine kalabalık bir dinleyici grubu katıldı. Hattâ salon almadığı için, halk konuşmaları sokaklardan dinlemek zorunda kaldı. Kongrede ilk konuşmayı T.İ.P.'e giren 14 lerden Muzaffer Karan yaptı. Karan, bugün de Türk toplumunun 27 Mayıs öncesi çıkmazı içinde bulunduğunu, bir sürü sapık derneğin AP ile işbirliği yaparak gene 27 Mayıs öncesi taktiklere başvurduğunu söyledikten sonra: Bugün 27 Mayıs öncesi düzeni yaratmak ve hortlatmak istiyen bir yobaz zümresi harekete geçmiştir. Haber aldığımıza göre Bursadan kamyonlar dolusu bir topluluk kongremizi basmak için harekete geçmiş. Biz mücadelemize devam edeceğiz. Anayasa ve emniyet kuvvetlerine güveniyoruz» dedi.

Oysa bindirilmiş kuvvetler Orhangaziye kadar gelmiş, burada jandarmalar tarafından durdurulmuştu. Daha sonra Yalovaya gelmelerine rağmen, alınan tedbirler karşısında topluluğu kahvelerden seyretmekle yetinmişlerdi.

TİP Bursa olaylarından sonra Yalovaya tedbirli gitmiştir. Muzaffer Karan yönetiminde 250 kişilik bir gençlik ve işçi grubu hazır bulunmuş, çıkacak olaylara karşı tedbirler almışlardır.

Sinemalar yer vermediği için ilçe lokalinde yapılan kongreden sonra partililer iskeleye doğru bir yürüyüş yaptılar. Halk hiçbir tepki göstermediği gibi yer yer TİP lileri alkışladı. Daha önce de 14' lerden CHP ye giren Orhan Erkanlı TİP kongresine gelerek başarılar dilemişti.

TİP Pazar günü İstanbulda iki, Ankarada bir kongre yaptı. İstanbulda yapılan Bakırköy ve Z. Burnu kongreleri hadisesiz geçti. Zeytinburnunda bazı kimseler, komünist diye bağırdılarsa da emniyet kuvvetleri bunları yatıştırdı. Her iki kongrede de daha çok Mobil'in Maliye Bakanına çektiği telgraf üzerinde duruldu. Bursada yaralanan Adnan Cemgil'in eşi Nazmiye Cemgil: «Türkiyede perde arkasında büyük oyunlar oynanıyor. Bu oyunların en kuvvetlisi emperyalizmdir. Eni kolunu sallıyarak Türkiyeye giren emperyalizm insanları satın almaktadır» dedi.

Emekli *Tümgeneral Fahrettin* Yakel de kongrelerde yaptığı konuşmalarda, TİP'e niçin katıldığını anlattı.

Zeytinburnu kongresinden sonra da TİP'liler istasyona kadar bir yürüyüş yaptılar.

Ankara Yenimahalle İlçe kongresinde konuşan Genel Başkan Mehmet Ali Aybar da Mobil'in Maliye Bakanına çektiği telgrafı *tenkit etti. Bu telgrafı milli* varlığımıza ve şuurumuza indirilmiş bir darbe olarak kabul eden Aybar: «Milli ekonomimiz iflas etmek üzeredir. Yalnız dış borçların faizini bile ödiyemez hale geldik. Borçlarını ödiyemiyen bir devlet bağımsız değildir. Yönetimi: kapkaççıların elinde kalmış bir devlet bağımsız olamaz» dedi.

Ayrıca, Bursa olayları üzerine bir basın toplantısı yapan Aybar, «Bursa olaylarının sarî olmadığını ve ancak olaylar çıktıkça tedbirler almacağını» söyliyen Başbakan ve diğer hükûmet yetkilileri*ni suçlayarak* hükümeti istifaya davet etti. Aybar'a göre saldırılar önceden hazırlanmıştı. Akhisardan başlayarak safha safha uygulanıyordu. Bundan sonra yapılacak kongreler için de yeni hazırlıklar yapılıyordu. Aybar, «Dernekler bir araçtır. Taşlı sopalı saldırıların arkasında AP liler gizlidir. Gerçekten, kaba kuvvete karşı önleyici tedbir alamıyacağı*nı açıkça ifade eden bu hükümet* iş başında kaldıkça, değil seçim güvenliği, toplumcular, Atatürkçüler ve hür düşünceli vatandaşlar için hattâ can emniyeti, mesken, dokunulmazlığı temel haklar bile artık güven altında sayılamaz. Önümüzdeki seçimlerin sosyal hukuk düzeni içinde yapılabilmesi için, bugünkü hükümetin çekilmesi, yerine bütün partilerin *güvendiği bir seçim kabinesi* kurulması gerekir» diyordu.

Aybar'ın basın toplantısı üzerine bir bildiri yayınlayan AP Genel Başkan Yardımcısı Talât Asal da, hükümetin bir azınlık hükümeti olmadığını, hükümetin kuvvetli olduğunu, bunun için de istifaya bir sebep bulunmadığını belirtti.

Senatoda Niyazi Ağırnaslı ile AP lilerin yaptığı ithamlı tartışmalardan sonra Bursa olayları Mecliste de konuşuldu. Kayseri Milletvekili Halis Aras Bursa savcısının durumu hakkında Adalet Bakanına bir soru sordu. Her işin altında bir komünist parmağı aramağa pek meraklı arkadaşları gibi Aras da TİP'in yayınladığı bildirilerde Bizim radyonun fikirleri bulunduğunu söyledi. Halım Aras telâşlanmakta haklıydı. Çünkü tevkif edilen 25 kişinin hemen hemen hepsi AP. liydi. Bursada AP ileri gelenlerinin tevkifi, AP nin kalesi Bursada büyük bir darbeydi. AP. milletvekilleri darbenin şaşkınlığı altında, tahkikata müdahale edici önergeler vererek suç işlediler. AP. li müteahhitlerin yayın organları da, «polise yardımcı olmak ve muhtemel bir saldırıyı önlemek» amacıyla TİP.'in emniyet gruplarını teşkil etmesine ateş püskürüyorlardı.

Öğretmenler Sendikası kuruldu

Devlet Personeli Sendikaları Kanununun çıkmasından çıkmasından bu yana, özellikle başkent Ankarada gün geçmiyor ki bir sendika kurulmasın. Çeşitli adlar altında çeşitli devlet daireleri memurlarının örgütlenmeye çalışması sevinilecek bir olay. Ne var ki, *bir* takım sendika kurucularını, sırf kendilerine bir unvan elde etmek için sendikayı kurmaya kalkışmaları ve bunların büyük bir kısmının sendikacılık konusunda da bilgisinin olmaması

sendika kurma işini kısa bir süre içinde iyice çığırından çıkaracağa benzemektedir.

Devlet memurlarının örgütlenme yarışı içinde, geride bıraktığımız aylarda, bu işe önceden ve en iyi şekilde hazırlanmış olan Türkiye Öğretmenler Dernekleri Milli Federasyonu da bir sendikanın kuruluşuna öncülük etti. Türkiye nindört bir köşesinden davet edilmiş yüzden fazla çeşitli tandanısta öğretmenin ilk kurucular heyetini teşkil ettiği Türkiye Öğretmenler Sendikası, memleketimizdeki en büyük ve güçlü memur sendikası olmaya adaydır. Sendika baştan düşünüldüğü gibi gerçekten 65—70 bin öğretmeni sinesinde toplayabilir, 500 ilçe ve ilde şubeler açabilirse, kısa zamanda gücünü hissettirecek ve bir baskı grubu olarak öğretmen haklarını

Fakir Baykurt
İlk başkan

korur hale gelecektir.

Geride bıraktığımız Cuma günü, TODMF. nun daveti üzerine Federasyonun Tuna caddesindeki Genel Merkezinde yapılan kurucular toplantısı, bu yeni sendikayı kuracak öğretmenlerin sendikacılık konusundaki hassasiyetlerini ve azimlerini göstermesi kadar, aynı zamanda ilerisi için söz konusu olabilecek bir takım endişelerin de ortaya çıkmasına sebeb oldu.

Sendikanın kuruluş öncesi hazırlıklarını yapmak görevini yüklenmiş olan Federasyon yöneticileri, kurucular toplantısına, öğretmenler arasında bilerek ve bilmeyerek girmiş olan ayrılık tohumlarının her tandansını temsil eden kişileri çağırarak, sendikanın bir birleştirici rolde ortaya çıkmasını sağlamak istemişlerdi. Ne var ki birleştirme işinde başarı sağlanamadı. Sendika kurucular toplantısında Federasyon yöneticileri ağır bir hezimete uğradılar.

Federasyon içindeki kliklesmeler sendika yöneticilerinin seçimi konusunda açıkça ortaya çıktı ve İmece dergisi etrafında kümelenmiş bir grup, akıllıca bir kulisle ve âdeta darbe tekniği ile Sendika Yönetim Kurulunu ele geçirdi. Federasyonca hazırlanmış ve başında Federasyon İkinci Başkanı Hürrem Arman bulunan yönetim kurulu aday listesinin tam bir yenilgiye uğrattı. Sendika tüzüğünün hazırlanmasında Hürrem Armanla birlikte büyük emeği geçmiş Tahsin Saraç da dışarda kalanlar arasında yer aldı. Sendikanın Yönetim Kurulu hemen tamamı İmece etrafında Şükrü Koç federasyonuna cephe almış kişilerden teşekkül etti Yapılan iş bölümü sonunda da Sendika Genel Başkanlığına Fakir Baykurt, Genel Sekreterliğine Dursun Kut, Saymanlığa Dursun Akçam, yürütme kurulunun öteki üyeliklerine de Hayrettin Uysal ve Fevzullah Ertuğrul seçildiler. Yönetim Kurulunun öteki üyeleri ise Talip Apaydın, Mehmet Özgüçlü, Safa Güner, Veli Demiröz, Maksut Doğan, Behzat Ay, Mustafa Sanlı, Refet Özkan, Süleyman Kandemir ve Mevlüt Kaplan idi. İlericiler arasındaki bu üzücü bölünme, federasyon genel kurul toplantısında da kendini hissettirecektir.

AP. nin imarcı Şehir Meclisi üyeleri

6 Temmuz 1965 günü toplanan İstanbul Belediye Meclisi en ilginç oturumlarından birini yapıyordu.

Şehir Meclisinin kurduğu komisyonları paylaşmış olan bazı A. P. li Şehir Meclisi üyeleri için ortalıkta ısrarlı rüşvet dedikoduları dolaşıyordu. Birçok çevreler bu komisyonların tümü için «Alkaponlar» ismini takmışlardı.

Belediye Başkanı İşcan herhalde meclisin yıldırımlarını çekmemek için olacak - bu konuda çok yumuşak davranıyordu.

Söylentiler hergün biraz daha artıyor, Alkaponların serüvenlerine İstanbul Milletvekilleri hattâ zaman zaman bakanların bile isimleri karışıyordu.

Belediye Meclisinin 6 Temmuz oturumundan önce A. P.li üyeler İşcan'ı başkanlıktan düşürmek için gensoru önergesi vermişlerdi. Şehrin pisliği ileri sürülerek İşcan, Belediye Meclisinde küçük düşürülmüş ve seçmenlere de böylece «Belediyedeki aksaklıkların sebebi biz değiliz, İşcandır» denilmişti

Bu oturumdan sonradır ki, yaşlı kurtun büyük bir titizlikle masasının sağ gözüne dürdüğü dosyalar birer birer ortaya çıkmağa, emirler ters yönden işlemeğe başlamıştı.

GÜZEL KONUTLAR YAPI KOOPERATİFİ

Bazı A.P. li üyeler birçok para ilintilerini partiye yardım adı altında şekillendiriyorlardı. Siyasî bünyemizde bu yeni bir formül değildi. Genel Merkezler çevresinde bu isimle birçok komediler oynandığı biliniyordu. Ve bu yolla son derece açık seçik paralar isteniyordu, paralar alınıp veriliyordu.

6 Temmuz oturumunda gündem dışı söz alan CHP li Muzaffer Atakan Güzel Konutlar Yapı Kooperatifinin durumunu açıklıyor, Belediyenin arsalarının müteahhitlere bazı üyeler eliyle nasıl peşkeş çekildiğini ortaya döküyordu.

Yıldız yolunun yapımı sırasında Sigorta Şirketlerinin memurları Belediyeden 3 bin liraya 20 dönüm arsa kapatmışlardı. 6118 sayılı kanunun hükümlerine göre üç yıl içinde Belediyeden aldıkları arsalara konut yapamıyan kooperatifler bu arsaları tekrar Belediyeye geri vereceklerdi.

Ve kooperatif üyeleri konutların yapımından on yıl geçmeden herhangi bir satış ve devir işlemi de yapamazlardı.

Güzel Konutlar yapı kooperatifi dağılmıştı. Metrekaresi 1200 liraya satılan 22 milyon değerindeki yerin belediyeye geri verilmesi gerekiyordu. Ortaya çıkan bazı işbilir müteahhitler Kooperatif üyelerine, biz sizin dairelerinizin yarısını yapalım, yarısını da kendi hesabımıza yapıp satalım demişlerdi. Muzaffer Atakan bunu açıklamış, arkasından kendi üyesi olduğu Yeşilbağ Yapı Kooperatifinin arsasının imar durumu için bazı şehir meclisi üyeleri pay talep etmişlerdi. Muzaffer Atakan bir şehir Meclisinin diğer bir şehir Meclisi üyesine rüşvet verme komedisine değinerek, yüzyirmi ortaktan istenen ellişer lirayı verdirtmemişti. Atakan bu konularda Meclisin dikkatini çekiyordu. Ve Atakandan sonra söz alan CHP li Fikret Ayanoğlu, her iki kooperatifin işlerini AP li Şehir Meclisi üyesi Ülfet Dergezer'le Suat Yalkın'ın takip ettiğini Güzel Konutlar Yapı Kooperatifi için bu iki üye Ankaralara gittiklerni, kendisine de bu iş için telefonla isimsiz kişilerin 100 bin liralık bir rüşvet teklif ettiklerini açıklıyordu.

Ve Ülfet Dergezer bu çok açık itham karşısında ağlamağa başlamıştı. Suat Yalkın ise «Benim bu yolda bir menfaat sağladığımı ispat eden olursa meclisten istifa ederim.» diyebildi. Bu söz üzerine ayağa kalkan CHP li Ali Rıza Talay «Suat Yalkın eğer şerefli bir insansa kapıda bana söylediği, bu paraları partim için alıyorum sözünü tekrar etsin.» diyordu.

Suat Yalkın ve tüm AP li Şehir Meclisi üyeleri susuyorlardı. Aylardır dedikodusu yapılan ithamlar su yüzüne çıkmıştı.

Belediye İmar Komisyonu Başkanlığına uzun mücadelelerden sonra nihayet gelebilen Lütfi Özin için de ilginç bir Bakanlık raporu vardı. İmar İskân Bakanı Recai İskenderoğlu, Bakanlık koltuğuna oturunca ilk iş olarak İstanbul Belediyesine Bakanlık müfettişlerini göndermişti. Müfettişler bu konuda ilginç bir rapor vermişlerdi. İmar Komisyonu Başkanı AP. li Lütfi Özin'in altında imzası olan 150 dosyanın 124 ü İmar kanununa ve yönetmeliklerine aykırı idi. Ve Özin bir yıl için de Belediye ile en çok iş yapmış olan yüksek mimardı.

Vatandaş işinin çabuk görülmesi için binasının projelerini Lütfi Özin'e çizdirmekte haklı bir yarar görüyordu.

Mesele bu kadarla da bitmedi. Muzaffer Atakan, ertesi günü Falih Rıfkı Atay'dan bir randevu aldı ve durumu bütün açıklığı ile ona bildirdi. Atay, bu konuda bir açık mektup yayınladı. Bu yazı üzerine Süleyman Demirel telâşlandı. AP İl Başkanlığından bir rapor istedi İl Başkanlığı, büyük bir gizlilik içinde, Ülfet Dergezer, Suat Yalkın ve Lütfi Özgin hakkında dosyalar hazırladı. Mesele, AP Genel Yönetim Kurulunda görüşüldü. Hamamın namusunu kurtarmak için şimdi bu üç üyenin partiden ihracı beklenmektedir.

Açıklama

Dr. Jeolog Esat Kıratlıoğlu'dan aldığımız açıklama yazısını yayınlıyoruz:

«Milliyet Gazetesinde neşredilen petrol hakkındaki ilmî yazımdan dolayı fikre değil, şahsıma yöneltilmiş hücumlara maruz kalıyorum. Bu cümleden olarak 2. Temmuz tarihli 118 sayılı derginizde de yine şahsımı hedef yapan ve ifadesini tanıdığım, bir arkadaşım tarafından kaleme alınan bir yazı neşredildi. Kendisinin ve onun gibi düşünenlerin hoşuna gitmeyecek cevabımı lütfen iyi okusunlar.

1— Ankara Tıp Fakültesine 1948 ders yılı başında kaydoldum. Üçüncü sınıfta iken bir şanssızlık eseri fakülteden ayrılarak Avrupa'da devama karar verdim. Döviz almada kolaylık olsun diye askerliğimi de bitirmek için 1951 yılında Yedeksubay Okuluna girdim. Demek ki mesele uydurulduğu gibi değildir.

2— Avrupa'dayken öğrendim ki dışarda yapılan Tıp tahsili Türkiye'de ancak yeniden imtihanla kabul ediliyor. Böylece eskiden de arzu ettiğim Avusturya Graz Üniversitesi Jeoloji Fakültesine girdim. Kendimi tamamen derslere verdim. Bu Fakülteyi, birinci sömestrden son sömestreye kadar, verilmesi icap eden bütün imtihanları, tek tek pekiyi derece ile vererek bitirdim. Çeşitli milletlerin, talebelerinin arasındaki o devre için bu büyük muvaffakiyetimi tevsik eden, Fakülte Dekanlığı tarafından bana verilen, sitayişkâr bir yazı Türk olarak göğsümü kabarttı. Arzu edilirse bu vesikanın fotokopisini derginizde neşrederim. Yine Jeoloji Doktoramı da aynı Üniversitede «methedilen derece» adı altında yaparak yurda döndüm. TPAO'da petrol araştırması yaparken hemşehrilerim beni Nevşehir'e Belediye Başkanı yaptılar.

3— Yapıcı ve tarafsız idaremden dolayı herkesin memnuniyetini kazandığımı bu arkadaşım iyi bilir. Milletvekili seçilmem garantili iken hemşehrilerimin arzusu ile Belediye Başkanı olarak vazifeme devam edeceğim.

4— Milliyetteki yazımda, Petrol Kanununda yabancılar için istismar edilecek maddeler değişsin diyerek, TPAO'nun teknik durumunu belirttim. Şimdilik petrolü millileştirmiyelim arzu ettim. Fikre fikirle cevap verilir, doğru yanlış neticede bir karara varılır. Sokak edebiyatından vazgeçmek gerek, saygılarımla.»

PORTRE

SÜLEYMAN DEMİREL

4

Nimet Arzık

Haşim Mardin

Hikâyenin bir kısmı olağanüstü. Obür kısmı alelâde.

Hamburg limanında, gelinler gibi bir yat sallanıyor. Adı «Rüyam». Almanlar el koymuşlar «Rüyam» a... Bizim de rüyalarımıza «rüfailer» in el koydukları gibi!

Rüyam da sallanıyor gri denizlerin sularında mahzun gönüllü gelinler gibi. Mavilliklere bunca alışık Rüyam!...

Rüyam'ın sahibi Haşim Mardin, vazgeçemiyor yat büyüklüğünde kotrasından.

Onunla Atlantikleri aşmış. Onunla nice nice şereflere ulaşmış. Gelin kaçırır gibi kaçırmağa yelteniyor Rüyamı.

Almanlar uyanık maalesef. Kaçıramıyor.

Haşim Mardin şimcik memleketinden de kaçmış.

Gerçi devir, senin, normal olarak çember çevirme yaşında olduğun devirdi amma hatırlarsın belki Demirel...

Rüyam, Amerikada imal edilmiş son derece lüks bir yattı.. Aşağı yukarı Kristof Kolombun nice ve nice yüzyıl önce, Amerikayı keşfe çıktığı vapur tonajında.

Ustüne üstlük, Kristof Kolomb tekti enginlerde. Figanını kimse duyamazdı. Rüyamın feryadına beşyüz gemi üşüşürdü, hava taşıtlarını saymadan.

Ustüne üstlük, Kristof Kolomb'un ne telsizi vardı, ne telsizi. Rüyamın...

Ustüne üstlük, Kristof Kolomb'un yiyeceği küflenıyordu. Rüyam'ınkini soğuk tertibat, sıcak tertibat, istenilen tazelikte tutuyordu.

Ustüne üstlük Kristof Kolomb'un harikası da yoktu.

Ustüne üstlük, Kristof Kolomb'un tayfaları her an isyan edebilirlerdi. Rüyam'ınkiler...

Yalnız inanç sahibiydi: Dünyanın yuvarlaklığına inanıyordu. Rüyamın sahibiyse neye inanıyordu dersiniz?

Ustüne üstlük, kıtalar kâşifi Kristof Kolomb, bunca hizmetten sonra, suç işler sayılınca zincire vuruldu. Rüyam'ın sahibiyse...

Tek eşitlik Kristof Kolombla Rüyam'ın sahibi arasında şu: Kolomb'u «hükümdar» karşılamıştı, dönüşünde. Haşim Mardin'in de kotrasını onore etmişlerdi varlıklarıyla Devletimizin «tepeleri»...

Adam kahraman ilân edilmişti, sonradan Hamburg limanında kotrasını kaçırmağa yeltenen adam... Hükümdardı da kendine göre. Ona yan bakmak, ona veed ile bakmamak bir nevi yüksek hiyanetti: Belki hatırlarsın belki hatırlamazsın Demirel!... Hatırlıyor musun?... Keşke hatırlasan!..

«Atlantiği geçen ilk Türk» diye, aman ne saltanatla karşılanmıştı Rabbim sen hepimizi affet. Bir Fatih gibi, muzaffer bir Romalı general, bir «Salvator» gibi...

Moda'nın denizi dünyanın en havai insanlarının havaya attıkları hava fişekleriyle renk renk aydınlanmıştı... İçki akmıştı, senin durdurmak istediğin baraj suları gibi Demirel. Allı morlu güllü lâtif hanımlar, «Rüyam» diye dövünmüşlerdi. (Hangi rüyalarına dövünüyorlardı gerçekten Allah bilir yarım kalmış!)

Yahu bırakın Kristof'unu da Kolomb'unu da, ömrümüzde, bunca saltanatla gülünç olmamıştık, gene gülünç olduğumuzu hissetmeden... Alain Gerbeau ceviz kabuğu gibi bir salla Atlantiği aşmıştı seneler önce de kimse tınmamıştı. Alain Bombard bir lâstik sal üzerinde, deniz ürünleriyle gıdalanarak 2 aya yakın bir zamanlar okyanoslar üzerinde binbir tehlikeye göğüs germişti de, kimse ne fişeyin havaisini, ne havai olmıyanını harcamıştı şerefine. Devlet ricali de birbirinin üzerine yıkılmamıştı hayranlıktan böylesine... Aaa, adam viskisini yudumlıya, havyarı atıştıra, keyifle yüze yüze Atlantiği aşmıştı sadece de bir nevi Milli Kahraman muamelesi görüyordu...

Bu neden böyleydi Demirel bilir misin!... Çünkim, servetini, politik dostluk yatırımıyla kurmuştu da ondan... Ve 40 düzine değişik iş yapıyordu adam. Serveti politik dostlukların yatırımıyla olmasaydı, 40 düzine iş yapamazdı zaten: İnsanoğlunu alışkanlıklarından ayırmak güçtür. İnsan alın teriyle kazandığından vazgeçemez kolay kolay.

Tüm «temelsizler» ancak bunca dağılabilir, bunca ufalanabilir, ufalınca da bunca üriyebilir. Kapitalleri ne alın terinden ne kabiliyetten, ne ecdattan olan tüm temelsizler.

Bunca çalkantıda, cilvesini şaşırmış kader, böylelerini bazı politikacılarla dost eder ve bu dostlukları kapital haline çevirmeği başarır bunlar. Karl Marks fakir, bu cins bir kapitali düşünmemişti herhalde.

Hanya'da bir elektrik santrali mi yapılacak?...

— «Gel kardaşım, söyliyeyim bizimkine, kapatalım işi.»

Konyadan sümüklüböcek mi ihraç edilecek:

— «Hiç merak etme, bu memleket için lüzumlu. Ben bakandan ihracat lisansı alırım.»

Seyahat acentası mı işletmek kârlıymış:

— «Canım üzülme... Bizimkine söyleriz... Bütün Fezaya gidecek heyetlerin bilet destelerini senden aldırırız...» (Ah gülüm!)

Bu adamların çoğu «front man» dırlar bilirsin bu deyimi Demirel, «ön cephe adamı». Bunların arkasında ekseriyetle asıl servete sahip, sessiz, medüz gibi yumuşak ahtapot kolları gibi boğucu adamlar vardır...

Yalnız bu çığırtkan «frontmanlar» işleri tadında bırakmazlar. Dağıldıkça dağılırlar. El atmadıkları kâr cinsi, keşif cinsi, yâr cinsi bırakmazlar... Ve o kadar açılırlar ki, bütün prensipsizliklerine rağmen, gerilen gerilen gerilen derileri çatlar çat diye... Bu çatlamalar büyük suistimaller devirlerinde sık sık nim politik skandallerdir!

Ben şimdiyedek, «özel teşebbüs» e inanan politikacıların çoğunun başka cins «özel teşebbüsçüyü» tuttuklarını görmedim... Amma sen Demirel dimi başka bir çığır açacaksın. Özel teşebbüsçünün dürüstünü (böylesi de var), tutacaksın dimi?...

Ve bu yerden bitme mum bacaklı tufeylilere yaylalar gibi yağma imkânını vermiyeceksin dimi?..

Ne güzel yaylalar var memleketimizde çünkü, onların yayılarak kapladığı!...

MECLİS ARAŞTIRMA KOMİSYONU RAPORU:

EREGLİ DEMİR ÇELİK YOLSUZLUKLARI

Vehbi Koç
5 bin liralık hissedar!

Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.O.'da vuku bulan yolsuzlukları incelemek üzere kurulan Meclis Araştırma Komisyonu, çok kısa çalışma süresi içinde dahi önemli yolsuzluklar tesbit etmiş ve bunları bir raporla Millet Meclisine sunmuştur. Erdemir yolsuzluklarını ilk defa ortaya atan YÖN, iddialarının birçoğunun raporda yer aldığını görmekle, görevini yerine getirmenin rahatlığı içindedir. Erdemir, YÖN'ün iddiaları üzerine mahkemeye başvuracağını bol paralı reklâmlarla ilân etmiş, fakat yolsuzlukların inkâr olunamıyacak kadar açık olması karşısında, mahkemeye gitmek cesaretini gösterememiştir.

Meclis Araştırma Komisyonu Raporunda yer alan yolsuzluklar kısaca şöyle özetlenebilir:

1 — Kireçtaşı ihalesinde en uygun teklifi bir devlet teşebbüsü olan Türkiye Çimento Sanayii A.O. vermiştir. Fakat bu teklif üzerinde ciddiyetle durulmamış, Erdemir'in müteveffa Genel Müdürü Cevat Süberk, Çimento Sanayii Genel Müdürüne telefon ederek, kireçtaşı ihalesinin Sezai Türkeş firmasına bırakılması hususunda ricada bulunmuştur. İhale, Sezai Türkeş firmasına, yolsuz olarak verilmiştir. Bu firmayı kayırma çabası içinde, tesisin kireçtaşı ihtiyacının garanti altına alınması tehlikeye düşürülmüştür.

Bayındırlık Bakanlığı, kireçtaşı üretim, kırma ve eleme makinelerini usulsüz olarak Sezai Türkeş firmasına kiralamış, fakat özel firma devletin usulsüz yardımına rağmen, taahhüdünü zamanında yerine getirememiştir. Firma hakkında gecikmeler dolayısile herhangi bir muamele yapılmamıştır. Sezai Türkeş firmasının, Erdemir aleyhine korunduğu açıktır.

2 — Yarı mamul ham madde ithali, en ucuz fiyatı veren Kayser firmasına verilmemiştir. Kayser firması, Erdemir yöneticilerinin, «şahsî menfaat talepleri» yüzünden anlaşmaya sarılamadığını ileri sürmektedir. Bu yüzden ihale işi gecikmiş, Türk gemilerine döviz ödemeden 18 dolardan yaptırılacak nakliyenin bir kısmının Amerikan gemilerine dövizle 32 dolardan yaptırılması zorunluğu ortaya çıkmıştır! Ayrıca gecikme dolayısiyle, çelik mamulleri ithalâtı yasaklandığından, özellikle teneke karaborsası doğmuş, Hükûmet, 5 milyon dolar civarında Sovyetler Birliğinden teneke ithal etmek zorunda kalmıştır.

İhalenin yürütülmesinde önemli usulsüzlükler vardır.

3 — Erdemir anlaşmasının yapılmasında birinci derecede sorumluluk taşımış olan Genel Müdür Yardımcısı Nezih Roma'nın ifadesine göre, fabrikanın temel inşaatının Türkiye'de yapılması hususundaki çabalar başarısız kalmış, ihale Morrison - Knudsen firmasına verilmiştir. Süleyman Demirel'in temsilciliğini yaptığı Morrison'a, ihale bedelinin dışında hâkim kararıyla 10,5 milyon lira tazminat verilmiştir. Tazminatın 7 küsur milyon lirası, Erdemir görevlilerinin ihmali yüzündendir. Şirketin İdare Meclisi, bu işte ihmal ve kusuru olanları araştırmıyarak görevini ihmal etmiştir.

Meclis Araştırma Komisyonu, S.B.F. öğretim görevlisi Kemal Galip Balkar, Prof. Burhan Zihni Sanuz ve eski Bayındırlık Bakanı Muammer Çavuşoğlu'dan kurulu Hakem Kuruluna ödenen 1,6 milyon lira ücreti fâhiş bulmaktadır. Komisyon, hakem ücretinin «bir şahsı himaye, idarecilerin şahsî menfaat temini veya israf gibi sebeplerden birine veya birkaçına müstenid olmasını mümkün» görmektedir.

4 — Liman inşaatı ihalesi yolsuzdur. Sezai Türkeş firması, kireçtaşı ihalesinde olduğu gibi himaye edilmiştir. Sezai Türkeş firmasına, ayrıca munzam işler için 2,841 milyon lira ödenmesi yolsuzdur.

5 — Demir cevheri alımında, Erdemir'in Yönetim Kurulu üyesi olan Vehbi Koç'un ortak bulunduğu DemirExport firması özel himaye görmüştür. Öbür satıcı firmalara, çeşitli fiyat artışları dolayısiyle 6 lira zam yapılırken Vehbi Koç'un firması 9 lira zam almıştır. Bu fazlalık, «ne vesikalarda, ne de Erdemir yetkililerinin izahlarında makul ve mantıkî olarak» açıklanamamıştır. Ayrıca Vehbi Koç firmasına, diğer firmalardan daha fazla faizsiz avans verilmiştir.

Koç'un firması, YÖN'e gönderdiği tekzipte «başka satıcılardan ayrı hiç bir hususi muameleye tâbi tutulmadığını» iddia ettiği halde, özel muamele görmüştür.

Koç, 600 milyon lira sermayeli şirkete 800 bin lira ile katılan Ankara Ticaret Odasının temsilcisi olarak İdare Meclisi üyeliği yapmaktadır. Erdemir'den aldığı iler dolayısiyle büyük kârlar sağlayan V. Koç'un şirketteki şahsî hissesi 5 bin liradan ibarettir! Özel teşebbüs mucizeis diye sunulan Erdemir'e para yatırmaktan Koç nedense kaçınmış, para yatırmadan kazanç sağlama yolunu seçmiştir.

Meclis Araştırma Komisyonu Raporunun önemli kısımlarını yayınlıyoruz:

1 — Kireçtaşı yolsuzluğu

FABRİKA KİREÇTAŞSIZ KALIYORDU

... Fabrikanın kireçtaşı ihtiyacının on sene için temini ihale konusu yapılmıştır. Bu hacimde iş yapmaya teknik ve malî ehliyetleri müsait firmalar teklife davet edilmek suretiyle fiyatlar istenmiştir. İş üç defa ihale konusu olmuştur.

1 — Birinci ihaleye 3.6.1963 tarihinde 8 firma davet edilmiş, üç firma mektuba cevap vermiş, yalnız Salih Muzaffer Kuyaş firması asgari 41,90 TL. fiyat teklif etmiştir. Yalnız bir firmanın teklif vermiş olması kıyaslamaya imkân vermediği ve normal olarak kireçtaşının beher tonunun Erdemir'e maliyetinin 20 lira civarında olması lâzım geldiği gerekçesiyle yukarki 41.90 TL. ton esasen fahiş bir rakam telâkki edildiği için işin tekrar ihaleye çıkarılması uygun görülmüştür.

2 — İkinci ihale için mektuplar 22.10.1963 tarihinde açılmış, 13 firmadan teklif gelmiş ve bütün firmaların Değirmenağzı ocağı üzerinden teklif verdikleri görülmüştür. Bahis konusu tekliflerde avans ve döviz tahsisi gibi munzam şartlar ileri sürüldüğü ve ismi geçen Değirmenağzı ocağında çalışmaya geçildiği takdirde EKİ işletmesine ait su isale hattının zarar göreceği de nazara alınarak bu ikinci ihalede verilen tekliflerin de nazara alınmamasını gerektirmiştir.

3 — Üçüncü ihale 23.1.1964 tarihinde yapılmıştır. Bu ihaleye her nedense ikinci ihalede teklif veren 15 civarındaki firmadan yalnız 4 tanesi (Koçman, Murtazaoğlu, Yolyapı, Orta-Doğu) teklife davet edilmiş, zarflar açılırken o âna kadar hiçbir safhada teklife davet edilmemiş bulunan Sezai Türkeş-Fevzi Akkaya firmasının da fiyat vererek ihaleye iştirak ettiği görülmüş, hattâ zarfının üzerinde firmalarına ait damganın da mevcut olduğu tesbit edilmiştir.

Bu üçüncü safhada teklife davet edilen 4 firma ile davet edilmemiş bulunan bir firma olmak üzere cem'an 5 firmanın verdiği fiyatlar kıyaslanmış, Sezai Türkeş firmasının 29,75 TL. tonluk fiyatı en ucuz olduğu için işbu firmaya ihale edilerek 28.5.1964 tarihinde Erdemir ile bu firma arasında mukavele imzalanmıştır.

Bu mukaveleye göre müteahhit firmanın Eylül 1964 - Aralık 1964 tarihleri arasında fabrika stok yerine 30 bin ton kireç taşı getirip teslim etmesi müteahhidin vecibesi cümlesinden iken müteahhit firma müsait taşocağı ruhsatı ve istihsal için ekipmanları olmadığından taahhüdü yerine getiremiyeceğini Erdemir'e bildirmiş, Erdemir ise bir taraftan 30 bin tonluk kireçtaşı partisinin teslimat müddetini temdit ederken diğer taraftan müteahhidin taahhüdünü yerine getiremiyeceğinden endişe ederek Bayındırlık Bakanlığının Bartın liman inşaatının taş ihtiyacı için işletilen ve Bakanlığa ait bulunan taşocağından kireçtaşı alınmasına müsaade edilmesini, ayrıca buradan müteahhidin fabrika ihtiyacı için istihsal edeceği 30 bin ton kireçtaşının istihsalinde kullanılmak üzere Bakanlık makinalarının amortisman bedeli üzerinden kiralanmasına muvafakat etmeleri için Bayındırlık Bakanlığına müracaat etmiştir.

Adı geçen Bakanlık kireçtaşı istihsal, kırma ve elem makinelerini beher ton için 24.50 TL. amortisman bedeli üzerinden K/792 sayılı Koordinasyon Heyeti Kararına müsteniden Erdemir'e kiralamış, Erdemir de bu makineleri kireçtaşı müteahhidi Sezai Türkeş'in firmasına teslim etmiş, bu suretle Bakanlık makineleri kireçtaşı müteahhidi Sezai Türkeş'in taahhüdünü yerine getirmesi için amortisman bedeli üzerinden çalıştırılmıştır. Buna rağmen Türkeş firması birincisi 30 gün, ikincisi 40 gün olmak üzere cem'an 70 günlük müddet uzatmasına rağmen mukavelenin bu kısma ait vecibesini ancak 1965 yılı Şubat ortalarında yerine getirebilmiştir. Firma hakkında bu gecikmelerden mütevellit hiç bir muamele yapılmamıştır.

KANAATIMIZ:

Filhakika, Eremir Ticaret Kanunu hükümlerine tâbi bir anonim şirket olup ihalelerinde Artırma ve Eksiltme Kanunu hükümlerine tâbi değildir. Ancak, şirketin menfaati işin en kısa zamanda ve en ucuza yaptırılmasını icap ettirir.

Sezai Türkeş firmasının bu çapta bir işi yapacak ehliyette olduğu düşünülürse bu firmanın teklife davet edilmemiş bulunması kabili izah görülmediği gibi, şayet ehliyetli olmadığından davet edilmediği kabul edilirse o takdire de işin son safhada bu firmaya ihale edilmiş olmasını tedbirli bir hareket saymak mümkün görülmemiştir. Diğer taraftan üç safhada cereyan eden ihaleler sırasında Erdemir'e ait fizikî ve kimyevî vasfı haiz taşocakları mevcut değilken son safhada ruhsatı Erdemir'e ait Bartın boğazında kâin Dolemit ocağının kemiyet ve keyfiyet itibariyle istenilen nitelikte kireçtaşı rezervini ihtiva ettiği anlaşıldığına göre bu ocak üzerinden rekabet tesisini temin ve müsait fiyatı elde etmek için bütün firmalara bu ocak üzerinden fiyat vermek üzere teklife davet edilmesi normal olurdu. Halbuki bu isabetli yoldan sarfınazar edilerek iş, elinde kifayetli ocağı bulunmıyan Sezai Türkeş firmasına ihale edilmiş, mukavele tanzimi sırasında ise müteahhidin Erdemir'e ait Bartın boğazındaki ocaktan hinihacette istihsal yapabileceği hükmü derpiş olunmuştur.

Nitekim 50 sayılı İdare Meclisi kararında, icra komitesi, müteahhidin istenilen şartları haiz ocakları bulunduğu takdirde mukavelenin imzası için şarta muallâk yetki verildiği halde icra komitesi salâhiyetini tecavüz eden teminatsız şartlar içerisinde işi Sezai Türkeş firmasına ihale etmiş, bu durum müteakip İdare Meclisi toplantılarında ve 12.12.1964 tarihli murakıplar raporunda yolsuz bir muamele olarak kaydedilmiştir. Ancak icra komitesi alelâcele Sezai Türkeş firmasıyla mukavele yapılması hususunda Genel Müdürlüğe emir verdiği için anlaşma imzalanmış, bittabii mebdeinde yolsuz olan bu muameleden de bir daha dönmek mümkün olmamıştır. Ayrıca müteahhit akdî vecibelerini iki defa yerine getirmediği halde feshi ihbara da lüzum görülmemiştir. Diğer taraftan Erdemir'in menfaatine en uygun olduğu anlaşılan Çimento Sanayii teklifi üzerinde ciddiyetle durulmamış, keza Erdemir'in müteveffa Genel Müdürü Cevat Süberk'in Çimento Sanayii Genel Müdürü ile vâki telefon konuşmasında Erdemir ile Çimento Sanayi arasında Sezai Türkeş firmasının ikame edilmesi hususundaki ricası, hüsnüniyetli bir davranış olarak mütalâa edilememiştir. Ve nihayet Sezai Türkeş firmasının gerek kireçtaşı teslimatı, gerekse liman inşaat taahhüdü vecibelerini yerine getirmemiş olmasına rağmen herhangi bir ihtara dahi lüzum görülmemiş olması bu firmanın Erdemir idarecilerince himaye edilmekte olduğu zehabını uyandırmıştır.

Maruz sebeplerle

a) Sezai Türkeş firmsaının şirket menfaati aleyhine himaye görmekte olduğu,

b) Erdemir'e ait Bartın boğazındaki taşocağının son safhada müsait vasfı haiz olduğu tesbit edildikten sonradır ki, tesadüfî olarak kireçtaşı işinin teminat altına alınabildiği,

c) İhalenin yolsuz olarak yapıldığı,

d) Bayındırlık Bakanlığı makinelerinin, Sezai Türkeş firması tarafından kullanılmak üzere Erdemir'e kiralanması millî menfaatler mülâhazası ile iyi niyete makrun ise de Erdemir İktisadî Devlet Teşekkülü statüsüne dahil bir kuruluş olmadığı cihetle K/792 sayılı kararnameye mugayir bir muamele yapılmış olduğundan, Bakanın mesuliyeti derecesinin ancak adlî mânada bir soruşturma yapılması halinde taayyün edebileceği, kanaatine varmış bulunuyoruz.

II — Yarı mamul ham madde İthali yolsuzluğu

ERDEMİR YÖNETİCİLERİ, KAYSER FİRMASINDAN PARA İSTEMİŞ...

... 1964 senesi bidayetinde demir çelik tesislerinde soğuk ve sıcak haddehaneler inşası hitam bulduğu halde henüz yüksek fırın inşaatı tamamlanmamıştır.

Yüksek fırın inşa edilinceye kadar Amerika'dan yarı mamul ham madde ithal etmek suretiyle tesislerin bir kısmının faaliyete geçirilip istihsal yapılması çeşitli yönlerden Erdemir idarecilerince uygun mütalâa edilerek kararın tatbikine geçilmiştir. Bir taraftan ithal edilecek mamullerin 1964 yılı ithalât kotasından bir ölçü dahilinde çıkarılması Ticaret Bakanlığından istenmiş ve Ticaret Bakanlığınca kotalardan çıkarılmıştır. Diğer taraftan gerek hususi mektuplar yazılmak suretiyle 100 küsur müessese, gerekse Resmî Gazete ile ilân edilmek suretiyle bu sahada çalışan bilûmum müesseseler 50 bin ton civarında yarı mamul madde için teklife davet edilmiştir.

Bu davet üzerine 17 müessese teklif vermiştir. En ucuz teklifi veren Kayser firmasının ihracat acentesi olan Assosiyetit Metals firması olmuş, bundan sonra en ucuz teklifi veren ikinci müessese 300 bin dolar fazlasıyla Bethlehem firması olmuştur.

İdare Meclisi teklifleri müzakere ettikten sonra en ucuz teklifi veren Kayser firması ile müzakereye girişilmesi için Genel Müdürlüğe yetki vermiştir. Genel Müdürlük bu talimata uygun olarak Kayser temsilcileri ile görüşmeye başlamış, müzakereler bir aydan fazla bir süre devam ettikten sonra, Erdemir yetkililerine göre şartlarda anlaşamadıklarından, Kayser firmasına göre Erdemir idarecilerinin şahsî menfaat taleplerinden ötürü müzakereler kesilmiştir.

Bundan sonra Kayser'e nazaran 300 bin dolar daha fazla teklif veren Bethlehem Şirketi mümessilleri ile müzakereler başlamıştır.

Bu firma ile 26.4.1964 tarihinde yarı mamul ham madde ithali işinin Amerika'nın hususî gazetelerine ilân edilmesine dair DLF anlaşması hükümlerinden muaf tutulmak şartıyla bir ön anlaşmaya varılmıştır. Bu anlaşma gereğince ilân muafiyetinin tasvibi hususu Amerikan Yardım Heyetinden rica edilmiş

Mezkûr makam talebi Washington hükû[…]tine duyurmuş, cevap menfi olduğu için, […] mamul ham madde ithali işi Amerikan […]lerinde ilân edilmek suretiyle yeni tek[lif] mektupları alınmış ve iş ikinci bir ihale [konu]su olmuştur. Bu ilân üzerine verilen tek[lifler] şöyledir:

a) Derby firması Doğu limanlarında tes[lim] fob 78,15 dolar/ton.

b) Titan (Bethlehem) firması Doğu li[man]larında fob 78,10 dolar/ton.

c) Kayser firması Batı limanlarında fob […] dolar/ton (Bu firma ayrıca Batı liman[lar]ından Amerikan bandıralı gemiler için […] dolar/ton navlun ücreti taahhüd etmiş[…]).

Henüz Bethlehem şirketi ile yarı mamul [mü]bayaası yönünden, Denizcilik Bankası ile [de] nakliye hususunda müzakereler devam e[der]ken Kayser firması, müzakereye oturuldu[ğu] takdirde evvelce Erdemir'ce ileri sürülüp [ken]dilerince kabul edilmemiş bulunan bil'u[mum] şartları kabul edeceklerini ve Batı li[ma]nlarından Türkiye'ye Amerika bandıralı [ge]miler için 18 dolarlık bir navlunu taahhüd [ed]eceklerini Erdemir'e bildirmişlerse de Ge[nel] Müdürlükle aralarında müzakereler na[…] safhaya girdiğinden müsait görülen bu [te]klifler üzerinde durulmamıştır.

Bu muameleler cereyan ederken 1964 Ha[zir]an ayı sonlarından itibaren Maliye Bakan[lığı] DLF anlaşmasıyla alâkalı 70 milyon do[lar]lık bir kredi tatbikatı dolayısiyle bahis ko[nu]su yarı mamul maddelerin tamamının Türk [ge]mileri ile nakledilmesi hususunu Erdemir['d]en istemiştir. Bu lüzuma uyan Erdemir, [B]ethlehem firmasının Doğu limanlarından [tes]lim edeceği maddelerin Türkiye'ye nakli [için] Deniz Nakliyat T.A.O. ile 48.750 tonluk ya[rı] mamullerin beher tonu 18 dolar üzerinden [na]kliyesi için bir ön anlaşma yapmıştır.

Diğer taraftan da Bethlehem şirketi ile [yarı] mamul madde mübayaası bakımından [an]laşma imzalanmıştır. Bu suretle imzalanan [an]laşmalar gereğince işe başlamak üzere iken [Ma]liye Bakanlığı 70 milyon dolarlık mer'i kre[di] anlaşmasında Türk gemilerinin limiti geç[mi]ş üzere olduklarından ve AID anlaşması [hü]kümlerinden bahisle 48.750 tonluk ithalâtın […] bin tonluk kısmının Amerikan gemileri [ile] nakline zaruret hasıl olduğunu işaret et[miş]. Erdemir ile Deniz Nakliyat Şirketi ara[sın]da mün'akit 48.750 tonluk nakliye anlaşma[sı] yukarıki miktar tenzil edilmek suretiyle tâ[dil] edilmiştir. Ayrıca bütün bu muameleler [dol]ayısiyle ithalât geciktiği ve 1965 senesi bi[da]yetinde yüksek fırın faaliyete geçeceği için […] tonluk bir kısım da Erdemir'ce ithalâ[tın]dan vazgeçilmek suretiyle umumi yekûn[dan] tenzil edilmiştir. Neticede ithalât 4 aylık [bir] gecikme ile 9 Ekim - 20 Aralık tarihleri [ara]sında aşağıdaki fiyat ve miktar üzerinden [rea]lize edilmiştir.

a) 22.500 ton Türk gemileri tarafından 18 [dol]ar/ton üzerinden nakledilmiş,

b) 19 bin ton Amerikan gemileri tarafın[dan] 32 dolar/ton navlun üzerinden nakledil[miş]tir.

Ticaret Bakanlığına 1964 senesi bidayetin[de] yapılan teklifte yarı mamullerin ithali ile [fabri]kahanelerde işlenip piyasaya sürülmesinin [en] geç 1964 Haziran ayı içinde mümkün ola[cağı] bildirildiği içindir ki bazı mamullerin [19]64 yılı kotasından çıkarılması uygun görül[mü]ştü. Yukarıda safahatı izah edildiği üzere [ith]alâtın, dolayısiyle imalâtın 1964 senesi A[ra]lık ayına gecikmesi ithal kotasından çıkarı[lan] mamullerden bilhassa tenekede yokluk [y]aratmış, bunun üzerine Hükûmet 5 milyon [dol]lar civarında Rusya'dan teneke ithal etme[ye] mecbur kalmıştır.

KANAATİMİZ:

İdare Meclisi 25 Mart 1964 tarihli ve 51 [sayı]lı kararında, vâki 17 tekliften en müsaiti [ile] anlaşma yapılması için Genel Müdürlüğe [yetk]i vermiştir. Filhakika Genel Müdürlük en [ucuz] teklif sahibi Kayser firması ile müza[kere]lere başlamış ve bu müzakereler Mayıs [sonl]arına kadar devam etmiştir.

Henüz Maliye Bakanlığının Türk gemileri [ile] nakil zaruretine mütedair yazıları ortada [olm]adığı gibi Kayser firmasının ihtilâflı nok[taları] tasfiye etmek kaydı ile müzakerelere [hazı]r olduğunu bildirmiş olmasına rağmen [Erde]mir müsait olan bu teklife, henüz orta[da] hiçbir mâni sebep yokken rağbet göster[me]miştir. Esasen 1964 yılı başında yarı ma[mul] mübayaasının ayrı, nakliyatının ise keza [ayrı] bir iş olarak ele alınıp AID anlaşması [şartl]arı da Maliye Bakanlığı ile temas edile[rek] tesbit edilecek şartlara göre mübayaa için [ayrı], nakliyat için ayrı teklif istenmesi gere[kir]ken iş bozuk düzen yürütülmüş, ihale sı[ras]ında irtikâp edilen usulsüzlük sonradan [zuhur] eden sebepler mâni gösterilmek sure[tiyle] haklı çıkmak gayreti içine düşülmüştür.

[Bu] sebeplerle:

a) Genel Müdürlüğün, İdare Meclisinin 51 [sayı]lı kararına muhalif hareket ettiği,

b) İhalenin yürütülmesinde usulsüzlükler [yapıldı]ğı kanaatine varmış bulunuyoruz.

III — Temel inşaatı ihalesi yolsuzluğu

[MO]RRISON MESELESİ:
([8]5 MİLYON LİRANIN [Hİ]KAYESİ)

Câri muamele:

[Fab]rika temel inşaatı götürü usul ile ihaleye çıkarılmıştır. 10 firma davet edilmiş, 7 firma teklif vermiştir. Bu 7 firmadan 4 tanesi ihale esaslarına muhalif olarak maliyet + kâr esası üzerinden diğer üç tanesi ise götürü bedel üzerinden teklif vermiştir.

Şartnameye uygun teklif veren üç firmanın teklifleri nazara alınıp kıyaslanmış, Morrison firması en ucuz teklifi verdiği için tercih edilerek temel inşaatı 16 milyon 891 bin 543 dolar üzerinden (bu miktarın 6 milyon 311 bin 700 doları Amerika'da dolar olarak, mütebaki 95 milyon 218 bin 587 TL. Türkiye'de TL. olarak ödenecektir.) adı geçen firmaya ihale edilmiştir. İhale tarihi 28.4.1962 olup iş süresi sonu 1 Mayıs 1963 tarihidir.

Bu anlaşmaya göre işe başlayan müteahhit firma altı ay kadar sonra: temel betonun mahiyetinde değişiklik yapıldığı, inşaatın beton hacminin arttığı, temel kazıklarının tezayüd ettiği, temele mukavelede derpiş olunandan fazla demir konduğu, ihaleden evvel mevcut olan 600 adet tatbikat projesinin kendisinden saklandığı için teklifini yaparken fiyat yönünden hataya sevkedildiği, hafriyat hacminin arttığı, kaya hafriyatı zuhur ettiği, mukavele mevzuu işlerin Erdemir'in kusuru ile geciktirilmiş olduğu gibi vesair sebepler ileri sürerek akdi kusur ve önceden derpişi mümkün olmıyan ahvalin tahaddüsü gerekçesiyle Erdemir'den cem'an 80 milyon 823 bin 571 TL. tazminat talep etmiştir.

Erdemir bu talebi is'af etmeyince mukavelenin 49 uncu maddesine dayanarak 12.9.1963 tarihinde Erdemir'i ihbar ile hakeme gideceğini bildirmiştir. Bunun üzerine mukaveleye uyularak,

a) Erdemir bir hakem seçmiş (Siyasal Bilgiler öğretim görevlisi Kemal Galip Balkar)

b) Morrison bir hakem seçmiş (Eski Bayındırlık Bakanlarından Muammer Çavuşoğlu)

c) Yukarıdaki hakemler birleşerek ve baş hakem olarak bir kişi seçmiş (İstanbul Ticari ve İktisadi İlimler Akademisi rofesörü Dr. Burhan Zihni Sanuz).

Müteahhit firmanın dilekçesi hakem heyetine 7 Aralık 1963 tarihinde takdim edilmiş, karşılıklı cevap ve cevaba cevap lâyihaları alınıp verilmek suretiyle 8 Temmuz 1964 tarihinde taraflar duruşmaya davet edilmiş ve neticede hakem heyeti 24 Ağustos 1964 tarihini taşıyan kararını vermiştir.

Bu kararda; 80 küsur milyon liraya baliğ olan müteahhidin 10.5 milyon lirası haklı bulunarak dâvalıdan alınıp (Erdemir) dâvacıya verilmesine, 70 küsur milyon liralık kesiminin reddine, avukatlık ücretlerinin mahkûmunbih ve müddeabih oranında taraflara tahmili hükme bağlanmıştır.

Mezkûr hakem kararının gerekçesinden anlaşıldığına göre; 10.5 milyon liralık tazminin 7 milyon 175 bin liralık kısmı Erdemir idarecilerinin proje ve kazıkları zamanında müteahhit firmaya teslim etmemek suretiyle gösterdiği kusura istinat ettiği anlaşılmaktadır. Erdemir idarecileri ise şirketlerini 7 milyon küsur tazminata mahkûm eden ihmalin ve kusurlu şahısların kimler olduğunu aramaya ve onlara rücu etmeye lüzum görmemiştir.

Yine dosyadaki malûmata göre, üç kişiden ibaret hakem heyetine mütesaviyen taksim edilmek üzere 1 milyon 600 bin küsur lira hakem ücreti olarak ödenmiştir. Ancak dosyada hakemlerle yapılmış bir ücret mukavelesine rastlanamamıştır.

Kanaatimiz;

1 — Hakem kararında da belirtildiği üzere 10.5 milyon liralık tazminatın 7 küsur milyon lirası Erdemir görevlilerinin ihmaline dayandığı halde, İdare Meclisi ihmali veya kusuru olanları aramamak suretiyle ihmalkâr ve kusurlu davrandıkları,

2 — Bir şahsı himaye, idarecilerin şahsî menfaat temini veya israf gibi sebeplerden birine veya birkaçına müstenit olması mümkün görülen ve fakat adlî bir soruşturma niteliğinde bir tahkikat olmadığı için tesbit edilememiş bulunan hakem ücretlerinin pek de ağır olmıyan 7-8 aylık bir mesai karşılığı olmak üzere her birine 500 bin küsur Türk lirası tutarındaki ödemelerin fahiş olduğu,

3 — Her ne kadar İdare Meclisi Reisi Daniş Koper'in ortağı bulunduğu Kuyaş firmasına ait makineler temel inşaatı müteahhidi Morrison tarafından kiralanmışsa da iş götürü usulü ile verildiği için, bu hususun bir yolsuzluk sayılmasına imkân olmadığı,

kanısına varmış bulunuyoruz.

IV — Liman inşaatı yolsuzluğu

SÖZDE UZMAN AMERİKALI

İddia:

Liman inşaatı en ucuz fiyat veren Arı ve Teks firmalarına ihale edilmek icap ederken 10 milyon lira daha pahalı teklif veren Sezai Türkeş firmasına ihale edilmek suretiyle ihalede yolsuzluk yapıldığı gibi inşaat hitamında da projede tadilât yapıldığı yersiz gerekçesiyle 10 milyon lira daha tazminat ödenmek suretiyle adı geçen firma himaye edilmiştir.

Müdafaa:

Filhakika liman inşaatını en ucuz fiyat veren firmaya ihale etmedik. Ancak bu bir firmayı himaye etmek maksadına matuf değil, Erdemir'in menfaati icabı yapılmıştır. Şöyle ki:

Liman inşaatı zor ve hususi ihtisas isteyen bir inşaat tarzıdır. Liman fabrikanın faaliyete geçmesinden önce bitirilmesi zaruri ve meşrut idi. Aldığımız teklifleri şirket olarak kıymetlendirmekte acze düştüğümüz içindir ki, verilen fiyatları ve firmaların imkânlarını tetkik edip bize tavsiyede bulunması için mütehassıs bir Amerikalı zatı davet ettik. Teklifine uygun olarak 10 milyon lira daha fazla verilmiş olmasına rağmen Sezai Türkeş firmasına liman inşaatını ihale ettik. Mütehassıs, Sezai Türkeş firmasının tatbikini tasavvur ettiği inşa tarzını işin zamanında ve mükemmel bir şekilde bitirilmesi için uygun buldu. Biz de aynı gerekçelerle adı geçen firmayı tercih ettik. Himaye bahis konusu değildir.

Cari muamele:

Liman işi birim fiyatı esası üzerinden ihaleye çıkarılmıştır. 9 tanesi ecnebi, 3 tanesi yerli olmak üzere 12 firma teklife davet edilmiştir. Bunlardan 7 tanesi teklif mektubu vermişlerdir. Bu 7 firmadan da üçü ihaleye esas proje üzerinden dört tanesi ise hem bizim projemiz üzerinden, hem de varyant esası üzerinden teklif vermişlerdir. En ucuz teklif Teks ve Arı firmalarına ait olup 36 küsur milyon liradır. En pahalı teklif Morrison firmasına ait olup 83 milyon küsur liradır. İşin ihale edildiği Sezai Türkeş firması ise varyant esası üzerinden 45 milyon küsur liralık bir teklif vermiştir.

İdare Meclisi işin özelliğini ve ehemmiyetini nazara alarak teklifleri kıymetlendirmekte kendisini ehliyetsiz sayarak liman inşaatı ihalesi için teklife davet olunan firmalardan Fredrick Snere firmasının mütehassısı bulunan Çemberleyn adlı şahsı davet etmiş, kanaat ve tavsiyelerini bildirmesini istemiştir. Teklifleri tetkik ve firmalarla müzakerelerde bulunan mütehassıs iki defa muhtıra vermiş, İdare Meclisi bu muhtıralara uyarak 10 küsur milyon lira fazla teklif etmiş olmasına rağmen Sezai Türkeş firmasının varyant teklifini (ihaleye esas proje dışı bir teklif) tercih ederek işi 46 milyon lira üzerinden ihale etmiştir. Mukavele 27.6.1962 tarihinde imzalanmıştır.

Bu firma işi bitirdikten sonra kat'î keşif bedeli üzerinden 49 milyon TL. mukavelede derpiş edilen fakat bedeli mukaveleye konmıyan işler karşılığı adı altında 3 milyona yakın ve gayri melhuz işler karşılığı olarak da yarım milyon kadar bir mebliğ olmak üzere cem'an 52 milyon 465 bin 810 TL. istihkak almıştır.

Kanaatimiz:

a) Erdemir'in liman inşaatı ihalesinde müracaat ettiği mütehassıs usulüne, büyük ehemmiyet ve özellik arzeden diğer işlerde müracaat etmemiş bulunması, mütehassısın ihaleye esas projelerin tanzimi için celbedilmeyip çok daha az ihtisas isteyen teklifleri kıymetlendirme işinde celbedilmiş bulunması esasen ehliyeti evvelce tesbit edildiği için teklife davet edilmiş bulunan firmalar arasında münhasıran ehliyet yönünden bir tercih yapmaya kalkmış bulunması, 40 milyon liralık farkın ehemmiyetli bir fark olmasına rağmen pahalı teklif veren firmayı tercih etmiş bulunması, mütehassısın birinci raporunda sarahatle bir firma ismi zikretmemesi muvacehesinde ikinci bir rapor alınması gibi dosya ile sabit gerçekler karşısında ihalenin yolsuz yapıldığı,

b) Sezai Türkeş firmasının kireçtaşı ihalesinde olduğu gibi liman inşaatı ihalesinde de himaye edildiği,

c) Ayrıca «Mukavelede yapılması derpiş edilen fakat bedeli mukavele keşfine konmıyan işler» adı altında 2 milyon 841 bin 351 TL.'a baliğ olan munzam ödemenin de normal bir muamele sayılamıyacağı cihetle zamimeten yapılan bu ödemenin de yolsuz olduğu,

inancına varmış bulunuyoruz.

V — Demir cevheri yolsuzluğu

VEHBİ KOÇ'A GÖSTERİLEN MUAMELE

İddia:

1 — Demir cevheri alımında C.F. ortalama 17-18 dolar mukabili 150-162 TL. olduğu ve fabrikanın emniyetle çalışmasına yeterli bulunmadığı, ithal mecburiyetinde kalınacağı.

2 — Şahıslara ait demir cevheri imtiyazlarının veya ocaklarının fahiş fiyatlarla satın alınması için teşebbüslerde bulunulduğu ve karar defterlerine geçirildiği. (19 maddeden ibaret yolsuzluk iddiaları meyanındadır).

Müdafaa:

1 — Dünyanın en büyük demir ihraç eden memleketleri Arjantin ile Şimalî Afrika memleketleridir. Bunlar beynelmilel demir piyasasına hâkim bulunmaktadırlar, halen bu memleketler demir cevherinin ihraç limanlarında fob olarak tonunu 8-10 dolar civarında satmaktadırlar. Bu fiyat ortalama olup pek tabiî cevherin tenörüne göre değişmektedir. Erdemir adı geçen memleketlerden cevher ithal ettiği takdirde Şimalî Afrika ve Arjantin ihraç limanlarından Ereğli'ye kadar olan deniz nakliyatını yani navlunu bu fiyatlara ilâve etmek iktiza eder. Ayrıca gümrük resminin de cevher ve nakliye fiyatlarına zam edileceği tabiîdir.

Kaldı ki, tesislerin düşünüldüğü sırada demir cevherinin dahilden temini esas olarak nazara alınmıştır. Bu sebeplerle dahilden demir ihraç eden firmalarla 1961 yılında mektuplar teati etmek suretiyle fiyatlarda anlaştık. Sonradan bu esaslar üzerinden mukavele yaptık. Cevherin Erdemir'e maliyeti neticesi itibariyle ithal malı demir cevherinden daha pahalı olmamıştır. İthal fiyatlarına yakın olmasının sebeplerinden bir de memleketimizde kara ve demiryolu nakliyatının pahalı oluşundandır. İddia edildiği gibi pahalı alım suretiyle bir yolsuzluk yapılmış değildir.

2 — Bazı firmalar demir ruhsatnamelerini Erdemir'e devretmek için yazılı veya sözlü müracaatlarda bulunmuşlarsa da neticede satın alınmış demir ruhsatnamesi yoktur.

Câri muamele:

Fabrikanın kuruluş hazırlıkları başlarken üç ham maddeden en mühimi olan demir cevheri için, dahilden temin bir prensip olarak kabul edilmiştir ve 1961 yılında demir işleticisi muhtelif firmalara mektuplar yazılarak fiyat teklif etmeleri istenmiş ve cevaplar alınmıştır. Bu yazışma sonunda tenör esası üzerinde ön anlaşmalar yapılmış, fiyatlar tesbit edilmiştir. Ancak mukavele 7 sene için yapılacağı ve uzun müddetli mukavelelerde cari olduğu üzere; işçilik, akaryakıt, lâstik gibi istihsal ve nakil maliyetlerine müessir faktörlerde vukua gelecek fiyat tahavvülâtının da nazara alınacağı mukavelede derpiş olunmuştur.

Cevher temini ile alâkalı mukaveleler üç kısımdır.

1 — Madenci firmalarla yapılan mukaveleler: Bu firmalar cevheri istihraç edip en yakın demiryolu istasyonunda vagona teslimi taahhüt etmişlerdir.

3 — Denizcilik Bankası ile yapılan mukavele: Bu müessese de Samsun'da gemi ambarında tesellüm ettiği demir cevherini Ereğli'ye yakın nakledip konveyörlere dökmek suretiyle teslimi taahhüt etmiştir.

Yolsuzluk ve pahalılık iddiası birinci maddedeki madencilerle yapılan anlaşmaya taallûk etmektedir.

Fabrikanın senelik demir cevheri istihlâki 840 bin tondur. Bu miktar Demir Export, Bilfer, Özkoyuncu, Dümeks, Necati Akın Altınova gibi firmalarla yapılan alım mukaveleleri ile temin ve taahhüt altına alınmıştır.

Yukarıdaki Demir Export firması Ticaret Odalarının mümessili olarak İdare Meclisinde bulunan Vehbi Koç'un ortağı bulunduğu firmadır.

Yukarıdaki firmalarla 1961 senesinde teati edilen mektuplarla varılan fiyatlara akaryakıt, lâstik, işçilik ücretlerinde vâki artışlar in'ikâs ettirilerek 1963 senesinde yedişer sene süreli anlaşmalar yapılmıştır. Bu fiyat in'ikâsları mukavelelerine göre bütün madenler için ayni olmak icap eder. Fakat verilen bilgiye ve dosyalarına göre umumiyetle firmalara beher ton için 6 lira zam yapılırken Demir Export firmasına bu zam 9 lira olarak tesbit edilmiştir. Bu fazlalığın izahını ne vesikalarda, ne de Erdemir yetkililerinin izahlarında makul ve mantıki olarak tesbit edememiş bulunuyoruz.

Diğer taraftan, yine dosyalarına göre mukavelelerinde olmadığına göre Erdemir:

a) Demir Export firmasına 1962 yılında 1 milyon 744 bin 622 TL., 1964 yılında 1 milyon TL.,

b) Bilfer firmasına 1962 yılında 1 milyon 090 bin 694 TL., 1964 yılında 1 milyon 200 bin TL.,

c) Necati Akın firmasına 1963 yılında 300 bin TL., (Halen 189 bin 650 TL. borcu var).

avans larak verilmiş, ayrıca her nedense faiz alınmaya da lüzum görmemiştir. Bu miktarlar cevher teslimi suretiyle mahsuben ödenmiş ve ödenmektedir.

Maden sahası alım - satımı ile alâkalı olarak not mahiyetinde alınan bilgi şöyledir; Madenci Necati Akın 4.9.1964 tarihinde maden sahasını ruhsat hukuku ile birlikte devretmek için Erdemir'e müracaat etmiş, bu meseleyi görüşmek üzere komite kurulmuş, üç toplantı yapılmış, müzakereler devam ederken 20 gün sonra Necati Akın sebep ileri sürmeden teklifini geri almıştır. Keza Demir Export firması da muhtelif vesilelerle madenlerini devredebileceğini Erdemir'e ifade etmişse de, şirketçe bir muamele yapılmamıştır.

Kanaatimiz;

1 — Fahiş fiyatlarla maden cevheri ve maden sahası satın alındığı hususundaki iddiaların hilâfı hakikat olduğu,

2 — Mukavelevi vecibe teşkil etmediği halde madenci şirketlere 5 milyon lira civarında kredi açılmasının ve faiz alınmamasının şirket zararına basiretsiz bir muamele olduğu,

3 — Akaryakıt, lâstik ve işçilik ücretlerindeki artışın Demir Export firmasına diğer firmalara nazaran tonda 3 lira civarında bir fazlalık in'ikâs ettirilmesinin bu firmayı himaye teşkil eden yolsuz bir muamele olduğu kanaatine varmış bulunuyoruz.

Gelecek sayıda

Süleyman Demirel'in meskenleri ve Ereğli Çelik tesisleri mamülleri neden pahalıdır?

Aydın memurla r temizleniyor

Kültür düşmanı Kültür Müsteşarının marifetleri

Damgasını Süleyman Demirel'li AP. nin vurduğu Ürgüplünün dördüncü koalisyon hükümeti, geride bıraktığımız hafta içinde, seçim arifesinde marifetlerini göstermesi bakımından çok faal davrandı.. Seçimler arifesinde ilk adım, Ürgüplünün CKMP li Adalet Bakanı İrfan Baran tarafından atıldı. Bir kararname ile bir anda yüzden fazla savcı ve yardımcısı, bulundukları yerlerden alınarak daha başka yerlere tayin edildiler. Üstelik bu savcıların büyük kısmının, bulundukları yerlerde partizanca baskı teşebbüslerine karşı koymakla tanınmış, çeşitli davranışlarıyla da sağ kadar sol karşısında da kanun hudutlarının dışına çıkmamak gayreti göstermiş kişiler olması dikkati çekti. Gerçi bakan bu tayin ve nakillerin «hiç bir partizanca etkiye dayanmadığını» söylediyse de, listenin yayınlanması Bakanın bu sözlerini ortada bırakmaya yetti.

GELSİN KAYMAKAMLAR

CKMP.li Adalet Bakanının Savcılar arasında yaptığı bu geniş ölçüdeki «becayiş» hareketi, C.K.M.P ile yarışta olan Bölükbaşının MP. sinin de harekete geçmesine yetti de arttı bile. Anayasa gereğince bu ayın sonunda, seçimlerin emniyet içinde yapılabilmesi için görevinden istifa etmesi gereken Bakanlardan İsmail Hakkı Akdoğan da gider ayak hemen bir tayin ve nakil kararnamesi hazırlatmaya başladı.. Madem ki CKMP li Adalet Bakanı giderayak yüzden fazla savcı ve yardımcısını değiştiriyordu, MP. li İçişleri Bakanı da kendine bağlı kadrolarda daha büyük ölçüde değişikliklere gider, MP.' nin CK... ğını ispat ederdi.

Nitekim öyle yapıldı ve İçişleri Bakanlığı Müdürler Komisyonuna, Vali muavinleri, kaymakamlar ve emniyet âmirleri arasında geniş bir değişiklik yapması için emir verildi. Vur denince öldürmeye hazır bir takım kalem efendilerinden kurulu Müdürler Komisyonu da derhal faaliyete geçti ve İçişleri Bakanlığının tarihinde şimdiye kadar yapılmış en geniş tayin ve nakil kararnamesini hazırlamaya başladı.

Haftanın ortasında 141 kaymakam ve 30 vali muavininin nakil ve tayinlerine dair kararname hazırlanmıştı. Ayrıca 14 kaymakam ve 12 vali muavinine ait ikinci bir kararname de imzaya hazır duruma getirilmişti. Akdoğan bu kararnameleri büyük bir zevkle imzalayıp Başbakanlığa sevk etti. Etti ama, sevkedişinin ertesi günü de kararname geniş bir liste halinde bir gazetede yayınlandı ve kıyamet koptu. Dörtlü koalisyonun çeşitli kanatlarına etkisi ile seçim öncesinde oradan oraya sürülmek istenen kaymakamlar ve vali muavinleri arasında, şu ya da bu partinin kodamanları arasında yakınları olanlar da vardı. Kararname tasdik edildikten sonra bu adlar açıklansaydı, yapılacak pek bir şey olmazdı ama, daha kararnamenin yürürlüğe girmesinden önce listenin ortaya çıkması işleri iyice karıştırdı. Partilerden bir baskıdır başladı. Buna rağmen, kararnamenin uğrayacağı son rötuşlarla bu hafta içinde yürülüğe girmesi beklenmektedir.

ONLAR YAPAR DA

Dördüncü Koalisyonun dört kanadından ikisinin bakanları seçim marifetleri hazırlarlar da, koalisyona asıl damgasını vuran lider partinin bakanları boş dururlar mı? Tabii onlar da gerekeni yapacaklardı. Tekel Bakanından, Sağlık Bakanına kadar bütün AP.'li bakanlar da bakanlıklarında, köprü başlarına mutemet adamlarını getirmek için hummalı bir faaliyete giriştiler. Zaten bunu iş başına geldikleri günden bu yana sistemli bir şekilde yapıyorlardı ama, seçimler arifesinde bu faaliyetler daha da hızlandı... CHP iktidarları devrinde yapılan en ufak bir tayin karşısında dahi kıyametleri koparanlar, bu kere kendileri kütleler halinde tayinlerle gelenin gideni aratacağı gerçeğini ispata başladılar.

Ama AP. li bakanlar içinde bu işi en yaman şekliyle ve tam faşizan karakteri ile yapan, Cihat Bilgehan oldu. Üstelik de, en az gürültünün kopacağı zamanı gayet iyi ayarlayarak.

Bilgehan ise, Bakanlık kadrosunda kendisinden sonra en önemli mevkii işgal eden ve bu göreve CHP li İbrahim Öktem tarafından tayin edilen Eğitim Müsteşarı Nuri Kodamanoğlundan başladı. Bakanlığın başında uzun zamandan beri, çok baş ağrıtan bir dert vardı. Bu da tek dersten sınıfta kalan öğrencilerin durumuydu. Bilgehan seçimler arifesinde sayıları otuz bini bulan bu öğrencilere ve velilerine sempatik görünme yollarını araştırdı. Araştırırken de karşısında hiç bir zaman insiyatif sahibi olamamış, kendisini o mevkie getirenlere bile yar olmamış bu yüzden de vaktiyle en yakın destekçileri olan Türkiye Öğretmen Dernekleri Federasyonu yöneticilerinin desteğini kaybetmiş olan Bakanlık Müsteşarını buldu. Talim Terbiye heyeti daha önceden tek dersten sınıfta kalanların sınıf geçirilmeleri caiz değildir kararını almıştı. Müsteşar kararın değiştirilmesine karşıydı. Bakan ise kararın değiştirilmesini istiyordu. Dolayısı ile Kodamanoğlu ile Bilgehan'ın arası kısa zamanda açıldı ve şansını CHP listesinden seçimlerde denemek isteyen müsteşar istifa etmek durumunda kaldı. Bilgehan böylece bakanlıkta yapmayı tasarladığı temizliğin ilk adımını atmış oldu.

MASKELER AŞAĞI

İktidarların eğitim kademelerinden geçeceği gerçeğini çok iyi bilen Milliyetçiler Derneği yetiştirmesi Cihat Bilgehan, müsteşarının kendi ayağı ile gitmesinden sonra rahat bir nefes aldı ve partisinin içindeki ideal arkadaşları Cahit Okurer, Fethi Tevetoğlu, Saim Sarıgöllü, Celâl Ertuğ, Şadi Pehlivanoğlu gibi eğitim meseleleriyle ilgilenenlerin de akıl hocalığıyle işe girişti. Bir kere Bakanlığın müsteşar sayısını derhal ikiden üçe çıkardı. Üçüncü müsteşarlık, öteden beri lâfı edilen bir türlü gerçekleştirilemeyen Kültür Müsteşarlığıydı. Bilgehan bu işi gerçekleştirdi. Ardından Talim Terbiye Heyetine göz dağı vererek, sınıf geçme notları ortalamalarını düşürttü ve dolayısıyla tek dersten sınıfta kalmış öğrencilere ve velilerine karşı iyi bir seçim yatırımı yaptı. Bu, zaten öteden beri sistemsizlikler içinde bocalayan eğitimimizi bir kere daha iyi bir karışıklığın içine atmaydı ama ne ziyanı vardı. Önemli olan oy almaktı.

Kodamanoğlundan boşalan Eğitim Müsteşarlığına derhal bir tayin yapıldı. Tayini yapılan kişi, DP devrinde özelikle Millî Emniyet işlerinde parlak başarıları görülen öğretmen Kâmil Su'ydu. Ne var ki, Kâmil Su, bilinmez nasıl bir endişe ile, geçen haftanın başından bu haftanın başına kadar davet edildiği müsteşarlık koltuğuna oturmaktan kaçındı. Hattâ görevi kabul etmeyeceği söylentileri yayıldı. Bilgehan ise yapacaklarında kararlıydı. Yeni kurulan Kültür Müsteşarlığına, bir eşi daha aransa bulunamayacak olan bir kişiyi, Millî Kütüphaneler Genel Müdürü kültür düşmanı Adnan Ötükeni getirdi. O Ötüken ki, vaktiyle, Tevfik İleriler, Celâl Yardımcılar devrinde velinimetlerine karşı gösterdiği büyük sadakatten dolayı Almanyaya öğrenci müfettişi olarak gönderilmiş, kafatası ölçüleriyle yakından ilgili bir kişiydi. 27 Mayıs öncesinde Türkiyede olduğu gibi Almanyada da öğrenci nümayişleri olurken, oradaki öğrencileri bakanlığına jurnal ederek bunların dövizlerini kestirmek gibi çok yüz ağartacağı davranışları vardı. Türkiyeye geri geldiğinde ... her devirdeki sadakatinden dolayı Millî Kütüphaneler Genel Müdürlüğüne getirilmiş, getirilir getirilmez de bu kütüphaneler kadrolarında ne kadar aklı başında ve kültürlü insan varsa hepsini teker teker kadrolardan uzaklaştırmıştı.

İDEAL ADAM

Doğrusu Bilgehan, Ötüken gibisini ne kadar arasa bulamazdı. O Ötüken ki, marifetleri bir değil bindi Millî Kütüphaneye. Nihat Atsızın kardeşi Necdet Sançar'ı akıl hocası olarak almış, sosyalizm değil, sostan bahseden kitapları ve dergileri dahi kütüphanelerin listesinden çıkartmış, memurları hakkında, onların haysiyet ve şereflerini r... cek mesnetsiz ve iftiralarla dolu raporlar yazdığı için mahkemelere düşmüş, hakimler huzurunda kalp krizi geçirme oyunlarıyla beraat kararı almaya çalışmış ama başaramamıştı, yüzüne karşı «sen jurnalcisin» diye bağırılmış ve bu hitabı kabul etmiş kişiydi. Kısacası, Milliyetçiler Derneği yetiştirmesi Cihat Bilgeh...a göre ideal bir müsteşardı. Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuştu. Ötüken haftanın ortasında derhal müsteşarlık koltuğuna kuruldu ve Bakanı ile birlikte temizlik listelerini hazırlamaya başladı.

Sıra, müsteşarlık kademesinin altında Genel Müdürlere gelmişti. Derhal bir kararname hazırlandı. Hazırlanan kararnameye göre, İlk Öğretim Genel Müdürü Osman Ülkümen, Öğretmen Okulları Genel Müdürü Selman Erdem görevlerinden alınıyor ve öğretmenliklere naklediliyorlardı. Bunların yerine işe İlk Öğretim Genel Müdürlüğüne, belki de ilk öğretim meseleleriyle ilk defa karşılaşacak bir isim olarak bir lise fizik öğretmeni ve Bakanlık Müfettişi Esat İnetaş atanıyordu. Köklü bir Köy Enstitüleri düşmanı olduğu için bu göreve getirilmesi uygun görülmüştür.

Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğüne ise, İbrahim Öktemin devrinde genel müdürlük yapılan ve başına da Cahit Okurerin ideal arkadaşı olduğu için getirilen Ali Rıza Özgüç naklen atanıyordu. Ali Rıza Özgüçten boşalan Din Eğitimi Genel Müdürlüğü için ise ideal isim zaten mevcuttu, derhal oraya kaydırılıyordu. Bu da Ötükenin gözü gibi sevdiği, ideal arkadaşlarından İsmet Parmaksızoğluydu. Eh tabii bir kere kadrolarda oynama başlamaya görsün. Parmaksızoğlundan boşalan Kütüphaneler Genel Müdürlüğüne de bir tayin yapmak gerekiyordu. Buraya da bir başka ... arkadaşı Abdülkadir ... liyordu.

Millî Kütüphane Müdürlüğüne de bir tayin yapmak gerekliydi. Bu iş için, Adnan Ötükenin biçilmiş kaftanı çoktan hazırdı. Kütüphane bünyesinde uzun yıllar uzman olarak çalışmış, Tevfik İleri devrinde defalarca takdir olunmuş Müjgân Cumbur ne güne duruyordu. O da o göreve getirildi. Böylece üst kademelerdeki temizlik bir ölçüde başarılmış oluyordu. Köprü başları tutulmuştu. Artık daha alt kademelere, özellikle Eğitim Müdürlüklerine ve okul müdürlüklerine eğilinebilirdi. Nitekim haftanın sonunda bakanlık müfettişlerine bu konuda gereken her türlü talimat verildi. Süratle yeni listler hazırlanmaya başlandı.

İCRAAT BAŞLIYOR

Eğitim Bakanı Bilgehan, kültür düşmanı Adnan Ötükeni Kültür Müsteşarı yapar kadroları aynı ölçülerle baştan aşağı değiştirir de bunun yankıları olmaz olur mu? Elbette ki olacaktı. Bir kere herşeyden önce okul kitaplıklarına birer genelge gönderilerek, öğrencilere ilişikte gönderilen Komünizm Karşısında Türk Basını adlı kitabın okutulması ve kitaplıklara da bu kitaplardan alınıp konulması tavsiye edildi. Kitap, Ankarada Ayyıldız matbaasında basılmıştı. Bastıranın adı sanı ortaya çıkarılmamıştı ama, bunun Ankaradaki Amerikan Haberler Merkezi Türk Müdürü Doğan Poyraz ile Tusolg'da çalışan Komünizmle Mücadele Derneğinin aktif elemanlarından Doğan Egel'le ilişiği olduğu biliniyordu. Bu iki genç herhalde Amerikalıların da desteğiyle böylesine hayırlı bir işe girişmişlerdi. Eh Adnan Ötügen de onların bu hizmetlerini karşılıksız bırakacak değildi ya.

Derken Ötükenin işe başlamasının ertesinde ortaya bir başka mesele çıktı. Bakanlıkta bir piyes yarışması açılmış, yarışmaya 109 kişi katılmıştı. Nebil Otman, Adnan Çakmakçıoğlu, Seyfettin Yalçınçıray, Erol Aksoy ve Lütfi Aydan Kurulu jüri bu yüzdokuz eser arasında hiç birini birinciliğe layık görmemişti. Sadece bir eser ikinciliğe layık görülmüştü. Yazarının 4000 lira alması ve İlköğretim haftasının mânâ ve mahiyetini anlatan eserinin basılmasını kararlaştırmıştı. Ne var ki, piyesin kime ait olduğu araştırıldığında ortaya bir çapanoğlu çıkmıştı. İsimleri görmeden piyesleri inceleyip karar veren jürinin mükâfata lâyık gördüğü tek piyes, bir köy Enstitüsü mezunu öğretmenin, Talip Apaydının piyesiydi. Adnan Ötüken müsteşarlık koltuğunda bunu öğrenir öğrenmez, tam bir kültür müsteşarına yakışır şekilde, yarışma sonucunun açıklanmasının geciktirilmesini emretti ve,

Milli Eğitim Bakanı Cihat Bilgehan
Marifetli bir bakan!.

«hele getirin bu piyesi bir de ben okuyayım, bunu yazanı tanırım, *bir solcudur» dedi. Dediği ya* pıldı. Ötüken şimdi bir sürü işinin arasında bu piyesi de okumakla meşguldür.

BÜYÜK SUÇLAR

Eğitim Bakanlığında işler bu kadarla da bitmemiştir. Ötükenin Kültür Müsteşarlığına getirilişinin ertesinde, Bakanlıkta ve özellikle Kültür Müsteşarlığına bağlanan dairelerde de bir terör havası esmeye başlamıştır. Meselâ geride bıraktığımız Cumartesi günü Bakanlığın Yayın Müdürlüğünde bir ara ellerindeki Yön ve Akşam gazetelerini okuyan bir gu*rup memura, bu dairede Şube Mü*dürü olan Kâmuran Ağralı gayet sert ve ters bir şekilde, «bir daha sizlerin elinde bu komünist gaze*telerini görmiyeyim. Haberiniz* yok galiba, müsteşarlığa Adnan Ötüken geldi, eğer onu tanımıyorsanız, yakında tanırsınız. Bir daha *sosyalizm lâfı falan da istemiyo*rum, bu size son ihtarımdır» demiştir.

Ötükenin bu mutemet şube müdürünün Anayasaya aykırı davranışı ve gözdağı verme çabası öylesine bir tepki yaratmıştır ki, on bir yıldan beri o dairede görev yapan ve arkadaşları arasında sessizliği, efendiliği ve çalışkanlığı dolayısı ile «melek gibi adam» diye tanınan derleme memuru Ali *Rıza* Yalçın bile buna isyan etmiştir. Rüknettin Biryol adındaki memur ise kızgınlığını şube müdürünün yüzüne karşı gülmekle *göstermiştir. Ama*, Kültür Müsteşarlığının öteki kademelerinde her memur Ötüken öcüsü karşısında aynı cesareti gösterebilmekten *uzaktır.*

Birer muciple genel müdürlük görevlerinden uzaklaştırılıp öğretmenliklere tayin edilenlere gelince. Bunlardan eski İlk öğretim Genel Müdürünün etliye sütlüye karışmaya merakı olmayan bir memur olmaktan başka bir suçu yoktur. Hatta başarılı bir genel müdür olduğu bile ileri sürülmemektedir. Ne var ki, her bakana boyun eğebilecek çaptaki Ülkümenin gençlik yıllarına ait korkunç bir günahı olduğu da bakanlıktaki arkadaşları arasında söylenmektedir. Osman Ülkümen bundan yıllarca önce Trabzon Beşikdüzü Köy Enstitüsü Müdürlüğünü yapmıştır ve o arada da eğitim konuları arasında balıkçılık da olan bu enstitünün müdürü, enstitünün balık tutma motorlarından birine Tonguç adını vermiştir. Böylesine bir suç ve günah ise elbetteki bir genel müdürü yerinden etmeye yeter de artar bile. Öğretmen Okulları Genel Müdürü ne gelince, bunun suçu Ülkümeninkine göre çok dağa sığırdır. Zira Selman Erdem, mevkiini dolduran ve çalışkan bir genel müdürdür. Hukuk ve felsefe öğrenimi yapmış bir kaç yabancı dili öğrenmiş, İstanbul Erkek Lisesi Müdürlüğe atanmıştır.

Selman Erdem, ile Bakan ara*sındaki anlaşmazlığın üç köklü* nedeni vardı. Birincisi, Erdem İmam Hatip Okulu mezunlarının öğretmen atanmasına muhalefet ediyordu. Bu yüzden Bakanla tar*tıştı. Bakan «Siyasi sorumluluk* benim. Karar alıyorum, uygulayacaksınız» diyor. Erdem ise, sorumluluk yüklenmenin kâfi olma*dığını, kendisi görevden* alınmadıkça kararın yürüyemiyeceğini söylüyordu. İkincisi, seçim yaklaşırken politik telkinlerle yeni öğretmen okulları açılmasına gidiyordu. Erdem buna da karşıydı. Üçüncüsüne gelince, AID'nin Mr. Grant tarafından yürütülen 70 milyon liralık bir öğretmen yetiştirme projesi vardı. Bu 70 milyonun 50 milyonu her öğretmen okuluna yerleştirilecek üçer Amerikalı uzmanın ücretine gidiyor, asıl iş için 20 milyon kalıyordu. Erdem, bu projeye de evet diyemiyordu.

BAKANIN ASIL AKIL HOCASI

Eğitim Bakanlığındaki bütün bu işlerin sadece Adnan Ötükenin müsteşarlığa gelmesi ile olduğunu sanmak da hatadır. Zira bizzat Bakan Cihat Bilgehan, bu tip işlerle uğraşmak için yaratılmış ideal bir bakandır. Kendisini Milli Eğitim Bakanlığının başına gelmiş, Tevfik İleri'den sonraki en önemli bakan kabul etmektedir. Gerçek akıl hocası da, Ca*hit Okurerlerden* Adnan Ötükenlerden ve Necdet Sançarlardan çok daha bu işleri bilen bir başkasıdır. Bu bir başkası ise 950 *sonrası Milliyetçiler Derneğinin* hep perde gerisinde kalmasını bilmiş, Nihal Atsızlardan, Nurettin Topçulardan ve hattâ Peya*mi Safalardan daha etkili fikriyat*çısı Fethi Gemuhluoğludur. Almanyadan Eğitim Bakanlığı Özel Kalem Müdürü olmak üzere *getirilmiş olan bu zatın. Hukuk* Fakültesi talebeliği devrinden beri Bilgehan, Mehmet Turgut gibi bugünün politika yıldızları üstün*deki etkisi ise, o günleri iyi bi*lenler için hiç yabancı değildir.

Beri yanda, doğuştan bazı şeylere kabiliyetli Eğitim Bakanı Bil*gehan ise, özel kalem* müdürü Gemuhluoğlu, Müsteşarı Ötüken ve akıl hocaları Okurer, Sançar gibilerin de etkisiyle, Bakanlık *içinde düşmesi gereken* son ileriri kale olan Talim Terbiyeye yıldırımlar yağdırmaktadır. Vaktiyle İbrahim Öktem'in devrinde, *Toprak gibi, Yeni İstiklâl gibi* dergilerin okullarda öğrencilere okutulmasını «sakıncalı» bulan Talim Terbiye Heyeti, bu kere ye*niden önüne gelen bu dergilerin* okullarda okutulup okutulmaması konusundaki bir soruya karşı gayet yuvarlak şekilde «fayda gör*müyoruz» şerhini düşmüşler, an*cak, bakanın bir derkenarı ile karşı karşıya gelmişlerdir. Bakan Bilgehan, Talim Terbiye Heyeti*nin yuvarlak kararının kenarına* elyazısıyla, «kesin görüşünüzü bildirin, bunların öğrencilere okutulmasında fayda mı vardır, za*rar mı?» diye yazmıştır. Talim* Terbiye şimdi sakalla bıyık arasında mütereddittir.

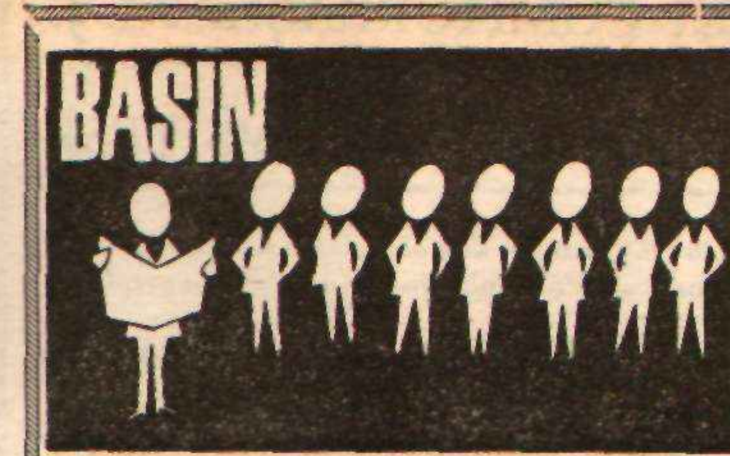
KAMPANYA GENİŞLİYECEK

*Eğitim Bakanının karşısına diki*lebilecek tek kuvvet olan Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonunun bütün bu işler olup biterken, kendisine ait bir takım iç meseleler ve seçim çekişmeleriyle uğraşması da, işin taktisyenlerinin hesaplarını iyi yaptıklarını göstermektedir. Genel Müdürlüklerden sonra sıranın Eğitim Müdürlüklerine geldiğinin ise en güzel örneğini, İstanbul Eğitim Müdürü Halis Kurtça hakkında açılan Bakanlık tahkikatı göstermektedir.

Bilgehanın Eğitim Bakanlığı, İstanbulun bu başarılı Milli Eğitim Müdürü hakkında son derece ö*nemli bir soruşturma açmış,* bu soruşturmayı yürütme görevini de Bilgehan ekibinin gözde baş müfettişlerinden Bedri Alogan'a vermiştir. Eski İlköğretim Genel Müdrülerinden Halit Berk eniştesi olduğu için bakanlık içinde sivrilmiş olan Badri Aloganın yürüttüğü soruşturmanın en önemli iki maddesi şunlardır: Eğitim Müdürü Kurtça, dairesi personelinin yüz numaralarda tuvalet kâğıdı yerine pelür kâğıdı kullanmalarına niye engel olmamaktadır? Ve niye solcu bir yazar olan İlhan Selçuk'u yanına alarak okullara gidip, bu yazara orada öğretmenlerle konuşma imkânını vermiştir?

Sadece bu sorular dahi, Bilgehan Bakanlığının bundan böyleki çalışma temposunu göstermeye ve anlatmaya yeter de artar.

Tek tek belki de insana çok önemli gibi gelmeyen bu davranışların ise, Ürgüplü hükümetinin seçimler arifesine seçim emniyetini sağlama konusundaki davranışının ne olduğunu göstermesi bakımından son derece önemlidir ve savcılardan kaymakamlara, vali yardımcılarından genel müdürlere, eğitim müdürlerinden öğretmenlere kadar uzanan bu temizlik gayretlerinin ise, Türkiyenin aydın kadrolarının gözünü yıldırmak için girişilen sistemli bir faaliyet olmadığını söylemek mümkün değildir.

TÜRK BASINI İLE İLGİLİ BAZI RAKAMLAR VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

ÖNCE RAKAMLAR

İstanbulda 26 tane gündelik gazete yayınlanmaktadır. Bu sayı Ankarada 20, İzmirde 7, Adanada 4, Bursada 4, Diyarbakırda 7, Erzurumda 8, Eskişehirde 5, Konyada 6, Zonguldakta 4'tür. Bu on büyük şehrimiz*de yayınlanan gündelik gazete*lerin toplamı ise 91'dir.

ZOR ADLAR

Bu 91 gündelik gazeteden yetmiş seksen tanesinin adlarını, bu işlerle ilgili üç beş kişinin dışında Türkiye çapında bilebilecekler az olduğunu sandığımızdan örnekler de verelim: Her Gün, Ekonomi, Son Baskı, Ekspres, Jamanak, Embros, Hareket, Medeniyet, İnkilap, Bugün, Devrim, İktisat ve Piyasa, Fuar Gazetesi, Dirlik, Mücadele, Yeni Şark Postası, Milletin Sesi, Albayrak, Doğu, Türk Yolu, Sehir Postası, Sabah, Işık, Anadolu, Sancak, Şafak, Küçük Gaze*te vb...*

BAŞKA RAKAMLAR

Türkiyede, tüm gazetelerin gündelik satış sayısı 1 milyon 200 bin civarındadır. Bu sayının içine, Türkiyenin on büyük şehrinin dışında kalan il ve ilçelerde yayınlanmakta olan *290* civarındaki gazetenin de gündelik satışları dahildir. Yani 290 küsur gazete, günde 1.2 milyon tane satılmaktadır. Ne var ki, bu satışın bir milyonunu sadece beş gazete karşılamakta geri kalan 285 gazete 200 bin'lik bir satışı güç doldurmaktadırlar.

ADI DUYULMUŞLAR

Bugün Türkiyede günde 25 *binin üstünde gazete satmak bir* büyük iştir. Ve gazetelerin pek çoğu, büyük palavralarına rağmen bu rakamın çok daha altında satış yapabilmekte. Türkiyenin pek çok yerinde adlarını duyursalar bile boylarını gös*terememektedirler. Örneğin Be*dii Faik ya da Falih Rıfkı Atayın, ya da Turhan Dilligil veya Necip Fazıl Kısakürek'in ne kadar yırtınırlarsa yırtınsınlar, seslerini duyurabildikleri okuyucu sayısı hiç bir zaman sekiz on binin üstünde değildir.

KOMİK RAKAMLAR

Dünya, Zafer, Yeni İstanbul, Ulus, Haber, Havadis ve benze*ri bir takım gazeteler Türkiye* çapında varlıkları ile yoklukları belli olmayan, sadece birkaç büyük şehirde esamileri okunan, üst tarafta da «evet böyle de bir gazete varmış» diye hatırlanan, gündelik satışları 15 bin barajını asla aşmayan, çok kere de yedi sekiz bin civarında dolaşan gazetelerdir.

VE DEVLER

Gazeteleri böylece eleye eleye geldiğimizde, ortada kala kala gündelik Türk basını olarak, bu basını gerçekten temsil etmeye hakkı olan sadece altı gazete kalmaktadır. Bunlar da boy sırasıyla, Hürriyet, Milliyet, Tercüman, *Akşam, Cumhuriyet ve Son Ha*vadistir. Hatta, daha gerçekçi bir ölçüye vurulursa, bu listenin sonunda yer alan Son Havadis bile tehlikeye girmektedir. Zira bu gazete de, kendinden önce gelenlerin sonuncusunun ancak yarısı, en baştakinin ise dokuzda biri kadar bir satış ve okuma şansına sahiptir.

BEŞ BÜYÜKLER

Türk basınının, gündelik gazetelerin gerçek temsilcileri olan beş gazeteye, bu işlerle uğraşanlar «Beş Büyükler» adını verirler. Vaktiyle, Sefa Kılıçoğlunun Yeni Sabah gazetesi çıkarken, beş büyüklerin beşincisi bu gazete olmuştur. Ama sonradan Tercüman aradan fırlayarak Yeni Sabahın Beş Büyükler arasındaki yerini almış ve hatta daha da ileri giderek, ilk üçler arasına girmiştir.

BUGÜNKÜ RAKAMLAR

*Gazetelerin resmen bildirdik*leri gündelik satış rakamları ortalamasına göre, beş büyüklerin günde sattıkları net gazete sayısı 1965 yılı Mayıs ayı içinde şöyledir:

Hürriyet 445557, Milliyet 195270, Tercüman 137947, Akşam 101740, Cumhuriyet 98253. Satışta altıncı gelen Son Havadis için ise bu rakam 58557'dir.

GERİDEN İLERİYE

Gazetelerin tiraj yarışını daha iyi görebilmek için, 1962 den bu *yana günlük net satışlarındaki* dalgalanmaları da görmekte fayda vardır. Örneğin Hürriyet için rakamlar şöyledir: 1962 yılı Ocak ayı günlük net satış ortalaması 263978, Haziran ortalaması 258457, Aralık ortalaması 316984, 1963 yılı Aralık ortalaması 337147, Haziran ortalaması 329399, Aralık ortalaması 392891.. 1964 yılı Ocak ortalaması 441871, Haziran orta*laması 412716, Aralık ortalaması* 423313... 1965 yılının ilk beş ayında ise bu rakamlar 472825, 443176, 468345, 468663, 445577'dir.

ÖTEKİLER

Milliyet gazetesinin 1962 başında net satış ortalaması 112940 dır. Yıl sonunda bu 125867 1963 başında 136133, sonunda 169532 olmuştur. 1964 Haziranında Milliyet 174813'e ulaşmıştır. Bu yılın ilk beş aylık ortalama sa*tış rakamları ise şöyledir: 183398,* 189208, 224728, 195270.

Tercüman 1962 Aralık ayına sadece 50987 adetlik bir günlük satış ortalaması ile girmiştir. Bu rakam devamlı yükselerek yıl sonunda 103950'yi bulmuştur. 1963 yılının başında bu rakam 127345, sonunda 122970'dir. 1964 yılın ilk ayında 124099 olan bu rakam yıl sonunda çeşitli inişler çıkışlar gösterdikten sonra 126273 olmuştur. 1965 in ilk beş ayının günlük net satış ortalamaları ise şöyledir: 141732, 138136, 136367, 132493 ve Mayısta 137947.

DAHA SONRAKİLER

Tercümanın beyan *ettiği* rakamlar doğruysa, tiraj yarışında yerini bu gazeteye kaptırmış olan Türkiyenin dördüncü büyük gazetesi Akşamın rakamları da şöyledir: 1962 Ocağında 70505, Aralıkta 94619. 1963 Oca*ğında 98890*, Aralığında 114774, 1964 Ocağında 125820 Aralığında 103017. 1965 yılının ilk beş ayında ise bu gazetenin rakamları şöyledir: 103785, 106026, 108295, 100738 101740.

HEP AYNI YERDE

Beş büyüklerin sonuncusu, ama en etkilisi ve günlük satış ortalamaları en az değişeni hiç şüphe yoktur ki Cumhuriyettir. Cumhuriyet 1962 yılına 80096 lık bir satışla girmiş, yılı 73616 ile kapatmıştır. 1963 Ocağında bu rakam 75965, Aralığında 81820 dir. 1964 yılı Ocağında 87104, Aralığında ise 86106 lık bir satışa sahip olan Cumhuriyetin 1965 yılı ilk beş aylık günlük satış ortalamaları da şöyledir: 89771, 91478, 94270, 96636, 98253..

ZİRVEYE TIRMANIŞLAR

Bu beş gazetenin 1962'den bu yana teker teker kendi tirajlarında en yüksek zirveye varışları ise şu *tarihlerdedir:*

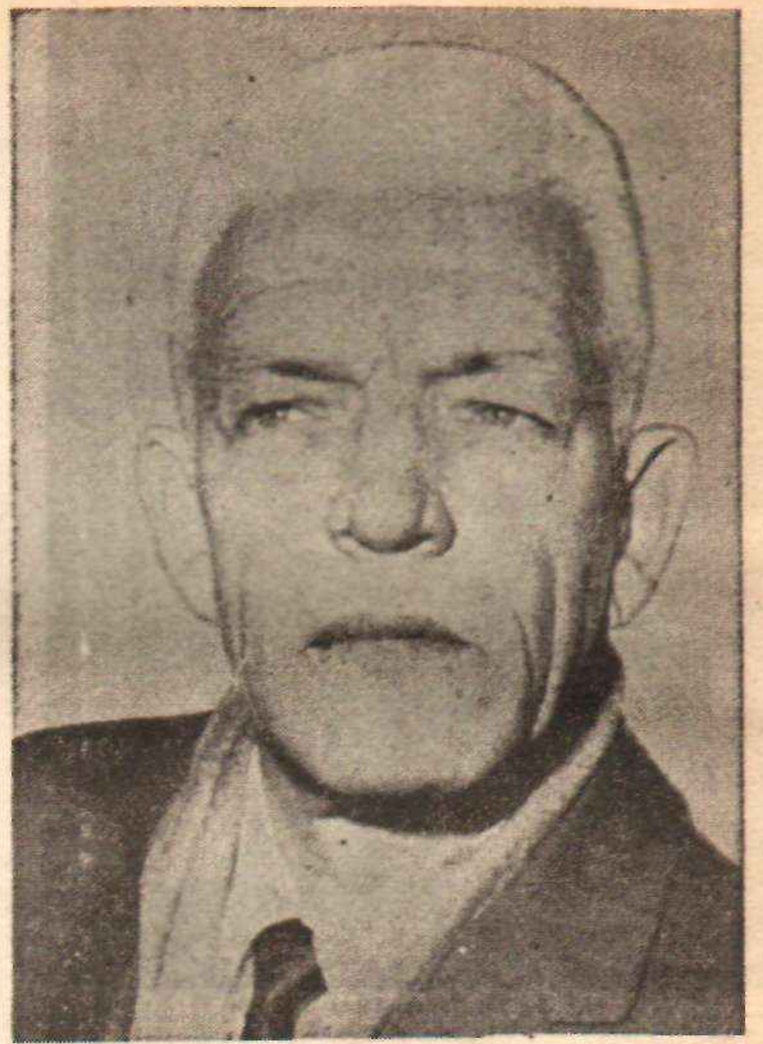
Hürriyet 1965 yılının Nisan ayında günde ortalama 468663 gazete satmıştır. Milliyet kendi satışının zirvesine bu yılın Mart ayında yaptığı hamlede varmış, bir ay süreyle ortalama 224728 gazete satmış, sonra ilâvesini kaldırınca birden bire düşmüştür. Tercümanın zirveye tırmanışı da gene bu yılın içinde ve Ocak ayındadır. *Tercümanın* satışı 141732 ye kadar çıkmış ve sonra düşüş başlamıştır. Akşamın rekor satışı 1964 yılının Şubat ayındadır ve 129355'dir. Cumhuriyetin ise rekor satışı bu yılın Mayıs ayı satışıdır ve ra*kam olarak* 98258'dir.

SONUCA DOĞRU

Bu rakamlar ve gerçekler, bunların yanı başında yer alan resmi ve özel ilân rakam ve gerçekleri, özellikle son yıllarda beliren tröstleşme belirtileri ve *daha başka etkenlerle* birlikte bilindiğinde, Türk Basınının neden pek parlak bir basın olmadığı, halkı uyarmak görevini tam olarak yerine getirmediği daha kolay anlaşılır. Türk basını üstünde duranlar herşeyden önce bu rakamları ve gerçekleri iyi bilmelidirler ki, sosyalist bir düzende bu basının hale yola konmasının yollarını kolaylıkla bulabilsinler. *Bu düşünceyledir ki*, şimdiye kadar daima basının mevcut meseleleri üzerinde rakamlar vermeye gayret ettik. İlerdeki yazılarımızda ise, bu basının gerçekten bir dördüncü kuvvet olması için nelerin yapılması gerektiğini araştırmaya çalışacağız.

İlhami Soysal

DOMİNİK'İN ESKİ CUMHURBAŞKANI J. BOSCH'UN WASHİNGTON'A TAVSİYESİ:

Dr. Juan Bosch

«Karaib Bölgesinde demokrasinin yerleşmesi için, önce komünizm:n ne olduğunun anlaşılması gerekir!»

Röportajı yapan: **John D. Harbron**

Soru — Dr. Bosch, Karaib bölgesinde ne tip bir sosyal demokrası çeşidine rastlıyoruz? Meselâ gerek Meksika'daki gerek Venezuella'daki ve gerek sizin Dominik Cumhuriyetinde yerleştirmek istediğiniz tip demokrasiler arasında herhangibir ayrıntı var mıdır? Lâtin Amerika'daki sosyal demokrasinin geleceği hakkındaki görüşünüz nedir?

Cevap:

Önce bizlerin, memleketlerimizdeki sosyal ve siyasi demokrasileri birbiriden ayırt etmemiz gerekir. Sosyal demokrasi hemen hemen her ülkede aynıdır. Bu demekti- ki, sosyal demokrasiye kavuşma emeli Venezuella'da da, Meksika'da da, Dominik Cumhuriyetinde de bir fark göstermez.

Kısa bir süre sonunda, çeşitli ülkelerdeki sosyal demokrasiler birbirine benzer bir durum alır. lar. Fakat aynı zamanda, yine bu noktada, her ülkedeki sosyal demokrasinin diğerlerinden değişik bir karakter taşıdığı görülür. Çünkü, her ülkenin sosyal demokrasisi, o ülkedeki siyasî gelişmelere uygun bir hüviyet taşır.

Meselâ Meksika'da, 1910 ihtilâlinden bu yana gelişmekte olan siyasî demokrasi çeşidi, tek bir partinin yaşamasının sağlanmasını öngören bir siyasî demokrasi örneğidir. Fakat bu tip bir demokrasi başka siyasî partilerin kurulmasına ve işlemesine de müsaade eder. Venezuella'daki durum, bunun tamamen aksidir. Oradaki siyasî demokrasi çeşidinin çok partili sisteme yönelen bir hüviyet taşıdığı görülür.

Trujillo'nun Dominik Cumhuriyetindeki 30 yıl süren zâlim ve müstebit diktatörlük devresinden sonra, bizler, en dürüst ve temiz bir siyasî demokrasi çeşidinin en kısa zamanda ülkeye yerleştirilmesi ihtiyacıyla karşı karşıya bulunuyorduk. Çünkü o 30 yıl içinde Trujillo'nun müstebit idaresi kendisini demokrasi olarak isimlendirmişti.

Soru: Sosyal demokrasinin hedefi nedir?

Cevap:

Bütün ülkelerdeki sosyal demokrasilerin tek amacı, ülkenin millî gelirinin daha iyi bir şekilde yeniden dağıtılması ve gerek politikacı gerek iktisatçı ve gerek sosyologların da yapılmasını istediği gibi bu dağıtıma gelirin yaratılmasındaon sonra başlanmmasıdır. Gerek biz Dominikliler, Meksikalılar ve Venezüellâlıların ve gerekse kendilerini demokratik devrimciler diye isimlendirenlerin ölçülerine göre, hiçbirimizin ülkesindeki millî gelirin dağıtımına başlanması, bu gelirin yaratıldığı anda olmamıştır. Biz, önce millî gelirin yaratılıp daha sonra bunun dağıtılması fikrine inanmıyoruz.

Soru: «Biz» kelimesiyle yalnızca Dominiklileri mi kastediyorsunuz?

Cevap:

Hayır! Yalnızca Dominikliler değil Meksikalılar, Venezüellalılar ve herkes... Her yerde...

Soru: Peki, sosyal demokrasinin bulunduğu herhangi bir yer var mı?

Cevap:

Evet! Bizim aşılamayı arzuladığımız bu sosyal adalet sisteminin mevcut olduğu her yer. Diyelim ki biz bir ton şeker üretiyoruz. Şayet şekerkamışının ekimini yapan toprak işçisi emeğinin gerçek karşılığı olan 1 dolar yerine 80 sent alıyorsa ve yine şeker rafinerisindeki işçinin eline emeğinin tam karşılığı olan 1 dolar yerine yalnızca 40 sent geçiyorsa, köylünün hakkı olan 1 dolar ile eline geçen miktarın farkı ve yine fabrika işçisinin hakkı olan 1 dolar ile aldığı 40 sent arasındaki fark, doğrudan doğruya patronun cebine gitmektedir. Bugün mevcut olan sistem içersinde, patronun işçilerine emeklerinin gerçek karşılığı olarak ödemek zorunda olduğu meblâğı, kendine sağladığı kârdan alınan vergilerden temin etmek çok güçtür. İşte bu sebepten ötürü, biz gelirin yaratıldığı anda dağıtıma tabi tutulmasını arzuluyoruz. Yoksa, daha sonra değil.

Millî gelir daha sonra dağıtıldığından, patronun kendisine şekerden sağladığı kârın büyük kısmından köylü ve işçi lehine feragat edebilmesi için daima bir ihtilâl yapılması gerekmektedir.

Bizler Lâtin Amerika'da, halklarımız arasında siyasî, iktisadî ve sosyal zenginlik konularında, Amerikalıların güçlükle anlıyabileceği bir geleneğe sahip bulunmaktayız. Uzun yıllardır bizim memleketimiz, kendilerini demokrasiye götürecek olan en uygun yolu aramaktadırlar. Diyebilirim ki, bu, 150 yıl önce başlayan kurtuluş savaşlarından beri devam etmektedir.

Bazı memleketler, meselâ Meksika, 1910 yılındaki büyük ihtilâlinden sonra bu yolu buldu. Costa Rica da kendisini demokrasiye götürecek olan yolu çizmiş bulunmaktadır. Şili de kendisini demokrasiye ulaştıracak yola kavuşmuştur. Çünkü, bir asır önce bu memleket büyük bir sosyal devrim geçirmiştir.

Demokrasi yollarına yönelmiş olan daha birçok değişik ihtilâl ve devrim hareketleri de yapılmaktadır. Uruguay kendine böyle bir yol bulmuştur. Venezüellâ ise, şu anda kendisini demokrasiye götürecek yolu bulmakla meşguldür. Dominik Cumhuriyeti gibi, diğerlerinden geri kalmış ülkeler ise, kendilerine böyle bir yol bulmak imkânına sahip olamamışlardır. Santa Domingo'daki 24 Nisan ihtilâli bizim demokrasi yolumuz ve aynen Meksika'nınki gibi, bizim sosyal ihtilâlimiz idi.

Soru: Bu yılın Nisan ayını mı kastediyorsunuz?

Cevap:

Evet. 24 Nisan ihtilâli, Meksika ihtilâlinin Dominik'teki bir örneği idi. Ne yazık ki, Amerikalıların müdahalesi Dominik Cumhuriyetinde gerçek demokrasinin temellerini atacak olan ihtilâlimize engel oldu.

Bugün A. B. D. Hükûmeti, Lâtin Amerika ülkelerinde olup bitenleri hâlâ anlıyamıyor. İşin daha kötüsü, bizim ülkelerimizin problemlerini incelemiş elemanlara sahip olmadıklarından daha uzun seneler boyu anlıyamıyacaklar da.

Soru: Niçin diğer Karaib ülkelerine, meselâ Venezuellâ'ya, Meksika'nın başarılı ve sağlam temellere dayanan demokrasisi giremiyor? Şayet tabirim doğruysa, niçin bu ülkelere Meksika demokrasisi ihraç edilemiyor? Küba sistemi ve sizin de belirttiğiniz gibi A. B. D. usulü demokrasi bu ülkelere girebiliyor ve ihraç edilebiliyor. Fakat niçin Lâtin Amerika'nın kendine en uygun ve en gelişmiş olan Meksika demokrasisi yerleşemiyor?

Cevap:

Çünkü, bu imkânsızdır da ondan! Meksika, tamamen kendine has, Kızılderililerin karakterini taşıyan ve tarihî gelişmeleri bakımından da bir imparatora ve şefe saygı duymaya alışmış bir ülkedir. Fakat Dominik Cumhuriyetinde yaşayan bizler böyle değiliz. Bizler İspanyol ve zenci ırklarından gelmekteyiz. Bizler özel kabile reisliklerine, yani zenci kabilelerinin veya sosyal zenci teşekküllerinin başkanlarına saygı duyarak, bağlı kalarak yetişmekteyiz. Bütün bunlar, biribirinden değişik olan sosyal münasebetlerdir.

Küba'ya komünizmin ihraç edildiği fikri de bir kesinlik taşımamaktadır. «Komünizm ihracı» diye bir şey olamaz. Komünizm Küba'ya ne Rusya'dan, ne Çin'den, ne de Çekoslovakya'dan taşınmıştır. Castro'dan önce Sierra Maestra dağlarında ne tek Rus, ne tek Çinli ve ne de tek Polonyalı vardı. 1958 yılında Fidel Castro, Sierra Maestra'da boyunu gösterdiği sırada, Komünizm Küba'da örgütlenmiş ve artık çok güçlü bir parti haline gelmiş bulunuyordu. (Dr. Bosch'un uzun sürgün hayatının bir kısmı Küba'da geçmiştir. 1948 den 1952 yılına kadar Küba Cumhurbaşkanı Carlos Prio Socarros-un özel sekreteri olarak vazife görmüştür.)

Küba'daki komünist partisi, Lâtin Amerika'nın en güçlü komünist partisiydi. Fidel Castro, komünist partisinin yardımı olmadan, Küba'da komünizmi tek başına yerleştiremezdi. Fakat şurası bir gerçektir ki, A.B.D. bunu nazarı itibara almamış, olayları umursamamış ve diğer dünya devletleri de bu gerçekleri unutmuşlardır.

Zannıma göre, Amerikalılar ferdin daha iyi bir yaşama standardına sahip olmasına inanıyorlar, fakat ferdin sosyal demokrasi içinde özgür yaşamasına inanmıyorlar. Amerikalılar, şayet bir ülkede demokratik hürriyetler bulunursa, komünistlerin o ülke halkına komünizmi öğretme serbestisine sahip olacaklarına inanıyorlar. Rusya, başka bir ülke tarafından aşılanmadan komünist oldu. Aydınların fikirlerini açıklaması ve bunların başkalarınca benimsenmesi bir dert veya tehlike değildir. Tersine, şayet komünizmin problemlerini incelemek hürriyeti mevcutsa, komünizmin bulaşması çok daha güç olur. Yani bu demektir ki, insanoğlu sıtma hastalığını, hastalığa yakalanan kişiyi öldürmekle tedavi etmiyor.

Soru: Hastalığa yakalanan kişi mi dediniz?

Cevap: Evet. Hastalığa yakalanan kişi! Sıtmaya tutulmuş kimseler! İnsanların önce, sıtma mikrobunu bir yerden diğerine taşıyan sivrisinekleri yoketmeleri gerekmektedir. Sivrisinekleri yok etmenin tek yolu da cehalete, korkuya ve sefalete son vermektir. Bu bir nevi siyasî cehalettir ki, bir çok Kuzey ve Lâtin Amerikalıyı, her şeyin komünistlik olduğuna inandırmaya sürüklemektedir. Fakat aslında, bu siyasî cehalet, insanları komünizme yöneltmekte değil midir?

Bunun tersine, geniş hürriyetler olmalıdır ki, herkes komünizmle antikomünizmin ne olduğunu anlıyabilsin, seçebilsin. Fakat şu anda olan nedir, biliyor musunuz? Herhangi bir tip eşkiya veya gangster kendini antikomünist olarak ilân etmektedir. Böyle bir kişi saygıya lâyık biri midir, sorarım?

Soru: Sizin memleketiniz komünist olabilir mi?

Cevap: Dominik Cumhuriyetinde 800 komünistin bulunmasına rağmen, bizde komünizmin yerleşmesinin imkânı olamadı. Çünkü onlar, memleketin gerek bürokrasisini, gerek endüstrisini ve gerekse ordusunu idare etmeye muktedir değildiler. Dominik Cumhuriyetinde komünistlerin bir zafer sağlamaları ihtimali yoktur, hattâ memleketin işgalinden önce bile böyle bir ihtimal yoktu. Hattâ Dominik'te komünizmin gelişmesine elverişli bir ortam da yoktur.

Fakat tek bir kişinin, bütün bir ülkeye komünizmi aşılayacağı fikri, sadece cehaletin yarattığı bir korkudur. Küba'da Fidel Castro suyun yüzüne çıktığında, o güne dek çok iyi örgütlenmiş, iyi bir liderliğe sahip, güçlü ve gelenekleri olan bir Küba Komünist Partisi mevcut bulunmaktaydı. Yalnızca milletlerarası alanda liderlik yapacak bir kişiye sahip değillerdi. Bu lider de, daha sonra Fidel Castro oldu.

Şayet Amerikalılar komünizm ve demokrasi arasındaki farkları ve niçin bazı ülkelerde komünizmin kurulup gelişebileceğinin, buna karşılık bazılarında gelişemiyeceğinin nedelerini inceleyip öğrenmezlerse, neticede akılları başlarından gidecek ve öyle bir noktaya gelecekler ki, artık kendi Cumhurbaşkanlarının bile komünist olduğuna inanmaya başlıyacaklardır. Veya kürsüden dini görevini yerine getiren papazın, veya şoförün, veya polisin bile komünist olduğuna inanacaklardır. Çünkü cehalet bu şekilde bir korku ve panik yaratmaya müsaittir.

Soru:

Lâtin Amerika'daki Hıristiyan - Demokrat hareketleri hakkındaki görüşünüz nedir?

(Geçen Ocak ayında Şili Cumhurbaşkanı Eduardo Frei, tıpkı Bosch'un partisi gibi ortanın solunda olan bir Hıristiyan - Demokrat partisinin lideri olarak genel seçimleri kazanmıştı. Fakat Şilideki Hıristiyan Demokrat Partisinin, Bosch'un partisinden farkı bir katolik teşekkülü olmasıdır.)

Kuvvetli bir orta sınıfa sahip bir ülke olan Şilide, Hıristiyan —

Cevap:

Demokrat hareketleri de tesirli olmaktadır Onları iktidara getirecek şartların kendi lehlerine olması dolayısıyle kuvvetlidirler. Şartlar ve ortam, Venezuella'da da kuvvetlidir. Diğer Lâtin Amerika ülkelerinde ise, şartlar kuvvetli değildir. Çünkü Hıristiyan — Demokrat hareketlerin tabii ortamı olan orta sınıf henüz bu ülkelerde teessüs etmemiştir. Hıristiyan — Demokrat hareketi, Güney Amerika'da komünizmden çok, daha engin ve geniş bir gelecek beklemektedir. Bunun da tek nedeni, Lâtin Amerika halklarının komünist ve komünizm hayranı olmamaları ve komünizme bir eğilim duymamalarıdır.

A.B.D. de, komünistlerin canavarca zulüm ve eziyetler yaptığı şeklinde propagandayla komünizm korkusunu yayan ve yükselten kişiler, Lâtin Amerikada komünistler için kahramanlar, liderler ve kutsal kişiler yaratmaktadırlar.

Bizim halklarımız, iki şeye her şeyden çok aşıktır: Vatanlarına ve halklarının özgürlüğüne! Onlar kuvvetli milliyetçilik duygularına ve sağlam toplum hürriyetlerine kavuşmayı ve onları bağırlarına basıp elden kaçırmamayı istemektedirler. Şayet yarın, komünistler kendilerini toplum hürriyetlerinin koruyucusu olarak ilân eder ve komünist rejimlerin toplum hürriyetleri ile birlikte kurulduğunu söyliyecek olurlarsa, işte o zaman komünizmin bütün Lâtin Amerika ülkelerinde kolaylıkla zafer sağlayacağı hususunda sizlere garanti verebilecek duruma geçeceklerdir.

Lâtin Amerikada komünizme kuvvet kazandıran şey, zulüm ve eziyetlerdir. Çünkü, bizim halklarımız zulüm ve eziyete alışıktır... Onlar, daima ileri fikirlere sahip kişileri takip etmişlerdir Bizim halkımız eziyete ve zulme uğrayanlara bağlanacak ve onların peşinden gidecektir. Hürriyeti seven herkesin komünist sayılmasıyla yaratılan karışıklık, şimdiden böyle ebir gelişmeye yol açmış bulunmaktadır.

Soru: Prof. Frank Tannenbaum. Lâtin Amerika Cumhuriyetlerinde siyasî partilerin bir değer ifade etmediğini, yalnızca onların liderlerinin kıymet taşıdığını söylüyor. Bu görüş doğru mudur? (Prof. Tannenbaum, Columbia Üniversitesinde Lâtin Amerika üzerinde incelemeler kürsüsünün direktörü olup Bosch'un şahsi dostudur.

Cevap:

Bir bakıma doğrudur. Fakat bir bakıma da, bu fikir ABD. için bile aynı derecede doğruluk taşımaktadır. Meselâ, şayet Cumhuriyetçi Parti Başkanlık seçimlerinde kötü bir sonuç almışsa, bu, Goldwater'in liderliğindeki partinin bozguna uğratılmasıdır. Şayet Demokrat Parti seçimleri kaybettiyse, bu, Eisenhower'ın karşısına çıkarılan Stevenson'un neticeyi kaybetmesidir.

Aynı durum Lâtin Amerikada, İngilterede, Kanada da meydana gelmektedir. Bu sadece bize has bir durum değildir.

Soru: Amerika Devletleri Teşkilâtı (OAS) ile ilgili olarak, Kanadanın durumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Kanada, OAS. ın üyesi değildir. Kanadanın Lâtin

İzmit'te protesto yürüyüşü yapan Derince grevcileri

Derince Grevi, Türk işçisine şeref kazandırdı

Türkiye Kimya İşçileri Sendikasının Derincede kurulu Klor Alkali fabrikasındaki grevi ikinci haftasında başarı ile devam etmektedir.

Grev neden başarılıdır? Çünkü işverenin bütün gayretlerine ve zabıta kuvvetlerinin haksız olarak ona yardım etmelerine rağmen işçilerin direnme gücü kırılamamış aksine artmıştır. İşveren, sendika ile toplu sözleşme masasına oturmak istemeyişinin sebebini, karşısında kendi isteğine uygun sendikacıların bulunmaması ile izah etmektedir. İşveren grevcilerin bağlı bulundukları sendikanın bazı yöneticileri TİP'e üye oldukları için sendikayı Türkiye İşçi Partisine ait saymaktadır. Bu sebeple de işveren, adı geçen sendika ile toplu sözleşme masasına oturmayı reddetmektedir. Aynı işveren sendikacılığın aleyhinde olmadığını, sendikaların gelişmesini istediğini de sözlerine eklemeyi ihmal etmemektedir.

İşverenin bu sözlerinden çıkan sonuçlar şunlardır:

İşveren, bazı sendikaların ve sendikacıların gerçek sendikacılı olmalarına, sendikacılığı tam anlamı ile yapmalarına karşıdır. İşverenler sendikaların memleketimizde gelişmesini bir şartla istemektedirler. O şart, sendikaların kapitalist düzeninin «müttefik» i ve bu düzenin «koruyucu» su olmalarıdır. Başka bir deyişle işverenlerin istedikleri tam bir sarı sendikacılıktır. Greve maruz kalan Klor Alkali fabrikasının Genel Müdürü Hikmet Tuzcunun bundan önce başka işyerlerinde diğer sendikalarla toplu sözleşmeler yaptığını ve bu işyerlerinde yapılan toplu sözleşmelerle sendikacılardan son derece memnun kaldığını söylemesinin sebebi grevde olan işyerinde de böyle işverenlere canı gönülden bağlı sendikacılarla karşılaşmamasından ve kapitalist düzenin şakşakcısı sendikacıların hasretini çekmesindedir. Bir işverenin toplu sözleşme görüşmelerinde karşısında sendikanın yöneticilerinin politik kanaatlerine göre hareket etmesi tamamen ekonomik bir mesele olan toplu sözleşmeye politik bir anlam vermek istediğinin delilidir. Böyle bir düşünüş sendikaları, şu ya da bu partiye bağlamak gibi bir baskı isteğinin de belirtisidir. Öyle anlaşılmaktadır ki, Derince Fabrikası işvereni fabrikada çalışan işçiler adına toplu sözleşme yapma yetkisini Türkiye Kimya İşçileri Sendikası değil de, başka bir sendika elde etmiş olsaydı o sendika ile toplu sözleşme görüşmelerine oturacaktı. Bu duruma göre işverenin adı geçen sendika ile toplu sözleşme görüşmelerine yanaşmaması sendikanın tamamen ekonomik nitelikteki isteklerini karşılayamadığından değil, fakat sendika yöneticilerinin dolayısile sendikanın, işverene göre TİP'e bağlı olmasındandır.

İşverenin sözlerinden çıkan bu açık sonuca göre iki haftadır süren greve, asıl sebebiyet veren işverenin kendisidir. İşveren işçilerin ekonomik isteklerini haklı bulmadığından değil, fakat işçileri temsil eden sendika TİP' in üyesi yöneticiler bulunduğu için toplu sözleşme görüşmelerine katılmamakta böylece işçileri greve zorlamış olmaktadır.

Gerçekten işverenin asıl amacı, Türkiye İşveren Sendikalarının da görüşüne uygun olarak ekonomik mücadeleyi bir yana bırakıp politik düşüncelere öncelik vermek, TİP'i zayıflatmak için bu partiye giren yöneticileri ya da sempati gösteren sendikaları başarısızlığa uğratarak işçinin gözünden düşürmektir.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu da zaman zaman işveren sendikalarına paralel davranışlarda bulunmaktadır.

Derince fabrikası işvereni de Türkiye Kimya İşçileri Sendikasını greve gitmeğe zorlamış bu sendikanın greve dayanamıyarak işverenin isteklerini kabul etmesi ile de işçilerin gözünde küçük düşeceğini düşünmüştür.

Türkiye Kimya İşçileri Sendikasına, bazı sendikaların da gerektiği gibi yardımda bulunmamaları işverenlerin ekmeğine maalesef yağ sürmektedir. Fakat bütün şartlara rağmen, kimya işçileri büyük bir mücadele ve direnme örneği vermektedirler. Türkiye'de ilk defa olarak bir işçi kütlesi haklarını sonuna kadar savunmakta, kanunların kendilerine tanıdığı hakları çiğnetmemek için her türlü baskı, işkence ve hücumlara kahramanca göğüs germektedir.

Türkiye Kimya İşçileri Sendikasının yaptığı basın toplantısından anlaşıldığına göre, bu sendikanın yöneticileri arasında TİP'in üyesi olan bazı sendikacılar vardır. Fakat bu bir sendikanın ve ona bağlı işçilerin diğer sendikacılardan ve işçilerden ayrı bir muameleye tâbi tutulması için bir sebep teşkil edemez. Sendika yöneticileri arasında CHP.'li AP.' li ve daha birçok partili kimseler vardır. Yarın bir işveren sendika yöneticileri CHP.'li ya da AP.'li diye onlarla toplu sözleşme yapmak istemezse, bu Anayasa ve Sendikalar Kanunu karşısında korunacak mıdır?

İşverenlerin sendikalara karşı tutumlarını, bu sendikaların yöneticilerinin bağlı oldukları partilere göre değiştirmeleri sendikalar üzerinde politik baskı yapmaktan başka birşey değildir ve suç teşkil eder.

Çünkü hiçbir işveren yanında çalışan işçileri, şu ya da bu partiye girmeğe doğrudan doğruya ya da dolayısiyle zorlamak hakkına sahip değildir. İşçiler ve sendikacılar diledikleri partiye girmekte, ya da onu desteklemekte serbesttirler. İşverenler işçilerin ve sendikaların ekonomik isteklerine karşı onların politik kanaatlerini ileri sürerek menfi bir tavır takındıkları zaman hareket her türlü meşruluğun sınırları dışına çıkmış olmaktadır. Çünkü işçilerle işverenler arasındaki münasebetler tamamen ekonomik münasebetlerdir ve işverenler ancak ekonomik gerekçelerle işçi isteklerini geri çevirdikleri zaman, kanun ve meşruluk sınırları içinde kalmış olurlar. Bir sendikanın isteklerini sırf bu sendika yöneticileri içinde başlarındakiları partiye üye olanlar var diye geri çevirmek ekonomik mücadelenin sınırlarını aşmak ve sendikalar üzerinde politik baskı yapmak demektir.

İşverenler sendikalar ve sendikacılar arasında sosyalist düşüncelerin yayılmasından endişe duymaktadırlar. Bu sebeple de işçilere ekonomik baskı yapmak suretile onların politik inançlarını etkilemeğe kalkışmaktadırlar.

KOMİK BİR GREV ANLAYIŞI

Daha önceki grevlerde de zabıta kuvvetleri işverenlerin menfaatlarını korumak için grevcileri «hareketsiz» hale getirmeğe çalışmışlarsa da Derince grevinde zabıta kuvvetlerinin işverenden yana olan müdahaleleri aşırı ölçülere ulaşmıştır. Herşeyden önce şu noktayı belirtmek yerinde olur ki, kimsenin canına ve malına tecavüz edilmedikçe, tamamen ekonomik bir savaş olan grev ve lokavt hallerinde zabıta kuvvetlerinin müdahaleleri tamamen yersiz ve kanunların amacına aykırıdır.

Kaldı ki, bu müdahaleler hep işverenlerin çıkarlarını korumakta ve grevleri etkisiz hale getirmek amacını gütmektedir. Gerçekten grevden maksat işyerinin çalışmaması, istihsalin durması ve işverenin ekonomik bir baskı altında tutulmasıdır. Fakat bizde maalesef, grev denince sadece işçinin işini bırakması, buna karşılık fabrikanın yeni işçilerle ve greve katılmayanlarla rahatça çalışması anlaşılmaktadır. İşyerindeki işçilerin çoğunluğu grev yapacak, fakat fabrika ham madde stoklarını fabrikaya sokacak bunları işleyecek sonra da satacaktır. Böyle olunca da, tabiatile işçilerin grev yapması ancak kendilerine zarar verecektir. Çünkü onlar çalışmadıkları için ücretlerinden yoksun kalacak, fakat işveren istihsale ve satışa devam edeceğinden işçilerin çalışmamasından, yani grevden hiçbir zarar görmeyecektir. Böylece de işçilerin işverene ekonomik baskı yapmak suretile isteklerini kabul ettirmesine hiçbir zaman imkân olmayacaktır. Doğrusu böyle greve de ancak Türkiye'de rastlanabilir.

Kimya işçileri böyle bir grevin kendileri ve bütün işçiler için «komik» bir şey olduğunu anlamışlardır. Onlar grevin işveren üzerinde ekonomik bir baskı haline gelebilmesi için Anayasanın kendilerine tanıdığı hakları sonuna kadar kullanmaktadırlar. Grevciler işyerine ham madde girmesine, istihsalin durmasına ve istihsal edilen malların fabrikadan dışarı çıkmasına engel olmakla Anayasanın grev konusudaki görüşüne tamamen uymuş bulunmaktadırlar.

Zabıta kuvvetlerinin işverenin fabrikaya ham madde sokmasını, üretime devam etmesini ve üretilen malları fabrikadan dışarı çıkarmasını sağlamak için grevcilere karşı zor kullanmaları Anayasaya tamamen aykırıdır. Tamamen ekonomik nitelikteki bir savaşta zabıta kuvvetlerinin yeri yoktur. Meselenin diğer önemli yanı zabıta kuvvetlerinin hep işverenlerden yana müdahalelerde bulunmalarıdır.

Bilindiği gibi, 275 sayılı kanun, grev ve lokavt dışı bırakılan işçilerin istihsal ve satışa matuf faaliyetlerini yasaklamıştır. Buna rağmen grev halinde birçok işveren grev ve lokavt dışı bırakılan işçileri doğrudan doğruya üretim işlerinde çalıştırmaktadır. Bu gibi hallerde işçi sendikaları tarafından yapılan şikâyetleri hiçbir idari merci dinlememekte ve işverenlerin bu kanunsuz hareketlerine engel olmamaktadırlar. Bandırma fırın işçileri grevinde yeni işçi alıp çalıştırmayı kanun yasakladığı halde fırın sahipleri yeni işçi alıp çalıştırdıkları zaman zabıta kuvvetleri buna engel olmak şöyle dursun, durumu bir zabıtla tevsik etmek bile istememişlerdir. İşverenlerin kanuna aykırı hareketlerinde zabıta kuvvetlerinin ve idare mercilerinin çok kerre cevapları şu olmaktadır: Kanunsuzluğu tesbit edin, işvereni savcılığa şikâyet edin. Mahkeme kanuna aykırı bir durum görürse onları cezalandırır.

Böylece grevler çok kerre etkisiz hale gelmiştir. İşçiler şüphesiz şimdiye kadar olup bitenlerden bir hayli tecrübe edinmişlerdir. Onun içindir ki şimdi zabıta kuvvetlerinin ekonomik mücadelede seyirci kalmalarını istemekte haklıdırlar. İşçilerin fabrikaya ham madde sokulmasına engel olmaları bir suçsa, zabıta kuvvetleri buna [illegible] ve sonra engel olacak yerde, grevcileri bu fiillerinden dolayı adalete teslim etmelidirler. Halbuki görüyoruz ki, zabıta kuvvetleri işverenin grevden zarar görmesini önlemek için araya girmekte ve haklarını [illegible] işçileri de «zabıta kuvvetlerine karşı koymak» iddiasıyla adliyeye sevketmektedirler.

İşverenin ham maddesinin [illegible] millerden boşaltılmasına engel olan işçilerin hareketi [illegible] hukukunu ilgilendiren bir [illegible] olmayıp tamamen [illegible] bir nitelik taşımaktadır. [illegible] işveren bundan maddi bir [illegible] görürse, işçileri ya da sendikayı dâvâ edip tazminat [illegible] bulunabilir. Fakat zabıta kuvvetlerini yardıma [illegible] larının da bu ekonomik [illegible] de taraflar arasına girmesi, zabıta kuvvetlerinin [illegible] değildir. Bu bakımdan da [illegible] grevcilerin zabıta [illegible] mukavemeti [illegible]

Grevciler zabıta kuvvetlerine karşı koyamamışlar. [illegible] zabıta kuvvetleri grevcilerin [illegible] haklarını kullanmalarına engel oldukları içi haklı [illegible] inanmış insanlar [illegible] ler her türlü [illegible] rağmen kahramanca [illegible] tedirler.

Derince grevi Türk işçi hareketi tarihinde bir [illegible] olacaktır.

Adil Aşçıoğlu

Amerika ülkeleri ile ilgili daha geniş bir programa sahip olmasını, meselâ OAS. ın bir üyesi haline gelmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?

Cevap:

Kanada, bir Amerika kıtası ülkesidir. Bir Amerika ülkesi olmak dolayısıyle, Amerikan milletlerinin problemlerinden niçin kendisini uzak tutmak istediğini birçoğunuz anlamıyoruz. OAS. konusunda şunu hatırlamanız gerekir ki, hepimizin bildiği gibi OAS. artık görevini yerine getirememekte, yani işlememektedir.

Gerçek şudur ki, bizlerin yepyeni bir kuruluş yaratmamız gereklidir. Şahsen yeni bir teşkilâtın kurulmasına taraftar değilim. Zira görüldü ki, teşkilâttaki en güçlü üye devlet, ötekilere emretme durumundadır. Bu sebeple yeni teşkilât aslında Amerikanın çıkarlarına hizmet edecektir. Geri kalan Lâtin Amerika ülkelerinin çıkarlarına değil.

Bölgesel teşekkürlerinin ciddi bir buhran içinde olduğu düşüncesindeyim. Birleşmiş Milletler de ciddi bir buhran geçirmektedir.

Tarihi ve toptan bir dönüşüm içinde bulunduğumuz açıktır. İhtimal ki bu yüzyıl içinde dünyanın üç, ya da dört bloka bölündüğünü göreceğiz. Kanada'dan Arjantin'e kadar bütün Amerika bir blok teşkil edecektir. Başka bir blok Avrupa ve Afrikanın bir kısmı olacaktır. Üçüncü blok, Asya'nın büyük bir kısmıyla birlikte Çin'dir. Rusya, muhtemelen Asya ve Avrupa bloklarının ortasında yer alacaktır.

İnanıyorum ki tarihte yeni bir hareketin eşiğindeyiz. OAS. mazinin kurbanıdır artık hayatta değildir.

Çeviren. Mekin GÖNENÇ

«TÜRKİYE'NİN ADRESİ»

Oğuz Tansel

Metin Eloğlu'nun beşinci şiir kitabı. Sanatçı kişiliğini ilk şiir kitabı DUDUKLU TENCERE ile kabul ettiren şair, ODUN adlı kitabıyla *bir yergi dönemini* kapamış; HOROZDAN KORKAN OĞLAN şiir kitabıyla girdiği dönemi, TÜRKİYE'NİN ADRESİ ile yepyeni bir konağa ulaştırmıştır. Usta sanatçının kitaplarını özenle izliyenler her dönemin anahtarını, kitaplarındaki belli şiirlerde görüp *gösterebilirler.*

Şairin bu konakta DİL'e iyiden iyiye yüklendiğini görüyoruz. Eloğlu anadili kullanmakta güçlü bir usta olduğunu her dizesiyle gösteriyor. *Üstelik*, ressam yanı da bu gücünü artırıyor Kendine özgü deyimlerle, özgün şaşırtıcı tablolar çiziveriyor. Kendi iç dünyasını, çevresini ince, sağlam bir *gözlem eleğinden* geçirmesini çok iyi biliyor. Yakalanamazları somutlaştırıp çeşitli, renkli, sağlam görüntüler getiriyor. Bu dediklerimizi şiirlerin bütünü içinde görmek gerekir. Vereceğim örnekler bu kanımızı saptayacak niteliktedir: «Pıtrak gibi güzelliğin», «*Deli evcilliğimi neyle* körüklemeli», «Eli az oynasa yazlar dönüyor sanki» «Türkümsü yüz», «Su donar avucunda bir yalnızın», «İğce kuluçka yosunlar», «Uşumda umutların küsküsü...»

Yaşayan dilden kopmayan sanatçı halk dilinin soyutu somutlaştıran özelliğiden yararlanıp kendine özgü bir deyiş yaratıyor. *Deyimleri ustalıkla kullanıyor.* İşinin inceliklerini çok iyi bildiğini sözcüklere yüklediği yepyeni görüntülerle gösteriyor: «Dağarcığımdaki gözlerin», «Bir müslüman sakal boyu günler», «Cebimde gidemezin en bozuk paraları», «Papağan sızıyor ceplerinden», «Bu kevgirde mi durulanır aşk makarnaları», «Uykų sersemliğini de tatsın diye uyutulduydu o,» «Bir çürük sicim bir kör düğüm o aşk kangalında», «Bir kuşa göster *kırıntısını*, «Ha, al o mavimsiyi, günde kırk kez gökleşir,

Metin Eloğlu

mineleşir ve,...», «Dal içeri yüzüne fesleğenler çarpa çarpa», «Do*laş bir yanık tencere* kokusunu, paçanda tekir kediler...»

Sanatçı yaşamını şiirleştirirken toplumumuzu kavrapı evrensele uzanıyor. Karşıtlıklardan yararla*nıp görüntülerini açık - seçik bir* duruma getiriyor: «Pul pul dökülen iğreti deniz, altı çömçöl», «Kıyı budur deyip bir dağ başına dalmak», «Kavrulup sapsarı ayazında temmuzum...»

Türkiye'nin Adresi III. şiirinde, büyük kentlere gelerek uşaklaşıp köpek güden, köydekileri unutanları; Kuzguncuk, Kalıncacık *şiirlerinde karanlık yıllarının* acılarını, kapatılmışların özlemlerini, «Kol demirlerinin kundakladığı o insan yangını», «Tel örgünün buğusundan görüyorlar canattığını» gibi *dizelerle* toplumumuzu verirken, Kavanozdaki başlıklı şiirde usun bilimin utkusuna inancını söyleyerek, evrensele geleceğe uzanıyor. Bunu yaparken, düşünlerini elmadaki koku, tadca eritip şiir çizgisini düşürmüyor. Yaşam serüveni Metin Eloğlu'ya Anadolu'yu çeşitli ortamlardan kişileri sağlam *gözlem yaparak*, tanıma olanağını vermiş. Sanatçının yaşamına sıkı sıkıya bağlı olan şiirlerinde, olumlu bir dünya görüşüyle, geniş bir yaşam ala*nını kavradığı çağını* yaşayan, işine ve kendine saygılı bir sanatçı olarak kendi iç dünyasını derinlemesine yoklarken başka insanları da kavrayıveriyor Bu bakımdan, şair; duygularını tedirginliklerini bunalımlarını öfkelerini, özlemlerini aşklarını toplumcu tutumunu, kaçamak yapmadan yeni ifade biçimleriyle okuyucuya sunuyor. Aşkı ve öfkesi elele bu şiirlerin ana tema'sı oluyor.

Toplumumuz köklü değişmelerin eşiğindedir Bu kaynaşmaların yansımaları. Eloğlu'nun şiirlerinde sanatlaşıyor Anlamsız — Çok Kapalı diye ortaya sürülen oyunlar okuyucuları bilerek ya da bilmeyerek şaşırtmaktan öteye gidemez. Gerçeklere sırt çevirmek *de bir tutumdur ya beğenilecek*, toplumcu bir sanatçı savaşı değildir Bu bakımdan da şair Metin Eloğlu: ilk kitabından beşinci kitabının son şiirine dek, çelişmeye düşmeden şiir çizgisini çizmiş, yenileşerek bu konağa ulaşmıştır.

Horozdan Korkan Oğlan adlı kitabı üstüne yazdığımda da belirtmiştim: Şair gerçekten Türkçenin tadını çıkarıyor. Bu şiirleri, virgülünü bile dalgınlığa getir*meden olmak* gerek, bir kez okuyup geçmekle de gerçek tadlarını vermez bu şiirler. Her okuyuşta şairin iç dünyasından bir köşe aydınlanıverir okuyanı kendi içine döndürüp katlar Horozdan Korkan Oğlan'daki, Türkiye'nin Adresi'ndeki şiirlere üstünkörü bakıp da M. *Eloğlu'nun anlamsız* şiire özendiği kanısına varanların yanıldıklarını rahatça söyleyebi*lirim. Eloğlu'nun dilde* yapmak istedikleri bir zorlama sayılamaz. Vereceğim örneklerden de anlaşılacağı üzre, sanatçı; tümce yapısıyla değil, sözcüklerle oynuyor. Anadilin kurallarını çok iyi bildiği için, olanaklarını yokluyor, kurcalıyor. Yalnız bu özelliği başlıbaşına bir yazı konusu olacak niteliktedir ya, biz burada birkaç örnek vermekle yetineceğiz: «Maviş közü ocaktan küreleyiş oculuğum.» Zamirler, sıfatlar isim so*yundan sözcüklerdir «Oculuğum»* sözcüğünde «O» şahıs zamirine, isimlerde olduğu gibi «-ci» eki getirmiş. Bu kurala uygun olmakla beraber, alışık olmadığımız bir tutum. «Sığı ne, derini ne işte ki başbalığız»; burada BALIK isminin başına sıfatlarda yapılan pekiştirme *sıfat eki getirilmiş.* Başbalığız sözcüğü takı fiille, üçüncü çoğul şahıs olarak yüklem görevini görüyor. «Pul pul dökülüyor iğreti deniz, altı çöm*çöl»; bu dizede* ÇOMÇOL sözcüğü, takı fiille üçüncü tekil şahısta yüklem olarak kullanılmış, hem de «çöl» ismi sıfat gibi pekiştirilmiş. «Ne güvercinleresi ne evet kırlangıçlarası» *dizesinde* iki çoğul isim iyelik zamiri üçüncü tekil şahıs olarak kullanılmış. HADİ'lik sözcüğü «lik» ekiyle fiilden isim yapılmış. Pekiştirme sıfatı ekini fiilen başına da getirmiş: UPUZUYOR. Bir de DUN zarf ya da isminden DUNCUL sözcüğünü türetmiş. *Bu verdiğimiz* örnekler ve benzerleri de gösteriyor ki, şair anadilimizin olanaklarını aramış bulmuş da; böylece bizi alışılmışdan kurtarmış. Batı'daki çağdaşlarına özenmekten çok ayrı bir davranış olan bu olumlu tutumun farkına varamıyanlar Metin Eloğlu üstüne yanlış yargılara varıyorlar Bu konuda şairin önsezisinin büyük payı olduğunu belirtmek isterim.

ÇEKİRGE SÜRÜLERİ

Ku Klux'turlar işleri zencilere işkence
Hitlerin kurşun askerleridir saçtıkları ölüm
İtalya'da kara gömlek giyerlerdi zalim mi zalim
Yaşadık o günleri gördüler gördünüz gördüm
Şimdi karanttıkları yurdumuzun gökleri

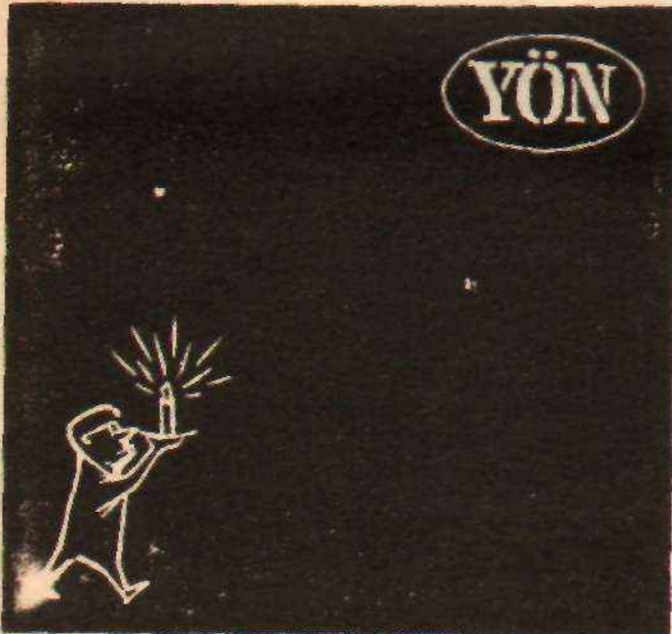
Akhisar'da henüz fidandı tütünler
İçel'de pamuklar neredeyse çiçekte
Adapazarı'nda ümitle sürerken mısırlar
Güneşli gene yeşil gene mavi bir pazar
Maraş'tan kara bir bulut gibi kalktılar
Yemyeşil Bursa ovasına indiler kemiren dişleriyle

Ey hayatın bereketin emeğin bekçisi bil
Nasırlı ellerinden inen yumruklar
Kendi göğsüne sofranın ortasına
Hikâye kardeş kavgasıdır çok eskidir
Elinde kan lekesi sürünür durur Kabil
Habilin taze bir gül açar her gün yarasında

Uludağ aç saçlı dimdik bir ihtiyar
Atalarımızın dip diri bakışları gözleri
Çiçek açar mavi yeşil çinili duvarlarımızda
Tek Bursa cesur Orhan Gazili bilgin Fatihli
Ümidin yeşilin dostu bir tek Bursa var

Biz Bursa'yı böyle bilir, böyle tanır, böyle severiz
Kıtlığın kara çekirge sürülerini değil

Necati Cumalı

Nâzım Hikmet Üzerine Notlar

«TEMİZ TÜRKÇE» DENEMESİ

Selâhattin Hilâv

1

Nâzım Hikmet'ın dil üzerindeki «labratuvar çalışmaları» nın en ilgi çekicilerinden biri, düzyazı alanında yaptığı «Temiz Türkçe» denemesidir. Akşam gazetesinde Orhan Selim takma adıyla otuz yıldan daha fazla bir zaman önce yazmış olduğu kısa yazılar incelendikçe bugün «Oztürkçe» denilen ve önce dilciler ve edebiyatçılar arasında daha sonra bilimsel eserlerde ve gazetelerde kendini kabul ettirmeye başlamış olan akımın ilk ve gerçek temsilcilerinden birinin Nâzım Hikmet olduğu ortaya çıkacaktır. Üstelik Nâzım, sezgisi ve kavrayışı ile. Türkçenin yenileşmesinin ve arınmasının bir kelime meselesi olmaktan çok bir cümle meselesi olduğunu anlamış ve denemelerini yaptığı yıllarda rasladığımız aşırı ve zoraki bir kelime aktarmacılığına gitmemiş dili zorlamamış, tam tersine halk dilinin canlı imkânlarını değerlendirmeğe ve geliştirmeğe yöneltmiştir. Aşırı tutumlardan ve çeşitli dönemlerden geçtikten sonra öztürkçenin genel olarak vardığı ve yaygın bir deyiş haline gelmeğe yüz tuttuğu bugün benimsediğimiz anlayış ile Nâzım'ın otuz yıldan daha fazla zaman önce benimsemiş olduğu tutum arasında hemen hemen hiç bir fark yoktur. Nâzım'ın daha sonraki kuşaklara «öztürkçe» konusunda hocalık eden ve onları derinden derine etkileyen Nurullah Ataç'dan yıllarca önce bu konuda denemelere girişmesi ve hayranlık verici sonuçlar elde etmesi gerçekten şaşırtıcıdır. (1) Ama bundan daha az şaşırtıcı olmayan bir yan da, Nâzım'ın bu denemelerinin yurdumuzun yazar ve şairleri üzerinde hemen hemen hiç etki yapmaması ve şairin bu düzyazılarının hemen hemen hiç bilinmemesi ya da tamamen unutulmuş olmasıdır.

2

Nâzım, dilde yenileşmenin, Türk devrim hareketi bir bülgisi olduğu biliyordu:

....

«İt ürür kervan yürür» diye bir yazı yazdın. Bir devrim yapan her ülkede bu yazı gönül açıcı bir türkü gibi okunabilir. Ancak, yine devrim yapan her ülkede; yürüyen kervanların ardından bakakalanlar; geçmiş günlerin adamları bu türküyü bir ölüm marşı gibi dinledikleri için gocunurlar. Nitekim gocunanlar da oldu işte. Böyle bir söz söylediğin için seni gündeliğinden, ekmek parasından ederiz, dediler. Senin adının üstünden bana taş atarak seni ürkütmek istediler. «Tehlikeli vâdilerde yürüyorsun» diye kaşlarını çattılar.

«Sen tuttun bunlara karşılık verdin, oğlum. Ne diye karşılık verirsin. Sen Akşam gazetesinde temiz türkçe devriminin denemelerini yapan, bir çocukcağızsın. Yaptığın işe inanıyorsun. Oysa ki senin karşında, sözü biri bırakıp biri alanlar, sana çatarken bu dil devrimi işini bile yadırgadıklarını kullandıkları yazı diliyle gösteriyorlar.

....

Sen inandığın işi, temiz türkçe denemelerini yürütmene bak. Onlar isterlerse söylesinler daha, sen kavgayı burada bitir. Yoksa yazdığın, beğendiğin o atasözünü anlamamış olursun. Onların diliyle onlara: Hüvelbaki.»

(Nâzım Hikmet'ten Orhan Selime mektup)

Nâzım Hikmet'in, yukarda sözü geçen «İt Ürür Kervan Yürür» adlı yazısı şudur:

«Atalar sözleri içinde güzelliklerini, deyişlerini günümüzedek kaybetmemiş olanlar vardır. IT ÜRÜR KERVAN YÜRÜR sözü de bence bunlardan biri, belki de en başta gelenidir.

«Çocukken ne vakit bu sözü duysam, gözümün önüne; soluğu kesilmiş, havası kızgın tuğla gibi kızgın bir çöl gecesinde çıngıraklarını yıldızlara yükselterek ilerleyen bir kervan gelirdi. Kervan boyuna ilerledi; peşinden, uzaktan uzağa köpekler ulurdu. Bu uzaktan uzağa uluyan köpek seslerini ardında bırakarak boyuna yürüyen kervan benim küçücük yüreğimde saygılı bir korku doğurur, gözlerimi kapıyarak anacığımın bağrına sokulmak isterdim.

Büyüdükten sonra, bu sözün içimde doğurduğu saygılı korku, bir çok korkular gibi, silindi. Bu sözü en kara günlerimde bir ışık kaynağı gibi doldurduğum oldu gözlerime.

IT ÜRÜR KERVAN YÜRÜR. Bu bir ateşli türküdür ki, her inanan, her inandığı için dövüşen adamın dilinde dolaşır durur. Her devrimin ilk bağatırları (2) kavgaya atılırken bu sözü haykırmışlardır.

Bütün bir adam oğulları tarihi; bir bakıma göre, yürüyen kervanların uluyan itlerin süregelen döğüşünden başka bir nesne değildir.

IT ÜRÜR KERVAN YÜRÜR No. 2 adlı yazısında da Nâzım aynı konuyu işliyor:

....

«Bir devrim bakımından yapılan her sıçramada kulakların karanlıklardan gelen ürümelerle dolduğunu duymayacak kadar sağır değilim.

«Halifeliğin cehennemin yedi kat dibine yuvarlanmasından şapkanın giyilişinedek, bir devrim bakımından. atılan her adımda yürekleri parçalananlar oldu. Bir devrim gözüyle emperyalizmin denize dökülüşünden, temiz türkçenin işlenmesine kadar yapılan sıçramaların ağrısını gırtlaklarına sarılmış bir pençe gibi duyanlar vardır.»

....

Nâzım'ın dilde yenileşmeyi, devrimlerimizin ayrılmaz bir parçası ve halka yönelişin temellerinden biri olarak gördüğü açıkça anlaşılmaktadır. Bundan ötürü Nâzım, denemelerinde. «anlaşılabilirliği» her ölçünün üstünde tutmuş ve türkçenin yenileştirilmesini bu ilke üzerine kurmak istemişti. Nitekim «temiz türkçe» devimi bile bunu açıkça göstermektedir. Dikkati çeken bir başka nokta da. Nâzım'ın günlük konulara devindiği halde, yurt ve dünya gerçeklerini bilimsel bir biçimde değerlendirmesi ve dile getirmesinden ötürü bugün için de şaşılacak kadar aktüel olan yazılar yazmış olmasıdır. Bu özellik. Nâzım'ın «Temiz Türkçe» denemesini dil açısından incelediğimiz için konumuzun şimdilik dışında kalmaktadır.

Bununla birlikte, yurt gerçeklerinin halk kitlelerince anlaşılmağa başladığı ve obskurantizmin gerçek yüzünün ortaya çıktığı şu günlerde. Nâzım'ın yıllarca önce Akşam gazetesinde yazdığı yazıların (fıkraların) taşıdığı anti - emperyalist ve ilerici niteliği hatırlamamak kabil değildir.

3

Nâzım Hikmet, Orhan Selim takma adıyla yazdığı yazıların bir çoğunda, günlük olayların dışına çıkmış ve belli konular işleyerek «Temiz Türkçe» denemesini, bir çeşit «şiir denemesi» haline getirmiştir. Bu ilgi çekici parçalar (Bir Bardak Su, Düşünmek, Martılar, Işık, Pencereden, Güneşin Kokusu v.s.) arasında özellikle «Martılar» ve «Güneşin Kokusu» şiir yükü bakımından önem taşırlar. Özellikle «Martılar» ı okuyan ve 1942 yılında Fransa'da yayınlanarak ilgi çeken «Le Parti Pris Des Choses» adlı kitabı bilenler. Nâzım'ın sözü geçen yazıları ile bu şiir kitabı arasında şaşırtıcı bir benzerlik bulacaklardır. Gerçekten de, Jean - Paul Sartre'ın üzerinde durduğu bu kitabın yazarı Françis Ponge'un denemeleri ile Nâzım ın ne yazık ki sürdürmediği (ya da sürdürdüğünü bizim bilmediğimiz) denemeleri arasında şaşılacak bir benzerlik vardır.

«Martılar» şöyle başlıyor:

«Çam ağaçları nasıl yaz kışın yemyeşilse, nasıl onlar toprağın boyasını kaybetmeyen en güzel verimlerden biri olarak soğuğun, sıcağın, hava değişimlerinin üstünde dimdik, yıllarca süren genç bir sevinç yükselişi biçiminde dururlarsa; martılar da bütün yıl değişimlerinde denizin sonsuzluğunu haykıran çığlıklar gibi, aynasında suların ışığını pırıldatan göklerde uçuşup dururlar.

«Martıların gövdeleri yollu yarış kotraları gibi kıvraktır. Ve iki yanlarında gergin yelkene benzeyen ak kanatları vardır. Martıların gözleri küçüktür, yuvarlaktır. Bu küçük yuvarlak gözlerde, bütün bir sonsuzluğun ışıltıları vardır. Bana öyle gelir ki, martılar sonsuzlukla beslenirler. Bütün deniz kuşları gibi martıların da en derin, en güzel kendine benzerlikleri burdadır.

....

4

Nâzım'ın 1921 den başlayarak şiirlerinde kullandığı ve bugün benimsenerek günlük dile katışmış olan yeni kelimelerin dökümünü yapmak, ayrıca «Temiz Türkçe» denemelerini bu açıdan incelemek gereklidir. «Temiz Türkçe» denemesi şairin ansızın benimseyip uyguladığı bir görüş değil, daha başlangıçtan beri şiirlerinde gördüğümüz ve türkçeye karşı duyduğu sınırsız inancı açığa vuran dil tutumunun mantıki sonuçlarına vardırılarak sistemli bir biçimde ele alınması ve düz yazıya uygulanarak sınanmasıdır.

Bu düz yazılarda. Nâzım'ın her şeyden önce «anlaşılabilirliği» ilke olarak aldığını ve dilin kurucu birimlerinin (ünite) kelimeler değil cümleler olduğunu çok iyi bilip buna göre davranmış olduğunu söylemiştik. Dilde yenileşmenin ve arınmanın cümleden başlaması gerektiği düşüncesi, Nâzım'ı daha sonraki «öztürkçeci» lerin kimi zaman bir jargon haline gelen, aktarma ya da türetme kelimelerle dolu ve çoğu zaman yapıları içerden değişikliğe uğratılmamış cümlelerle örülmüş yazıları gibi parçalar yazmaktan kurtarmıştır. Nâzım gerektiği zaman yeni kelimelerden yararlanmış ve bunları hiç çekinmeden kullanmıştır ama bu kelimelerin eski metinlerden alınan ölü kelimeler olmamasına dikkat etmiş ve türkçenin canlı ama ihmal edilmiş kelime zenginliklerini değerlendirmek yoluna gitmiştir. Bunun için de kelime zenginliklerini değerlendirmek yoluna gitmiştir. Bunun için de yaşayan Anadolu Türkçesine yönelmiştir. (Göğen, akçıl, ağı, «kadar» yerine «dek» in kullanılması, ilişik, dokunak, v. s.) Cümle bölümlerinin, Türkçenin «dehâsına» uygun bir biçimde düzenlenmesi, gerektiği zaman yeni kelimelerin kullanılması, kök bakımından türkçe olmadığı halde türkçeleşmiş ve halka malolmuş kelimelerin yerine ille de kök bakımından türkçe kelimelerin konulmasına kalkışmak gibi aşırı bir tutumu benimsememek ve dilin dünyayı değiştirmek için kullanılması gereken bir «aydınlatıcı araç» olduğunu kabul etmek ve bundan ötürü «anlaşılabilirliği» temel ilke olarak benimsemek. Nâzım'ın «Temiz Türkçe» ve genel olarak dilde arınma anlayışının temelleridir. Bu görüş günümüzün dil tutumuna. en uygun düşen ve en yakın «öztürkçe» görüşüdür.

---

1. Bir karşılaştırma yapmak için Ataç'ın «Şeyh Bed-eddin» üzerine 1936' dan sonra yazdığı eleştirmeye bakınız. (Yön. Sayı: 108)

2. Koçyiğit. Bahadır.

BALKON

Kurort-Varna'da, Balkan-Turist'e balkondan bakıyorum:
Yol, ağaçlar,
ağaçlardan sonra kum,
ötesi gökle deniz olacak,
yok,
ne gök, ne deniz,
kumun ötesi yalın ışık,
ışık uçsuz, bucaksız...

Havada bir de gül kokusu var,
yanıyor insanın genzi.
Gülleri görmüyorum
ama belli kokularından
hepsi koskocaman
hepsi kıpkırmızı...

Lehli turistler plâja iniyor,
sarışın, pembe, çıplak...
Tepemde bir kırlangıç dönüyor,
kanatları kara, göğsü ak:
Arıya benzer yeri yok. ama
yine de benziyor arıya.
Bir kayboluo bir görünüyor,
iniyor, çıkıyor cıvıldıyarak
kendi cıvıltısıyla sarhoş...

Mavi çanakta cacık
peynirli pide getirdiler.
- İstanbul'dayım sanki -
Peynirli pide getirdiler,
susamlı, sıcak sıcak, yumuşacık...

Varna'da bu yaz günü,
çok hasta, çok muhacir şair için bile,
bütün büyük lâflardan uzak
bir bahtiyarlık - Yaşamak...

Nâzım Hikmet

GÜNEŞİN KOKUSU

Dün gece yatağıma girerken benimki dedi ki:
— Bugün ortalık yaz gibi günlük güneşlikti. Yatak çarşaflarına varıncayadek bütün döşeğini balkona çıkardım, güneşlettim akşama kadar. Kokla, bak; yastığın, çarşafın, yorganın nasıl güneş kokuyor.

Yatağa girdim. Çok yorgundum. Lâmbayı söndürdüm çabucak ..... Ancak uyumak değil gözlerimi bile kapayamadım. Başımı yastığa koyup yorgani üstüme çeker çekmez ılık bir güneş kokusu dört yanımdan sardı beni.

Bu geceye kadar güneş kokusunun ne olduğunu bilmezdim. Bu geceyedek güneşin yeşil ot, kırmızı bakır, kuru temiz toprak kokan dinlendirip uyandırıcı kokusunu duymamıştım. Ilık bir koku, vakit vakit yaz sabahlarını, yaz öğlelerini, yaz
Akşamlarını anımlatan bir kokuydu bu!..
Bir lodos değil, bir yaz poyrazı kokusu...
Başımın altında yastık, fosforlu gibiydi. Yorganımın ak çarşafında pırıltılar dolaşıyor sanıyordum.

Odamın karanlığı güneş kokusuyla dolu. Karanlıkta kokular daha bayıltıcı, daha elle tutulur, gözle görülür olurlar. Benim odamın karanlığı da güneşin kokuysuyla, kırmızı toprak bir tuğla gibi ısınmıştı. Ben bu ılık havanın içinde uyuyamıyordum.

Bir kış gecesi, yaşamamın yarısına geldiğimi sandığım bir çağda, yatak çarşaflarına sinen güneşin kokusuyla başımın bu kadar dönebilmesi, bu güneş kokusunu sindire sindire içime çekerek uyuyamamam benim için bir avunma oldu. Damarlarımın kanı sıcaklığını sandığım kadar kaybetmemişler, daha genciz demek, diye düşündüm. Gençliğin güneş kokusunu düşüne düşüne, duya duya geceyi bitirdim.

Orhan Selim «Nâzım Hikmet»

AID'nin de baskısiyle, önemli yatırım projelerinin hazırlanması Amerikan firmalarına verilmektedir. İnşaatın da yalnız ve yalnız Amerikan firmalarına verilmesi şartı ileri sürülmektedir. Aşağıdaki yazıda, teknik yardım oltasıyla Türk pazarına nasıl el konulduğunun hikâyesini okuyacaksınız:

DIŞ TEKNİK YARDIM ÇEMBERİ

A. Necati Ganioğlu

YARDIM VERENE GERI DONEN YARDIMLAR

Bir memleketi tutsak yapmanın yolu artık harp teknigiyle sağlanır olmaktan çıkmış, bunun yerini daha ileri «teknik» ler almıya başlamıştır. Az gelişmiş memleketlere yapılan «yardım» lardan bazılarının bu modern tekniğin araçları olduğunda şuphe yoktur. Bir memleketi iktisaden kalkındırmak için yapılan yardımların *arkasında gizlenen düşünce, o memleketin* tüketim mallarına olan talebini arttırmak dolayısıyla artan talebin yardım veren memleket ihraç mallarıyla karşılanmasını sağlamaktır. Kalkınan memleket, kalkınmasa dahi, yardım yapanın hem dostu, hem pazarı olur. Eğer bu pazarda yardım veren bazı karşılıksız temel yatırımlar yapıyorsa, bu kendi otlağını düzeltmekten başka anlama gelemez. Zaten yardıma muhtaç olan memleket başkasının ürettiğini tüketirken yardıma muhtaç kalmıya mahkûmdur. Politikacılar bir paravana gibi yardımları kendi başarıları olarak alkışlar fakat gelecek kuşaklara iletilen yükleri hesaplamayı akıldan bile geçirmezler; geçirseler de iktidar hırsı engel olur. Işte Türkiye şimdiye kadar aldığı yardımların, ana para itfa paylarıyla birikmiş faizler karşılığı olarak, butçesinin % 10'u kadar yılda borç ödeme zorunluğu içine düşmüştür. Bu 1 milyar 200 milyon liradır. Çember kapanmış, *güzelim Türkiye borcunu ödemek için* borç almıya tutsak edilmiştir.

Borçtan kurtulmak ve ödeme dengesi açığını kapamak için yapacağımız ekonomik sıçramanın endüstriye dayanacağı aşikârdır. Toplumda sanayileşme şuuru uyandığı, yatırımların verimliliği üzerine genç dimağlar eğildiği zaman, yardım veren memleketlerde de bir kuşku başgösterir. Tatlı emperyalizmin yumuşak elleri, bu defa «teknik yardım» adı altında uzanır. Teknik yardımın gerisindeki düşüncenin sadece şekil değitşirmiş sömürgecilik olduğu işin bu safhasında da geç farkedilir. Teknik yardımın iki amacı vardır. Bunlardan birisi endüstrileşmenin ihtiyaç duyduğu temel tekniklerin gelişmesini çelmek, ötekisi hesap ve projeler adı altında memleketin ekonomik gelişme yönünü, oraya kendi teknolojilerini sokarak kontrol altına almaktır. Türkiye her ki amacın da en kolay sağlandığı memleket *olmuştur.*

DEVLET SU IŞLERINDE OYUNLAR

Endüstrinin ihtiyaç duyduğu temel teknikler, gelişmiş memleketler için tıpkı birleşik kaplar gibidir. Bilgi tekeli, eski sınırlarını yitirmiştir. Teknik yaratıcıların uluslararası ilişkileri vardır. Az gelişmiş ülkeler bu genelliğin dışında kalır. Elinden tutulması gereken bir çocuk gibi denetilmek istenir. Çünkü asıl olan, o topraklarda endüstri sorununun uyanmasına bir göz atalım: 1962-1964 arası üç yıl içinde Türkiyeye 197 adet burs tanınmıştır. Bu bursun % 84'ü endüstri dışı tarıma, % 16'sı ise endüstri faaliyetinde bulunan iktisadi devlet teşekküllerine verilmiştir. AID'in tarımcı bir melmeket olarak kalmamıza göre yardım düzenlemesinin anlamı çok başkadır. Endüstrileşen bir memleketin kapütüle edilmesi imkânsızdır da onun için..

Ne yazık ki teknik yardımlarda AID, Türkiyede en uygun ortamı bulmakta güçlük çekmemiştir. Kendisini AID'in bir kolu zanneden DSI'nin tutumunu ele alalım. Uç milyon dolarlık bir AID yardımı karşılığı 9 projenin hazırlanması işi 3 USA firmasına tek taraflı anlaşmayla, rekabet dışı tevdi edilmiştir. Gerekçesi de, işin bir yıl gibi kısa bir süre içinde ancak tam teşekküllü *USA firmaları tarafından bitirilebileceği*, söz konusu etüdleri yapacak yerli teknik büroların işsiz kalınması umur-
Aradan geçen üç yıla rağmen, etüdlerin hiç birinin bitirilemediğini görüyoruz. DSI nin elinde 1955 te havza etüdü yapmak amacıyla kurulmuş bin kişilik bir etüd ve plânlama dairesi mevcuttur. Bu DSI Etüd ve Plânlama Dairesiyle serbest teknik bürolarımızda gizli işsizlik sürüp giderken, havza etüdlerinin USA firmalarına verilmesinin sebebi çok başkadır. Haziran 1963 te tertiplenen CONTRACT OF ENGINEERING SERVICES'in dördüncü sayfasındaki 3.8 maddesinde, yabancı firmaların merkez bürolarında DSI elemanlarının USA'da yılda (...) saat istihdam edilmeleri kaydı yer alır. (...) ile boş bırakılan yer 120 ay olarak doldurulmuş ve dış gezi imkânı, bu suretle elde açık bono olarak muhafaza edilmiştir. Bu durumda artık, DSI'deki 1000 kişilik etüd bürosuyla yerli teknik büroların işsiz kalmısa umursanacak bir konu olmıyabilir.. AID'den havza etüdleri için üç milyon dolarlık yardım alınırken, ayrıca devlet bütçesinden 22 milyon liranın da tahsis edilmiş olduğunu unutmamak gerekir. 22 milyon lira aynı etüdlerin iç finansmanı amacıyla devlet tarafından tam itimatla DSI'nin eline tevdi edilmiştir. Böylece AID'nin üç milyon dolarlık yardımı % 3.5 faiziyle birlikte tam 2 misli olarak sahibine iade edilmiş, USA mühendislerine Türkiye'de geçim kapısı sağlanmıştır.

AID'nin tazyikiyle Ambarlı Fuel - Oil santralının etüdleri EBASCO Amerikan firmasına yaptırılmıştır. Yabancı firmanın hazırladığı fizibilite raporunda santral yerinin Istanbul - Silâhtarağa yanı olarak tesbit olunmasına Etibank itiraz etmiş, projenin bu tarzda iktisadî olamıyacağını belirtmiş, Amerikan firması hatasını düzeltmek için ikinci bir rapor hazırlamak zorunluğunda kalmıştır. Ikinci raporda santral yerinin Ambarlı olarak kesin hale getirildiği malûmdur. Yabancı firmanın ilk hatasını tashih için hazırladığı ikinci rapor karşılığında 30.000 dolarlık ücret farkı talep edeceği aklınızdan geçer mi? Bu para ödenmiştir.

BOGAZIÇI ASMA KOPRUSU

Teknik yardımın ne anlama geldiğinin ilk defa Brezilya farkına varmıştır. Amerikan firmaları tarafından memleketin nasıl sömürüldüğü «SARDINSC AND SCHARKS» adlı kitapta uzun boylu anlatılmaktadır. Eserin USA'daki bütün kitap evlerine baskı yapılarak satıştan alıkonduğunu herhalde hatırlarsınız. Brezilyanın vatansever aydınları USA'ya açıkça «Biz sizden teknik yardım istemiyoruz, bize (tobman) proje lideri gönderin» demiş ve *yabancı büroların Brezilyada* kurulmasını da şart koşmuştur. Böyle bir karşı koyma, USA yöneticilerinde hırçınlığa sebep olmuşsa da bundan Brezilya kazanmıştır. Bugün USA uyruklu teknik yardıma mensup eksperler Brezilya hava yollarıyla seyahat etmek zorunluğundadır. Ayrıca Brezilyada kurulan USA proje büroları, kendi Ingiliz ölçü birimlerini kullanmayıp metrik sistemi kullanmıya mecburdurlar. Olçü birimi dolayısıyla yerli mamullerin kullanılmasını engelliyen farklı ebatlara da böylece son verilmiştir.

Ikinci uyanıklığı Portekiz göstermiştir. USA'nın Steinman firması tarafından *projeleri* hazırlanan *Lizbon* asma köprüsünün hesap ve plânlarını Portekiz mühendisleri, bizde olduğu gibi şükran duyguları içinde teslim almamış, aksine çıkarılan eksik ve hatâlar listesi karşısında USA firması bir yıl daha çalışmak zorunluğunda kalmıştır. Tabii fiat farkı ödenmeden.. Firma, hesap ve projeleri hazırlarken bunlar büyük bir itina ve titizlikle Portekiz mühendisleri tarafından devamlı olarak izlenmiş ve neticede bu alandaki bağımlı duruma bilinçli bir şekilde son verilmiştir. Şimdi onlar, iikinci Lizbon asma köprüsünün hesap ve projelerini kendileri bizzat yardımsız hazırlayabilecek *durumdadırlar. Bizdeyse aynı firmaya ha*zırlatılan Boğaziçi asma köprüsünün projesi bir tek mühendisimiz tarafndan dahi izlenmemiş, resmi makamlar buna ihtiyaç bile duymamıştır!

YERLI TEKNIK GUCUMUZUN İSRAFI

Bugün yerli teknik gücümüzün küçük çıkarlarla israf edildiği bir gerçektir. Bunun örneğini, biriktirme gölündeki çöküntü dolayısıyla su tutmayan May barajında görüyoruz. Etüd ve projesinin hazırlığı, küçük fiat farkı yüzünden yerli firmaya verilmeyip COKS'a verilen May projesinin *jeolojik etüdleri tam bir ilgisizlik* içinde yürütülmüş, inşaat bittikten sonra yabancı firmanın hazırladığı baraj projesinde bir damla su birikmemiştir. Bir diğer misali Kütahya Azot Tesislerinde görüyoruz. BASF firmasının hazırladığı betonarme hesaplarındaki hatâlar Türkiyede tashih edilmiş, büyük gazometrelerin taban çöküntüleri bir Türk mühendisi tarafından yeni bir teknikle giderilmiştir. Gene Kütahya tesislerine yüksek tazyikli oksijen ve buhar borularının tesbit kütleleri projesi için adı geçen firma 240 bin lira istemiş, aynı iş 5 yerli teknik büro arasında o tarzda pazarlığa bırakılmıştır ki, bunlardan biri 1/6 fiatla proje hizmetini üzerine alıp işi bitirdikten sonra bürosuna kilit asmak zorunda kalmıştır.

Şimdi de makina sanayii projelerini hazırlamak üzere müracaat eden yabancı bir büroyla temaslar yapılmakta, büronun talep ettiği beş milyon lira Türk resmî makamları tarafından makul karşılanmaktadır. Türkiyede iş hacmi az olduğu için işsiz kalması muhtemel yabancı büronun iki yıllık zararını karşılayacak bir paradır bu. Yabancı bürolara kâr garantisi bile sağlanırken, yerli teknik gücümüzün kaderi kimseyi ilgilendirmemektedir.

***YABANCI TEKNOLOJI* ITHALI**

AID yardımlarından, bir projenin finansmanı bahis konusu ise, ön proje ve fizibilite raporlarını hazırlamak için USA firmaları sağlık verilmekte, inşaatın ise yalnız ve yalnız USA firmalarınca yapılması şartı *ileri sürülmektedir. Bahis* konusu inşaatı her yabancı firma kendi makina ve techizatıyla yaptığı için, proje sonuçlandıktan sonra memleketimiz bir hurda makinalar parkı haline gelmektedir. Çünkü bu makinaların ithali garantisi aynı firmalara tanınmış bulunmaktadır. Diğer taraftan burs verilerek dışarıya gönderilen teknisyenlerimize devamlı bir şekilde bol sermayeye dayanan bizim için israflı Amerikan teknolojisi benimsetildiğinden, hatalı gidiş kimseyi rahatsız da etmemektedir. Bu suretle dış teknik yardım, bir çember olarak sermaye yoğunluğuna dayanarak işsizliği arttıran teknolojiyi *yurda sokmakta, yerli sanayii kuşa*tarak gelişmesine engel olmaktadır. Çok çeşitli makina ve techizat bu alandaki standardizasyonu da önlediğinden montaj sanayiimizin yan unsurları bile gelişmemektedir. Bütün bunlar işin başında çok basit ve dış görünüşü itibariyle insanî olan teknik yardım ile ilişkilidir. Her halde, kendi kendimize yardımın, bu memleketi dış yardımlardan daha fazla kalkındıracağını anlıyacağımız günler uzak olmasa gerek.